

OTDK – pályamunka

Pállinkásné Enyedi Mária Erzsébet
tanító alapképzési szak

Rétközi népmesék feldolgozási lehetőségei az általános iskolában
-egy elfeledett mesemondó, Daskó András nyomában-

NYÍREGYHÁZI
EGYETEM

Óvó- és Tanítóképző Intézet

Témavezető
Dr. Nagy Balázs PhD
főiskolai docens

2025

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani dr. Nagy Balázs tanár úrnak, aki a szakmai meglátásaival, önzetlen segítségével és tanácsaival segítette pályamunkám elkészítését. Köszönet Kosztyu Brigittának, a Sóstói Múzeumfalú muzeológusának, aki segítőkészségével, szakmai válaszaival támogatott, hogy dolgozatom teljessé válhasson. Valamint nem utolsó sorban köszönöm minden interjúalanyomnak, akik közelebb vittek ahhoz, hogy a kutatásom eredményes legyen.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
1. Népmese az általános iskolában	6
1.1. A mese szerepe a nevelésben, oktatásban	6
1.2. Hagyományok ápolása az iskolában.....	8
2. A népmese sajátosságai	10
2.1. A mesemondás színterei	11
2.2. A mesemondó tulajdonságai.....	12
3. Északkelet-magyarországi és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei mesehagyomány	13
4. A Rétköz és Kék község bemutatása.....	17
4.1. A Rétköz híres szülöttei.....	18
4.2. Kék község bemutatása	18
4.2.1. Kék község címere	19
5. Kéki mesemondók nyomában	21
5.1. Ki ismeri Daskó Andrást?	22
5.2. Interjúk a falu lakosaival	23
5.2.1. Jakab Antalné (83 éves).....	24
5.2.2. Tóth Györgyné (88 éves).....	24
5.2.3. Kaponyás Sándor (79 éves).....	25
5.2.4. Bilecz László (72 éves)	25
5.2.5. Tóth Andrásné (75 éves)	26
5.2.6. Enyedi Antal Frigyes (71 éves).....	27
5.3. Daskó András több arca.....	27
5.4. Interjú a Daskó-család leszármazottaival	28
5.4.1. Daskó Szilvia (51 éves).....	29
5.4.2. Daskó Andrea (40 éves)	30
5.4.3. Daskó László (73 éves)	32
5.4.4. Daskó István (81 éves)	33
5.4.5. Daskó András leszármazottai	35
5.5. Kovács Ágnes munkássága	36
5.5.1. A népmesék rendszerezése	36
5.5.2. Kovács Ágnes hagyatéka.....	36
5.6. Daskó András meséi.....	37
5.6.1. Daskó András begyűjtött meséinek listája.....	41
5.6.2. Daskó András meséinek típusai.....	43

6. Mesék feldolgozása	46
6.1. A tankönyvekben szereplő népmesék arányai	46
6.2. A mesék kiválasztása, a mesélés gyakorisága és ismétlése	47
6.3. Illusztráció használata	48
6.4. Csoportos beszélgetés a mesékről	49
6.4.1. A beszélgetések típusai.....	49
6.5. Mesefeldolgozó óra vázlata	50
6.6. Daskó András: A három kismalac	51
6.7. Daskó András: A kecskepásztor	54
Összegzés	56
Irodalomjegyzék	58
Nyomtatott források	58
Internetes források	60
Ábrajegyzék	61
Mellékletek	62
1. melléklet: Tóth Gábor: A tyukodi mesegyűjtés és a korszak mesegyűjtései.....	62
2. melléklet: Erdész Sándor: Hogyan élt a rétközi ember, Élet és Tudomány, 1976/1. 446-451.	63
3. melléklet: Kék község földrajzi elhelyezkedése (google térkép és saját szerkesztés).....	63
4. melléklet: Daskó András vélhető anyakönyvi feljegyzése	64
5. melléklet: Az 1950-60-as években néprajzkutatók jártak a faluban.....	64
6. melléklet: Daskó András és Lovácsik Anna „magyar csárdás”. Kék, 1957.....	65
7. melléklet: Nyíregyháza-Sóstói Múzeumfaluban őrzött Daskó András által mondott mesék címlistája.	65
8. melléklet: Daskó András általam átdolgozott meséi	67
8.1. A három kismalac eredeti	67
8.2. A három kismalac átdolgozott változat	74
8.3. A kecskepásztor eredeti	79
8.4. A kecskepásztor átdolgozott változata	86

Bevezetés

A dolgozatom címe a „Rétközi népmesék feldolgozási lehetőségei az általános iskolában”. A mesék feldolgozásának rengeteg módja van, de nem mindegy, melyeket, milyen korosztályban alkalmazzuk. A népmeséken belül én azt vizsgálom, hogy milyen regionális -esetünkben rétközi- mesék lelhetők fel a környezetünkben, amelyekkel még érdekesebbé tehető a mesék iskolai megismerése, feldolgozása.

Mindig is szerettem meséket olvasni, nézni és mondani. Nagyon közel áll hozzám a mesélés, mint tevékenység is, ugyanis számos mesemondóversenyen vettem részt a tanulmányaim során. Anyaként megtapasztaltam, milyen sokat segít egy-egy probléma megoldásában a mese, kisgyermeknevelőként pedig látom fejlesztő hatásait is.

Azért is találom fontosnak ezt a témát, mert véleményem szerint a népmesék pedagógiai célú felhasználása jelenleg viszonylag kis mértékben jelenik meg a köznevelésben, és úgy látom, sajnos sokszor nem megfelelően épül be a különböző tantárgyakba. A pedagógusoknak nincsen elegendő tudásuk, eszközük, anyaguk arról, hogy milyen meséket használjanak a mindennapi nevelő-oktató munkában. Szinte egyáltalán nem ismeretes számukra a lakóhelyük által kínált népmesefelhozatal, a helyi kötődésben rejlő lehetőség. Ezen túl kevesen vélik úgy, hogy a mese gyakorlatilag bármelyik tantárgy keretül szolgálhat, és ezáltal a feladatok közelebb kerülhetnek a gyerekekhez, izgalmasabbá válhatnak számukra.

A rétközi mesék megismerése közben kaptam arról információt, hogy lakóhelyemen (Kék községben) is volt több mesemondó, akik közül Daskó Andrásnak jelentős mennyiségű (közel 40) meséjét jegyezték le az 1960-as években. Ezen kutatás során kaptam ösztönzést arra, hogy induljak a Nyíregyházi Egyetem házi TDK fordulóján 2024 decemberében, ahol 1. helyezést értem el. A zsűri javasolta a kutatásom folytatását, és a 2025-ös Országos Tudományos Diákköri Konferencián való bemutatását.

Dolgozatom első részében rövid áttekintést adok a népmesékről, a mesélésről és a néphagyományok ápolásáról az általános iskolában. Fontosnak tartom leendő pedagógusként, hogy környezetünk és élőhelyünk megismerésén túl, minél több néphagyománnyal is megismerkedhessenek a gyerekek. Érdekessé teheti a felfedezést, ha a hagyományápolást a szűkebb régiókhöz is kötjük. Munkám következő fejezetében a teljesség igénye nélkül bemutatom, hogy milyen jelentős néprajzi hagyománnyal rendelkezik a Rétköz, ezen belül főként a mesemondókra fókuszálok. Röviden bemutatom Kék községet is, ahol Daskó András, az elfeledett mesemondó élt, dolgozott és mesélt.

A következő fejezetekben részletesen kifejtem, hogyan ismerkedtem meg Daskó András munkásságával, életével. A falu lakosaival végzett interjúk segítségével átfogóbb képet szeretnék arról adni, milyen volt az élet az 1950-es években Kéken, valamint, hogy akkoriban hogyan vélekedtek a mai szóhasználattal „elismert mesemondó”-ként emlegetett Daskó Andrástól. A leszármazottai feltérképezésén túl a családtagokkal készített interjúk által szeretnék átfogóbb képet adni a munkásságáról, az életéről. A Sóstói Múzeumfaluban végzett kutatásaim pedig a meséihez visznek közelebb.

A következő fejezetben azt vizsgálom, hogy milyen arányban jelenik meg a népmese a jelenleg használatos általános iskolai tankönyvekben, valamint arra keresem a választ, hogy a mese milyen hatással van a gyerekek életére, fejlődésére. Az általam megismert kutatások alapján összefoglalom, hogy a szakemberek véleménye szerint miért fontos már kisgyermekkorban elkezdni a mesélést, és hogyan lehet ezt minél hosszabb ideig kitolni.

Daskó András meséinek a kutatásával és azoknak az általános iskolában való felhasználásával szeretném bemutatni azt, hogy a környezetünkben lévő „kincsek” miként segíthetnek a szövegfeldolgozásban, a szövegalkotásban, a szókincsfejlesztésben, de mindenekelőtt a nemzeti identitás erősítésében. A mesék mondanivalója által pedig olyan nevelési célokat szeretnék megvalósítani, mint például az alázatra, a kedvességre és a kitartásra való nevelés.

Daskó gazdag repertoárjából terjedelmi korlátok miatt egyelőre két mesét választottam ki, melyeket feldolgoznék az általános iskolában. Az egyik alsósoknak szól, a másik a felső tagozatos gyerekekhez áll közelebb tartalmilag. Mivel a gyűjtő által rögzített formában ezek alkalmatlanok az iskolai feldolgozásra, a meséket minden esetben előre átdolgoztam.

Az utolsó fejezetben összefoglalom, hogy mely drámapedagógiai vagy szövegfeldolgozási módszert találok a legalkalmasabbnak a Daskó-mesék feldolgozására, valamint, hogyan lehetne még személyesebbé, élménytelibbé tenni ezeket a mesefeldolgozó órákat.

Szeretnék dolgozatomban átfogó képet alkotni a rétközi és azon belül is a kéki mesék feldolgozási lehetőségeiről. Igyekszem kutatásaim és tanulmányaim során népszerűsíteni a népmeséket. Továbbá próbálom nem reprezentatív módon, megfigyelésen alapuló módszerrel feltérképezni azt, hogy az általam látogatott intézményekben mekkora hangsúlyt fektetnek a regionális népmesék megismertetésére, népszerűsítésére.

Elsődleges célom, hogy Daskó András meséi és munkássága megmaradjon az utókornak, és hasznos forrása legyen az általános iskolai oktatásnak.

1. Népmese az általános iskolában

Az iskolákban a jelenlegi tantárgyi követelményeket a 2020-as Nemzeti alaptantervben állapították meg. A tantervben rögzítették az adott évfolyamoknak szóló olvasmányokat is. Az iskolarendszer sajátosságai miatt a mai gyerekeknek, a mese sajnos elsősorban és szinte kizárólagosan tananyag. A mesék feldolgozását segítő feladatok elsősorban abban segítenek, hogy tartalmilag feldolgozzuk a szövegeket, szinte „megtanítják” a gyerekekkel a mesét. Sajnos a szövegfeldolgozás során kevés figyelmet fordítunk az élmények, érzések, vélemények és a mese által megindított képzelet felismerésére.

„Bár a gyermeki lélek nem engedi száműzni őket a tananyagból, a velük való találkozás sokszor egyoldalú, leszűkített. Szinte csak irodalmi, műfaji jellegüket mutatják meg, elfelejtve, hogy az életről való teljes tudást és gondolkodást őrzik és közvetítik, segítséget nyújtva a világban való eligazodáshoz” (Duzmathné, 2002, p. 10).

Az olvasottak és a saját tapasztalataim szerint az iskolai oktatásban az élményszerzés lehet a központi fogalom, mely alapján a mesék ilyen jellegű hatását kellene visszahozni vagy erősíteni. Külön kérdéskör a mesének a tanórán kívüli nevelésben játszott szerepe, mivel itt szélesebb skálán mozognak a szövegfeldolgozás lehetőségei. Pedagógusként csupán az lenne a dolgunk, hogy a megfelelő módszereket megtaláljuk és fejlesszük, gyarapítva ezzel a gyerekek mese iránti vágyát (Nagy, 2009).

1.1. A mese szerepe a nevelésben, oktatásban

A mese szerepe a nevelésben, oktatásban elnevezésű (a Brunszvik Teréz szakmai napok keretében szervezett) II. Nemzetközi Kisgyermek-nevelési Konferencián az alábbi gondolatok hangzottak el Baksa Brigittától (2018):

„Minden nép kialakítja a maga módszerét, intézményrendszerét, hogy a történelem során felhalmozott tudást, tapasztalatot megismerjék az egymást követő nemzedékek. A hagyományos nagycsaládban az együtt élő generációk természetes módon közvetítették a közösségi értékrendet, szokásokat a gyermekeknek, akik belenőttek a paraszti életmódba, játékaik során beletanultak a felnőttkorban rájuk váró munkákba.

Még itt élnek közöttünk néhányan, mint dédszülők, akik nyiladozó értelmű kisgyermekként a falu porát rúgták, a kemencék tűzvilágánál hallgatták az öregek meséit a régi időkről. Erős, sok-évszázados hagyományok szabályozták az életüket” (Baksa, 2018. p. 76).

„A népmese a gyermek képzeletének gazdag nevelőerővel bíró tápláléka. Az óvodások és a kisiskolás gyermekek legkedveltebb műfaja, amely egész életre ható mély élményeket jelent, és nagy hatással van lelki életük fejlődésére. A népmesének óriási szerepe van a gondolkodási és megismerési folyamatban, a gyermek lelki jellemvonásainak kialakulásában, a pozitív emberi és erkölcsi tulajdonságok formálódásában, a személyiség kialakulásának folyamatában.

A mesehallgatás során nemcsak a mesélőre, hanem önnön belső világára is figyel a gyermek” (Baksa, 2018. p. 80). „Fantáziaképeiben saját vágyai jelennek meg, amelyek segítenek a belső feszültségek, félelmek feldolgozásában. A mese megerősíti az ösbizalom élményét, hogy jó a világ, jó volt ide megszületni” (Kádár, 2013. p. 7).

A mesék által a gyermek meg tudja figyelni, hogy egy jó (pozitív) vagy egy rossz (negatív) karakter milyen harcok árán tud megújulni. Így világossá válik számukra, hogy a negatív hősök is cselekedhetnek jól, de akár egy pozitív hős is térhet rossz útra. A gyermek akarva, akaratlanul is példaképeket talál a mesékben, akikhez öntudatlanul is hasonlítani szeretne (Baksa, 2018).

A mesék feldolgozásában nagyon fontos szerepe van az élménypedagógiának, amihez többek között az alábbi lépések is hozzájárulnak:

- A mese megismerésénél fontos szempont, hogy szabad meséléssel, kötetlen szövegmondással legyen közvetítve és legalább 3 – 4 alkalommal hallják a gyerekek. Minél hangulatosabban, élménydús előadásmódban adjuk át a történetet, megfelelő hanglejtéssel, hangsúllyal, hangszínnel, arc- és kézmozdulatokkal kísérve.
- Amennyiben fejből mondunk mesét, lehetőségünk van azt alkalomra, egyénre szabni, de ez minden esetben alapos átgondolást igényel.
- Az auditív élmény elmélyítése érdekében használhatunk képeket jelenetenként. Amennyiben a gyerekek készítik a rajzokat az élményen túl még egyéb fontos készségüket is fejleszthetjük, például a finommotorikájukat vagy a beleérző, szociális készségüket.
- A feldolgozást számos dramaturgiai játék segíti, mellyel fejlődhet többek közt a csoportban való együtt dolgozás, a szókincs és a kommunikációs készség.

1.2. Hagyományok ápolása az iskolában

Az iskolai nevelésben és oktatásban nem csupán a jeles napok megünneplése alapján lehet hagyományt ápolni. A regionális népmesék segítségével a hagyományok megismerése és megértése több tantárgyhoz is kapcsolható. Az alábbiakban vázoltam, hogy a Nemzeti alaptantervben -egyelőre- csak az állampolgári ismeretek megnevezésű tantárgyon belül követelmény a nemzeti identitás megismerése és a helyi néprajzi ismeretek bővítése. A regionális népmesék megismertetésével azonban lehetőségünk lenne több tantárgy keretén belül erősíteni a haza és szülőföld iránti szeretetet, megbecsülést.

A Magyar Közlöny 2020. évi 17. számában megjelent kormányrendelet - többek között - a Nemzeti alaptanterv bevezetéséről és alkalmazásáról is ír.

Az állampolgári ismeretek tantárgyon belül is megfogalmaztak több témakört, az általános iskola 5 – 8. évfolyamán. Ezek közé a témakörök közé tartozik például:

- Településünk, lakóhelyünk megismerése.
- Nemzet, nemzetiség; a haza iránti kötelezettségeink.

Átfogó célként kitűzött tanulási eredménynek világosan megfogalmazták a lokálpatriotizmus és a nemzeti identitás erősítését, mi szerint a tanulóknak a nevelési-oktatási szakasz végére több fontos ismeret mellett, az alábbiakat is el kell sajátítaniuk:

- ismeri településének, lakóhelyének kulturális, néprajzi értékeit, a település történetének alapvető eseményeit és fordulópontjait;
- megfogalmazza a nemzeti identitás jelentőségét az egyén és a közösség szempontjából is;

A Képzés és Gyakorlat nevű folyóiratban jelent meg Pásztor Enikő (2019) tanulmánya, melyben az óvodai és a kisiskolás korosztály körében vizsgálta meg, hogy milyen mértékben van lehetőségük a gyerekeknek a nemzeti identitás fejlesztésére és a nemzeti szimbólumok megismerésére.

Írásában az alábbiak szerint vázolta a nemzeti szocializáció három szakaszát:

- Az óvodáskorban a 6 – 7. év környékén a gyerekek még nem ismerik az ország fogalmát, nem vált ki belőlük semmilyen érzést. Elsősorban a családhoz és a lakókörnyezetükhöz (település) való tartozást élik meg. Ebben a korban következik be egy fordulat, amikor a gyermekek kulturális identitástudatának alakulásában egyfajta nyitás érzékelhető. A szülők által a gyermek eljuthat más országokba, vagy találkozhat más nemzetiségű, idegen nyelvet beszélő emberekkel, így kialakul bennük apránként az identitás.

- A nemzettudat felismerése a gyermekek 8 – 9. életévére tehető. Ebben a korban már megismerkednek a nemzeti szimbólumokkal, az anyanyelvükkel és különböző irodalmi műfajokon keresztül a történelmi hazával.
- A nemzeti identitás teljes formáját a harmadik szakaszban, 10 – 11 éves korában éri el a gyermek. Ekkor már érzelmileg kötődik a hazájához, tudja mi az a hazaszeretet, ismeri és tudja milyen egy nemzethez tartozni.

2. A népmese sajátosságai

A népmese szót szinte mindenki ismeri, még sincs egy konkrét definíciója. A népmese „jelenségét” körül tudjuk írni, a szó érzéseket vált ki belőlünk, emlékeket hoz felszínre. Fogalmi meghatározás szempontjából mégis abban mindenki egyet ért, hogy a népmese a szóbeli elbeszélő költészet legnagyobb műfajcsoportjainak egyike.

A népmese nemcsak olyan szórakozási lehetőség, amely az egyhangú munkát színesebbé varázsolta, hanem bizonyos magatartásformákban, problémás helyzetekben megoldást is kínál. Ez a magyarázata annak, hogy ameddig vissza tudunk tekinteni a népmese történetén, mindig a gyermek, a fiatalok nevelésének egyik eszköze is volt. A népmese az élőbeszéd művészete, mely mögött minimum két ember áll: az elmondó és a hallgató; a kifejezőeszközökhöz hozzátartozik tehát nemcsak a beszéd és az azt kísérő arc- és kézjáték, hanem a két ember közötti viszony is. Ezért olyan nagyon nehéz ennek a művészi kifejezési formának az írásban való rögzítése, történetének akárcsak felvázolása, mert a népmese szorosan kötődik a szóbeli személyes kifejezés lehetőségeihez (Ortutay, 1980).

Mesebíró: „tiszttségviselő a mesemondási alkalmakon. Ő ellenőrizte, hogy a mesemondó egy-egy télen nehogy kétszer mondja el ugyanazt a mesét” (Ortutay, 1980. p. 573).

Mesemondó: „a népmesék megfogalmazója és előadója, tehát anyaggyűjtő, költő és előadóművész egy személyben, aki egy kisebb közösségnek művészi formában a külvilág eseményeit és az emberi élet törvényszerűségeit tolmácsolja” (Ortutay, 1980. p. 577).

Népmesekutatás: A magyar népmesekutatás, népmesegyűjtés kezdetei a 18. sz. végéig nyúlnak vissza. Még ebben az időben a népmesék nem csak a szegény, falusi életben voltak jelen, hanem a tanultabb, nemesi rétegek is előszeretettel alkalmazták. A fentiekről árulkodnak Szilcz István, Udvarhelyi Szeles János és Virág Pál mesefeljegyzései is. A magyar mesegyűjtés és népmesekutatás terén új korszakot jelent Ortutay Gyula Nyíri és rétközi parasztmesék című művének (Gyoma, 1935) megjelenése (Ortutay, 1980).

Ortutay Gyula munkája során a gyűjtött anyagokat mesemondók szerint csoportosította. Első jelentős kötetében is hasonlóan tett, mely alapján rámutatott az elbeszélte történetek közvetlen társadalmi hátterére is, így hűen tükröződnek a kor adta társadalmi különbségek is a begyűjtők mesék alapján (Ortutay, 1989).

A néprajzkutatóknak és népmesegyűjtőknek köszönhetően az utóbbi időben szinte a teljes magyar nyelvterületről jelentek meg jó és használható mesegyűjtemények. Ám ennek ellenére is számos mesegyűjtemény lelhető még fel kéziratban is, amely részben szakkutatók, részben önkéntes gyűjtők feljegyzéseinek köszönhetőek. Legrégibb kéziratos gyűjtéseink a múlt század

elejéről származnak. Kiadatlan mesekincset többek között Erdélyi János, Ipolyi Arnold, Kriza János, Abafi Lajos, Sebestyén Gyula, Vikár Béla és mások hagyatékában is nagy számban találunk. Remélhetőleg több olyan lesz ezek között, amelyek végül kiadásra kerülnek. Ezen célból várakoznak a Gaál György, Kálmány Lajos és Erdélyi János hagyatékában megtalált dokumentumok is. Berze Nagy János hagyatéka közel teljességgel, Kriza Jánosé több válogatásban meg is jelent már. Az 1959-től (főként Erdélyben) megnőtt magyar mesegyűjtéseknek csak tizedét publikálták 1989-ig, a többit archívumok és a gyűjtők „rejtekhelyei” őrzik. Bízok benne, hogy ez az adat azóta is pozitívan változott, valamint a mai rohanó világban is vannak olyan emberek, akik fontosnak tartják őseink hagyatékát és nem hagyják veszni azt, törekedve a régmúlt darabjainak tovább örökítésében.

A mesegyűjtésen kívül mesekutatásunk az utóbbi évtizedekben más területen is jelentős előrehaladást ért el. Kovács Ágnes sokrétű gyűjtőmunkája mellett több munkatársával közösen elkészítette a magyar népmesekatalógust, ami nagy segítséget jelentett és jelent napjainkban is a népmeséket kutatók körében. Ortutay Gyulával és a más munkatársaival a meséink különböző történeti rétegeit vizsgálták. A stilisztikai kérdésekkel Katona Imre és társai foglalkoztak, míg a különböző mesei műfajokkal Ortutay Gyula, Nagy Olga és mások. A mesemondás körülményeit Dégh Linda, Faragó József, Sándor István és más kutatók vizsgálták (Ortutay, 1989).

2.1. A mesemondás szinterei

Sokszor hallhattuk már azt az állítást, mely szerint a mese nemcsak a gyermekeknek szól, hanem a felnőtteknek is. Sőt eleinte csak a felnőtteknek szólt. A paraszti dolgos világban az ős beálltával, amikor a mezei munka véget ért, akkor jutott idő a mesélésre. A téli időszakban, amikor „beszorultak” az emberek a zárt terekbe, a munka mellett a mesélés is szerepet kapott. Ilyen alkalom volt például a fészerben a kukoricafosztás vagy morzsolás, a dohány csomózás, a tollfosztás, kosárfonás vagy a fonóbéli munkák is. A munka során jó alkalom nyílt arra, hogy egy-egy jó beszédű ember elszórakoztasson történeteivel fiatalot és felnőttet egyaránt. De télen a disznóvágások alkalmával is bőven adódott lehetőség. Az idénymunkák sem voltak különbek. Elsősorban a férfiaknak adódott lehetőségük mese repertoárjukat bővíteni egy-egy katonai szolgálat vagy erdőirtás, favágás alkalmával. S ha nem volt társas munka, akkor otthon, családi körben a hosszú téli estéket mesék s más történetek elmondásával rövidítették meg örömet okozva ezzel a család minden tagjának (Kósa-Szemerkenyi, 1975).

2.2.A mesemondó tulajdonságai

Míg más műfaj (éneklés, zenélés) egyedül is szórakoztató lehet, addig a mesének lételeme a hallgatóság. A mesemondó egy-két embernek, gyerekeknek kevésbé szívesen mesélt. Érthető módon sokkal jobban szerette, ha többen hallgatják, van kinek produkálnia magát. Ez természetes is, hiszen a jó mesemondó igazi „előadó” volt, akit a jelenlevők megjegyzései, reakciói és kérdései még jobban serkentettek a történet csavarására. A századfordulón még majd minden faluban akadt olyan ember, több is, akinek különös tehetsége volt ehhez -az egyébként meglehetősen nehéz- műfajhoz. Némelyik többet, másik kevesebbet tudott. Legtöbbje minden alkalommal változtatott egy kicsit az elbeszélésen, a hallgatósághoz igazítva a mondottakat. De olyan is volt, aki tíz év múlva sem alakított a szövegén, ugyanúgy mondta el a kutatóknak, mint évekkel azelőtt. A sokféle típus között volt, aki nagy kézmozdulatokkal tarkítva kísérte a mese történéseit, de ennek az ellenkezője sem volt ritka. Az áram „feltalálása” előtt spórolásból vagy pusztán hangulatfokozó elemként gyakran meséltek sötétben. Ilyenkor nagyobb szerepet kapott a különböző hangszínekkel való játék és a hangerő váltakozása. A mesemondó büszke volt tudományára, már csak hiúságból is hagyta magát kéretni a hallgatóságtól (Kósa-Szemerkenyi, 1975).

3. Északkelet-magyarországi és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei mesehagyomány

„A mesemondás elevensége napjainkban igen különböző az ország egyes területein. A Nyírség keleti peremén és Szatmárban él leginkább a mesei méretűvé duzzasztott hiedelemtörténet és főként már csak a cigányok ajkán néhány szép hősmese” (Ortutay, 1989:227).

Erdész Sándor (1964) az alábbiak szerint vélekedik a szabolcs-szatmári népmesekutatásról:

Hazánkban a XVIII. században kezdődött a néphagyományok és ezen belül a népmesék feltárása. Országos szinten az első népmesegyűjtemény Szabolcs-Szatmár megyében került elő, Szilcz István 1789-ben Sárospatakon kiadott könyve által, amely nyolc Máriapócs-környéki népmesét tartalmazott. Ezt követően sokáig nem akadt utódja ebben a kezdeményezésben. A Kisfaludy Társaság felhívására azonban 1840-es évek végén több gyűjtő is kutatásba kezdett Ipolyi Arnold vezetésével. Kisvárdáról Kálmánczhelyi János, Nyírbátorból pedig Szél Kálmán és Soltész János csatlakozott hozzá. 1903 és 1907 között a Kisfaludy Társaság megbízásából Móricz Zsigmond végzett népköltési gyűjtéseket a szatmári részekben. Ezen gyűjtés olyan meséket (31 népmesét) tartalmazott, amelyeket felhasználhatónak gondolt későbbi munkái során, azonban ezek kéziratban maradtak.

1912-ben indított néprajzi gyűjtőpályázatot a nemzetközi Folklore Fellows magyar kirendeltsége. Két sárospataki diák is eredményes gyűjtést végzett térségünkben. Kriston Antal 33 népmesét gyűjtött Szamosszeg, Nyíribrony és Rétközberencs községekből, míg Gesztely Nagy László 18 népmesét jegyzett le Lövőpetriben.

Az első jelentős népmesekutatás Ortutay Gyula nevéhez köthető, aki 1932-ben a Rétközön és Nyírbátor környékén gyűjtött meséket külön kötetben is megjelentette, melynek címe „Nyíri és rétközi parasztnépmesék”. Hasonló gyűjtést végzett nemsokkal később Dégh Linda is, Piricse községben.

Ortutay Gyula adta ki Fedics Mihály, bátorligeti mesemondó meséit is 1942-ben „Fedics Mihály mesél” címmel. A mesemondó halála előtt nem tudta a „birtokában” lévő összes meseanyagot átadni, de így is a néprajztudomány jelentős eseményének számít a fent említett kiadás, ami fokozta a népmesekutatás utáni vágyat, így ezt követően több gyűjtés is napvilágot látott. Kovács László kb. 200 darabos garbolci gyűjtéséből mindössze 16 mese jelent meg nyomtatásban. Nagy Dezső 65 mesét gyűjtött Gégényben 1950-ben, míg Béres András 1951-1953 között Rozsály és Hermánszeg községekben kb. 300 népmesét jegyzett le. Ortutay Gyula is folytatta a gyűjtést, minek eredményeként 1953-ban Tiszabercelen Lacza Mihály közel 120 népmeséjét örökölt meg.

1955-ben már nagyban megkönnyítette a gyűjtők munkáját a magnetofon használata. Polónyi Péter végezte az első ilyen jellegű gyűjtést Nagykovács és környékén, melynek során kb. 150 népmesét vett szalagra. 1956-ban már ezzel a módszerrel végzett gyűjtést Kovács Ágnes és Andrásfalvy Bertalan is, akik Tyukodon kb. 70 mesét gyűjtöttek, majd ugyanebben az évben Halmos István is hangszalagra vett 70 mesét, amely a 91 éves baktalórántházi Ruszkovics István mesemondótól ered. Ezt a gyűjtést Erdész Sándor 1957-ben további 11 mesével tette teljessé. 1958-ban Kovács Ágnes Kék községben végzett gyűjtést, amely alapján Daskó András 40 népmeséjét vette hangszalagra. Dégh Linda is folytatta a munkásságát, így 1961-ben Győrteleken és Mátészalkán kb. 70 mesét, míg 1962-ben Tiszaújvároson további kb. 60 népmesét örökített meg az utókornak.

A szakemberek mellett több önkéntes néprajzi gyűjtő is munkálkodott térségünkben. A teljesség igénye nélkül említeném Makra Sándort, aki 1949-1954 között Tiszalökön végzett kutatást, melynek eredményeként 62 népmesét rögzített és Bodnár Bálintot, aki Kisvárda környékén végzett kutatásai által 1958-tól jelentős mennyiséggel növelte a népmesék állományát, ugyanis kb. 400 mesét gyűjtött be. Erdész Sándor is tetemes mennyiségű mesegyűjteménnyel büszkélkedhet. Ámi Lajos, a népművészet mestere volt az első alanya, akitől összesen 262 népmesét gyűjtött. Ezzel a teljesítménnyel Ámi Lajost a világ legjobb mesemondói között említik. A következő években több településen is gyűjtött, mint például Kállósemjénben (70 mese), Ramocsaházán Jóni Ferenctől (160 mese), Kállósemjén-Újfalurén pedig a szintén elismert mesemondók közé tartozó Papp Jánostól további 180 mesét vett hangszalagra. A Nyíregyházi Jósza András Múzeum archívumát kb. 950 népmesével gazdagította.

Erdész Sándor, 1964-es tanulmányának megírásakor a megyében 2600-ra becsülték azoknak a népmeséknek a számát, amelyek kéziratokban pihentek. Azt figyelembe véve, hogy a térség milyen gazdag néprajzi szempontból, kevésnek mondható ez a begyűjtött szám, ugyanis ezen a területen százával vannak jó mesemondók. Remélhetőleg több elfeledett gyűjtés lát majd napvilágot az évek folyamán. A megoldás azonban az lenne, ha több gyűjtő - legyen az szakmabeli, vagy csak önkéntes - indulna útnak és felfedné a Rétköz és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye mesekincsét addig amíg nem késő. Egy kedves tanárom mondta egyszer, hogy „a 24. órában vagyunk”. Sajnos azoknak az embereknek a száma, akik eredeti formában át tudják adni a mesélés és a mese hagyományát rohamosan csökken a számuk. Ma már talán nem is találunk már „eredeti” mesemondót, de az akkor világ hangulatát többen ismerték még. Magyarországon azonban nem túl nagy a hagyománya a néprajzi, vagy leginkább a népmesék kutatásának. Viszonyítani lehet olyan kisebb népcsoportokhoz, mint például a finn, akik kisebb

területeken százezrével gyűjtik be a meséket. Ezzel szemben azonban nyugati országok népmesekutatói egy-egy gyűjtés alkalmával jó, ha 5-6 mesét „találnak” (Erdész, 1964).

A néprajzi kutatómunkákban részt vettek az akkor néprajz szakos hallgatók is. A gyűjtés többek közt néptáncra és népmesékre irányult. Ami a táncgyűjtést illeti, munkájuk során 90 településen került sor szöveges rögzítésre, 80 helységben pedig filmfelvételre.

A gyűjtés megkezdésekor a gyűjtőmunkát végzőknek nem várt nehézségekkel kellett megküzdeniük, ugyanis az emberek nem hittek nekik, nem bíztak bennük. Ez az álláspont akkor kezdett megváltozni, mikor Fedics Mihály és Ámi Lajos megkapta a Népművészet Mestere kitüntetését. Az addig bizalmatlan falusi nép számára ekkor igazolást nyert, hogy a néprajzi kutatás nem öncélú tudományos tevékenység.

A táncgyűjtések során figyeltek fel a segédkező hallgatók, hogy nagy számban élnek a településeken kiváló mesemondók is. Andrásfalvy Bertalan kezdte el Tyukodon a meséket is gyűjteni a táncok mellett. Az adatközlőket gyakran úgy osztotta be, hogy a fiatalabb mesemondókat nem rögzítette, csak jegyzetelt a mesélés alkalmával, de az sem volt ritka, hogy magát az adatközlőt kérte meg, hogy írja le a meséjét. Nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy saját környezetben beszéltesse a mesemondókat. Nagyfokú tudatosságra és felkészültségre vall, hogy a mesélőkről hangfelvétel közben fényképfelvételt is készített. Tóth Gábor (2023) „*A tyukodi mesegyűjtés és a korszak mesegyűjtései*” című írásában található egy táblázat, amelyben a Szabolcs-Szatmár megyében történt mesegyűjtéseket jegyezték le (1. melléklet).

Andrásfalvy Bertalan tekintélyesnek mondható népmesegyűjtése felkeltette a Néprajzi Múzeum Adattárában dolgozó Kovács Ágnes figyelmét is. 1956-ban a Magyar Tudományos Akadémia segítségével személyesen utazott Tyukodra, melynek eredményeként több mint 12 óra hanganyagot rögzítettek, melyben szerepel 77 mese, 4 élettörténeti elbeszélés és 10 népdal.

Akkoriban a bizalom elnyerésén túl elég nagy nehézséget okozott, hogy a települések nagy részén még nem volt bevezetve a villany. Csak bizonyos házaknál, területeken tudták a magnetofont használni, viszont a mesélőket sem szerették volna a megszokott közegükből kiszakítani. Kovács Ágnesnek nem sikerült e teljes tyukodi meseanyagot begyűjtenie. 1957 októberében a nyíregyházi Jósza András Múzeum folklór munkaközösségével Szabolcs-Szatmár megyében gyűjtött. Ekkor Jakab Ilona segítségével Daskó András kéki mesemondó és Ruszkovics István baktalórántházi mesélő meséit vették hangszalagra. Kovács Ágnes 1961-ben visszatért többek közt Kékre is, hogy a már meglévő repertoárt bővítse (Tóth, 2023).

„Az 1950– es 60– as években kis túlzással egymást érték a népköltészeti gyűjtések, amelyek hatására kétezer fölé emelkedett a megyében gyűjtött mesék száma. Egyre több megyei település – Nyíregyháza, Nyírbátor, Bátorliget, Nyírtura, Nyírvasvári, Nyírgyulaj,

Nyírlövő, Baktalórántháza, Paszab, Ramocsaháza, Biri, Kállósemjén, Kisvárda, Ajak, Döge, Kék, Gégény, Újdombrád, Tiszabercel, Tiszalök, Mátészalka, Garbolc, Rozsály, Tyukod, Csenger, Szamos-szeg, Győrtelek, Tisza-mogyorós, Mándok, Tarpa, Ilk, Kispalád, Lövőpetri – került fel a mesekutatók térképére, és egyre több mesemondó vált ismertté. Szintén a teljesség igénye nélkül csak a legismertebbeket felsorolva: Ámi Lajos, Lacza Mihály, Ruszkovics István, Jóni Ferenc, Daskó András, Tarczali Ádám, Papp János. A 20. századi magyar népmesekutatók megkerülhetetlen alakja, Kovács Ágnes – aki az említett gyűjtemények több kötetét is jegyezte –, okkal írhatta azt, hogy a szabolcs-szatmári mesekincs kimagaslóan gazdag” (Nagy, 2024. p. 7).

4. A Rétköz és Kék község bemutatása

Dolgozatomban elsősorban a rétközi meséket kezdtem el felkutatni és vizsgálni. Azért esett erre a területre a választásom, mert én is egy rétközi településen, Kéken nőttem fel, és itt is élek a családommal. Ez a tájegység sem szűkölködik néphagyományokban, de magam sem gondoltam korábban, hogy a népmesének ekkora hagyománya és múltja van a környékünkön.

1. ábra A Rétköz földrajzi helyzete (Kormány, 2021. p. 8)

„A Rétköz természeti, gazdasági-társadalmi sajátosságait tekintve a Felső-Tisza-vidék (Bereg-Szatmári síkság, Bodrogköz, Rétköz) egyik legegényibb sajátosságokkal rendelkező kistája. A terület mai elnevezése a XIX. század végére tehető. Korábban más névvel jelölték e vidéket...

A helyi neve legegényebben a „Rétség” volt, amin elsősorban a Tisza mentén elterülő nagyobb kiterjedésű vízjárta mocsaras, lápos, füves területet értették. A rétek, mocsarak környezetéből, a „rétségből” kiemelkedő magaslatokon, dombháton helyezkedtek el az ember lakta részek, települések. Érdekes megemlítenünk azt, hogy a tájegységen belül is van olyan rész, amelyet a helyiek, környékeliek Rétköznek neveznek. Például Nagyhalász nyugati

részen lévő területet, településrészt (a Kendergyár és környéke). Itt a vasútállomás is „Rétköz” néven működött 1905-től megszűnéséig (2012)” (Kormány, 2021. p. 7).

„A Rétköz 540 négyzetkilométer kiterjedési területét északon a Bodrogköztől a Tisza választja el. A Nyírségtől Tuzsér–Kisvárdá–Ajak–Demecser vonalában haladó Nyíregyháza–Záhony vasútvonal, illetve a megsüllyedt peremterületen futó Lónyay főcsatorna mentén lehet elválasztani. A kistáj részben vagy egészben 30 település (7 város, 23 közepes nagyságú község) határát foglalja magába” (Kormány, 2021. p. 8).

4.1. A Rétköz híres szülöttei

Minél többet olvasgattam a rétközi emberekről és hagyományokról, annál nagyobb örömmel tapasztaltam, hogy a rengeteg híres ember között - akik az élet számos területén öregbíthették szülőhelyük hírnevét - mennyi neves néprajzkutató és mesemondó is található.

Az alábbi cikket az Élet és Tudomány című lap-, 1976/1. számában a 446-451. oldalon találtam. Erdész Sándor (1976). „*Hogyan élt a rétközi ember*” című írásában többek között említést tesz Tiszabercel néhány híres szülöttjéről is, mint például Bessenyei Györgyről, aki többek közt a Nyíregyházi Egyetem jogelőd intézményének is névadója volt korábban. Vagy megemlíti a „Rétköz nagy mesemondóját”, „a népművészet mestere” címet méltán kiérdemlő Lacza Mihályt is. A mesemondók sorában többek közt ott van Daskó András Kékről, Maczkó János Gégényből és Bogacsevics István Pátroháról. A cikkben említ még néprajzkutatókat is, akik munkája nélkül már rég feledésbe merült volna ez a világ (2. melléklet).

A Kisvárdá környéki meséket kutatta többek között Bodnár Bálint is, akinek munkássága érdekessé vált számomra. Amint jobban beleástam magam az általa is említett mesékbe, egyre többször akadt meg a szemem Daskó András nevén, akit „kégi mesemondó” -ként említettek mindenhol. Nagyon meglepődtem és egyszerre büszkeség is töltött el. Kíváncsivá váltam, így elhatároztam, jobban utánanézek a falunkat érintő mesemondás „történelmének”.

4.2. Kék község bemutatása

„Kék község Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében, a Rétközben található. A megyeszékhelytől, Nyíregyházától mintegy 25 kilométerre. Megközelíthető a 4-es számú főúton keresztül Nyírbogdány előtt balra letérve, a főúttól kb. 10 km-re (3. melléklet).

Községünk jellegét tekintve szalagtelkes település, mely a XIX. század elején egyetlen utcából állt. Ez az utca az észak-déli irányú homokdomb gerincén húzódott. 1772-ben az utca

szélvédett nyugati oldalán sorakoztak a házak, a keleti oldalon csupán a templom állott és a temető. A déli falurész (Alvég) és az ettől nyugatra eső Porgolát benépesülése a XIX. században kezdődött. Az 1918-as házhelyosztás után kezdett épülni az Ady utca (Újkék), majd 1945 után folytatódott. Ugyancsak az 1945-ös házhelyosztás után bővült a falu utcahálózata: Újsor, Jókai és Hunyadi, valamint a Dózsa utcával. A szőlő, melyet 1838-ban telepítettek, szinte kettéosztotta a falut, mígnem 1985 után itt is megkezdődött az építkezés, mely napjainkban is folyamatban van. Így egybeépül a régi és az új falu mintegy 6 km hosszan.” (<https://kekkozseg.hu/kek-kozsegrol/>)

Egy -számomra nagyon kedves -kéki nyugalmazott történelemtanár, Bobik Jánosné, Margitka néni több könyvet is írt településünk életéről, történetéről. Többször is olvastam minden könyvét, sőt volt, amiben fényképekkel vagy kisebb szerkesztési feladatokkal is részt vettem, de érdekes, hogy most, amikor a népmesék kapcsán írom a dolgozatot, most veszem észre, hogy az egyik könyvét népmesei motívummal kezdte. Így úgy éreztem, mindenképp idéznem kell:

„Egyszer volt, hol nem volt, valahol a Nyírség és a Tisza ártere között bújt meg egy falucska. Néhányan lakták még a kákaival körbevett, vízből kiemelkedő dombot. Egy kék szemű halászlőről, vagy a boldogság kék madarát követő íjásztól kapta a nevét, esetleg a besztereci földvárhoz vezető „kák”, azaz görbe útról? Nem tudjuk minden kétséget kizáróan” (Bobik, 2018).

4.2.1. Kék község címere

„A címer egy vágással osztott hasított talpú egyszerű vonalú pajzs. A pajzsfő ezüst mezőjében jobbra repülő kék színű madár és zöld vízi növényzet látható. A pajzstalp első két felében jobbra ezüstsínű hal úszik, a másik kék mezőt három ezüst hullám tagolja. A címer fő motívumai a mondán és a valóságon alapulnak, melyből községünk neve eredhet.” A címert Bobik Jánosné tervezte.

„A motívumok történelmi és földrajzi indoklása:

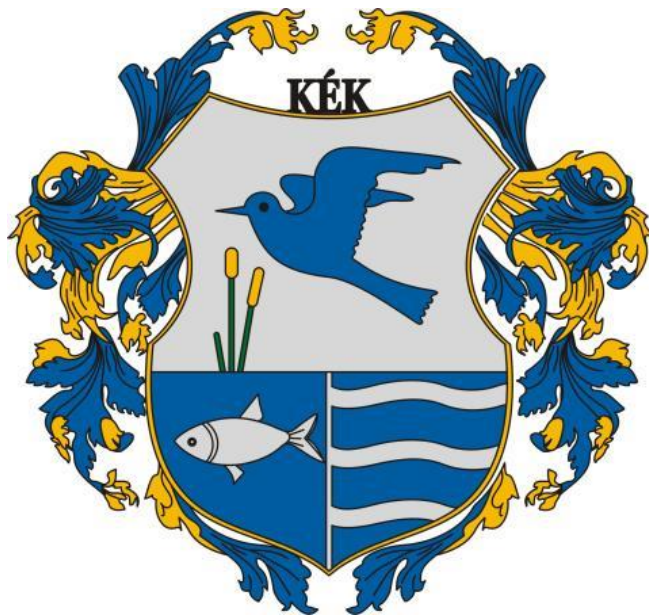
- A monda szerint valaha itt röpködött a Rétközben egy különös kék farkú madár, mely itt hullatta el gyönyörű tollait. A református egyház régi pecsétjén is felfedezhető a madár rajza.
- Feltételezhető, hogy kaka vizinövényből származik a község neve. Első írásos említésünk 1268-ban: Kaak.

- A másik elem az úszó hal, valóság. A község pecsétjén is szerepelt 1838-1878 között. Határunkban egykor 11 halastó volt. A Tisza szabályozása előtt áradáskor idáig is eljutott, és hozta a halat.
- A 3 ezüsthullám a belvízelvezetésre, a csatornázásra utal. A kék szín variálása a kompozíciós elemekhez igazodik és egyben jelkép is.”
(<https://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzati-cimer/kek-kozseg>)

A mese tehát már a falu eredetétől jelen van és végig itt volt történelmünk során.

2. ábra Kék Község címere

<https://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzati-cimer/kek-kozseg>

5. Kéki mesemondók nyomában

A Jósa András Múzeum Néprajzi Adattárának (JAMNA) anyagát jelenleg a Sóstói Múzeumfaluban őrzik. Ezért anyaggyűjtés céljából ellátogattam a múzeumfaluba. Kosztyu Brigitta muzeológus készséggel volt a segítségemre. Nagyon sok szakmai tanáccsal ellátott, hogy mire érdemes figyelni a mesék számbavétele során.

Együtt kezdtük el átnézni a Rétközzel kapcsolatos folklórgyűjtéseket. A feltárás közben különös figyelmet fordítottam a lakóhelyemhez (Kék) közel eső településeken talált anyagokra. Tudtam, hogy Kéken is jártak az 50-es években néprajzkutatók, de az meglepett, hogy egész tetemes meseanyaguk van Daskó Andrástól, sőt Madarász Ferenc neve is feljegyzésre került néhány mese erejéig. Na és itt kezdődött az én „küldetésem”. Ez egyszerre volt izgalom, büszkeség és kíváncsiság. Elhatároztam, hogy megkeresem a nagy „kéki mesemondó” leszármazottait és felkutatok mindent, amit lehet vele kapcsolatban, hiszen a meseszövegeken kívül más forrásai a múzeumfalunak sem voltak. Érdekes volt azzal a ténnyel szembesülnöm, hogy olyan híres kéki személyt találtam, akit nem feltétlenül ismertek el életében, akiről még nem hallottam életem során, és akiről - a több könyvet szerző - Margitka néni (Bobik Jánosné) sem írt még soha, említés szintjén sem. Sajnos vele már nem tudom megosztani a „felfedezésem”, és nem tudom megkérdezni, hogy van-e bármi emléke vagy anyaga róla, mert néhány éve elhunyt. Azonban ez nemhogy kedvemet szegte volna, még jobban inspirált és hajtott előre.

A dolgozatom megkezdésekor nem tudtam róluk semmit, csak azt, hogy Kéken laktak ilyen nevű emberek és jelenleg is élnek Daskók és Madarászok a faluban. Azt sem tudtam, mikor éltek. Mivel Madarász Ferenc kevesebb mesét hagyott hátra, és ilyen nevű ember is kevesebb él Kéken, így őt háttérbe szorítottam. Sajnos a kutatásom megkezdése után kb. három héttel elhunyt az a személy, aki bármilyen információt is adhatott volna róla. Így akkor feladtam a keresést, és Daskó Andrásra összpontosítottam. Több napos kitartó munka és kutatás után sikerült beszélnem Daskó Tündével, akivel levezettük nagyjából, hogyan kapcsolható a családjához. Tünde férje is Daskó András volt, így először azt hittük a férje édesapja lesz a mesemondó. Sajnos Tünde férje és apósa sem él már, így nehezebb volt biztos információhoz jutni. Tünde apósának a testvérével sikerült beszélnünk, aki nemrég költözött be az idősek otthonába, és elég zaklatott lelki állapotban van. Tőle megtudtuk, nem a testvére és nem is az apja volt a mesemondó, mert az apja Mihály. Viszont neki volt egy András nevű testvére, egyenes ági rokont tehát egyelőre nem találtam.

5.1. Ki ismeri Daskó Andrást?

A férjem különböző internetes családfa állító oldalakon kezdett kutatni, amely során találtak egy András nevezetű fiúgyermeket, aki a szomszédos Nyírbogdány településen lett anyakönyvezve, annak is a Hene-tanya részén (ami területileg Kékhez közelebb található). A bejegyzésből kiderül, hogy 1885. szeptember 4-én született, édesanyja Gerák Rozália „dohányos nő” és édesapja nem ismert. Két keresztszülő is meg lett nevezve, (Czeglédi Mihály és Czene Erzsébet, hajadon) akiknek a neve szintén nem mond semmit (4. melléklet).

Több kisebb információt találtam Daskó Andrásról, szóval elég nehéz volt egész történeteket kirakni a mozaikdarabokból. Amikor különböző szakirodalmakban kezdtem anyagot gyűjteni a mesékről, mesélésről, mesemondókról, akkor találtam meg a Magyar Néprajzi Lexikon III/577. oldalán, a mesemondó fogalmánál Daskó András arcképét. Sajnos a lexikonban helytelenül szerepel a neve, mert ott „Dankó András” van írva, de mivel feltűntették a helységet is, így biztos, hogy Daskó András, a kéki mesemondó van a képen.¹

3. ábra Daskó András mesemondó (Ortutay, 1980:577)

¹ Később ezt a rokonai is megerősítették (szerző)

Mivel nem tudtam, merre induljak, segítséget kértem a helyi anyakönyvvezetőtől, de azt mondta, nagyon hosszadalmas előkeresni a kért anyakönyveket, és jó lenne, ha pontosabb információkat tudnék.

Felkeresetem a helyi önkormányzat dolgozóját is, aki jelenleg a múzeumszobáért felelős, hátha van valami feljegyzés vagy fénykép Daskó Andrásról vagy az akkori életvitelről, estézésekről, de sajnos itt sem jártam sikerrel. Nemrégiben felújították az épületet, és a fényképek még nem kerültek kategorizálásra. Viszont egy fali plakáton észrevettem a korábban megtalált portrét Daskó Andrásról és egy másik képet, amin lovasszekéren közlekedő emberek voltak. Alatta csak annyi állt, hogy „Az 1950-60-as években néprajzkutatók jártak a faluban. Ekkor készült ez a felvétel – néhai id. Balogh József és neje, Farkas Lídia, valamint az unokareggel a mezőre indulóban” (Bobik²) (5. melléklet).

Ezután a helyi szociális szolgálathoz fordultam, hogy segítsenek, melyik idős embert kereshetném meg, aki esetleg emlékszik valamire. Sajnos annak ellenére, hogy nagyon segítőkészek voltak, itt sem jártam sikerrel.

5.2. Interjúk a falu lakosaival

Kutatásom során több nyugalmazott tanárt, tanítót, óvónőt, önkormányzati alkalmazottat kerestem meg. Igyekeztem sok idős személynél érdeklődni, hátha valaki érdembeli információval szolgálhat Daskó András személyével és munkásságával kapcsolatban. Interjút készítettem édesapámmal, és az ő nővérével is, akik Kéken születtek az 1950-es évek elején. Kutatási céllal ellátogattam a szintén Kéken található dr. File János Idősek Otthonába, ahol a vezető készségesen végigkísért az intézményen. Így alkalmam volt rövid interjúkat készítenem a bentlakókkal. Sajnos nem sok érdembeli információt sikerült szereznem, de mégis átfogóbb képet kaptam az akkori életéről, viszonyokról. Körvonalazódott, hogyan és hol élhetett Daskó András. Ezek a beszélgetések azért is hasznosnak bizonyultak, mert olyan idős, demens emberek is mosolyogva, csillogó szemekkel emlékeztek vissza a régmúlt időkre, akik egyébként nem is szívesen beszélnek, és gyakran a családtagjaikat sem ismerik már fel. Bár sokszor neveket nem tudtak mondani, de gyerekkori emlékeiket részletgazdagon tárták előm. Néhány beszélgetésből idéznék most. Mindenkinék bemutatkoztam, elmondtam, hogy Daskó András után kutatok, akiről azt hallottam, hogy híres mesemondó volt.

² Évszám nem ismert. Bobik Jánosné rendszerezte korábban a múzeumi emlékeket. (szerző)

5.2.1. Jakab Antalné (83 éves)

Én: Tetszik emlékezni egy Daskó András nevű mesemondóra?

Jakab Antalné (Erzsike néni): Hát hogyné emlékeznék. A Kossuth úton vagy nem is, a falu végén a Vasút úton lakott. Akkoriban mindenki mesélt, az Anna, a Mari meg az Ilony is. Arra emlékszem, hogy kocsis volt. Lovat hajtott. Sokat dolgozott. Víg kedélyű volt. A TSZ-ben együtt dolgoztunk.

Én: Tetszik esetleg emlékezni, hogy mesemondó volt?

Jakab Antalné (Erzsike néni): Arra nem emlékszem, de vidám ember volt, szeretett beszélni.

Én: Köszönöm szépen, sokat tetszett segíteni. Jó egészséget!

5.2.2. Tóth Györgyné (88 éves)

A következő néni, már nagyon idős, egész nap csak maga elé néz, de megkérdeztük őt is. Még az intézmény vezető is elcsodálkozott, milyen részletekig emlékezett a néni a korabeli estékre. Igaz nehézkesen, de nagy lelkesedéssel mesélt nekünk.

Én: Tetszik emlékezni Daskó Andrára?

Tóth Györgyné (Boriska néni): Igen, emlékszem.

Én: Tényleg mesemondó volt?

Tóth Györgyné (Boriska néni): Az volt! Okos volt, megtanulta! Amikor eszébe jutott, mesélt. Azt mondta nekünk: gyertek csak pulyák, mondok valamit. Ilyenkor odaszaladtunk hozzá, és körbeálltuk. Bor is volt. Volt amikor mi vittük neki. Jókedvű ember volt.

Én: Emlékszik esetleg bármire még vele kapcsolatban?

Tóth Györgyné (Boriska néni): Nem emlékszem én semmire, de nem volt verekedős ember, viszont a szenvedélye volt a káromkodás. Az volt a jó idő. Az úton még nem volt forgalom, összejártak a családok, futballoztak a gyerekek, rajzoltunk az útra a porba. Megrajzoltuk a pályát. De többre nem emlékszem. Vidám ember volt.

Én: Köszönöm szépen, sokat tetszett segíteni. Jó egészséget!

Többen voltak, akik emlékeztek rá, tudták, hogy szeretett történeteket mesélni, de úgy tartották, hogy csak nagyot mondó volt, gyakran kitalált történeteket mások szórakoztatására. Abban a korban egyáltalán nem ismerték el mesemondónak. Sokan említették, hogy nagyon dolgozó ember volt, szerettek vele dolgozni, munkaidőben is gyakran történetekkel mulatta az

időt. Sokat dolgozott a családja is és négy vagy öt gyereke volt. Volt, aki arra is emlékezett, hogy korán meghalt.³

5.2.3. Kaponyás Sándor (79 éves)

Találkoztam egy bácsival, aki nem tudta ugyan pontosan megmondani, hogyan, de az elhunyt felesége családja által távoli rokonságban is állt Daskó Andrással.

Én: Tetszett tudni, hogy mesemondó volt?

Kaponyás Sándor: Óóó, akkoriban az emberek a falu két végén laktak és csak a kocsmában és a meccseken találkoztunk. Jó dumás volt az öreg, járt ő is a kocsmába, ilyenkor konferenciát tartott. Ott sokat mesélt, de nem tudom, hogy mesemondó volt-e.

Én: Tetszik esetleg bármire emlékezni még vele kapcsolatban? Hol élt, családja, foglalkozása?

Kaponyás Sándor: Régen kocsis volt. De utána dolgozott a TSZ-ben. Ott együtt is dolgoztunk. A Szathmáry Laci bácsi brigádjában volt. A fiai növényápolók voltak.

Én: Köszönöm szépen, sokat tetszett segíteni. Jó egészséget!

5.2.4. Bilecz László (72 éves)

A következő bácsival kicsit be kellett határolnunk a kort, mert először egy fiatalabb Daskó Andrásról kezdett mesélni, de hamar kiderült, hogy nem egyre gondolunk. Aztán mikor körülírtam a már ismert információk által, eszébe jutott, hogy gyerekként még találkozott vele ő is.

Én: Mire tetszik emlékezni a mesemondó Daskó Andrással kapcsolatban?

Bilecz László: Az öreg nagyon jó ember volt. Béketűrő volt, nagyon szerették a dolgozók. Szeretett viccelődni.

Én: Esetleg a mesélésekre tetszik emlékezni?

Bilecz László: Mesélt sokat a munkában is, mindig nagyokat nevettek, de soha senkit nem sértett meg. Gyakran csak mondta és mondta. Volt, hogy káromkodott, de Istent sose bántotta. Jajj várjál csak mi is volt a szavajárása...huuu mindjárt eszembe jut...”Bassza meg a millió”, igen mindig ezt mondta. Az biztos, hogy becsülte az embereket. Egyszer emlékszem nálunk bújtak el a vihar elől. Az egész család szeretett mesélni.

³ Nem pontos adatok alapján, 1965-ben, 80. éves korában hunyt el (szerző)

Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a másik mesemondóra Madarász Ferencre is emlékezett még homályosan Laci bácsi.

Én: Madarász Ferencről mit tetszik tudni, ő is mesélt?

Bilecz László: Nagyon tudott mesélni, „Istenem a tudott már”. Sokat tudtak beszélni, nem haladt a munka. A szüleim is dohányt csomóztak, volt, hogy éjfélig is csomózták. Közben meséltek és meséltek, a szomszédok is mind összeültek. Szép idők voltak.

Én: Köszönöm szépen, sokat tetszett segíteni. Jó egészséget!

5.2.5. Tóth Andrásné (75 éves)

A dolgozatom írása közben jutott eszembe, hogy megkérdezem keresztanyámat is, hátha emlékszik valamire. Ő egyébként – nem mellesleg – Paszabon él már nagyon rég, ami szintén a Rétközhöz tartozik, és néprajzi szempontból nagyon termékeny település.

Én: Tetszik emlékezni Daskó Andrásra? Voltak 57'-ben Kéken néprajzkutatók és felvették, hogy táncol meg mesél.

Tóth Andrásné (Zsóka): Hát persze hogy emlékszem. Mentünk mi is oda a barátnőimmal, akkor voltam hét-nyolc éves. Hallottuk már messziről a zenét, de hiába mentünk, mert a pulyákat elzavarták. Nem leskelődhattunk. A szomszéd udvarból láttunk volna valamit, de oda meg nem mertünk bemenni, mert hamis volt a kutya.

Én: Tetszik emlékezni rá, hogy tényleg mesélt Daskó András?

Tóth Andrásné (Zsóka): Nem emlékszem ilyenre. De akkoriban nem is nagyon ismerték el, ha valaki tehetséges volt. Volt egy néni az meg mindig énekelt, mégis csúnyákat mondtak róla....ki se mondom lányom, hogy miket, le ne írd.

Én: Akkor mire tetszik emlékezni vele kapcsolatban?

Tóth Andrásné (Zsóka): Az új utcában laktak a falu szélén. Mi meg ugye a másik végén voltunk. Tudtam én, hogy ott vannak, de mi azokkal nem ismerkedtünk, nem jártunk arra. A szomszéd utcában is egyszer voltam gyerekkoromban, mikor valami szerszámért mentünk apáddal. Nem engedtek minket. Viszont azt az utat, ahol a határba jártunk kapálni, kívülről-belülről ismertük. Tudtuk ki hol lakik. De volt egy osztálytársam, akit Daskó Évának hívtak. Arra nem emlékszem, hogy voltak rokonok, de az is ott lakott. Apád biztos tudja.

Én: Köszönöm szépen keresztanyu. Majd beszélünk, jó egészséget, puszi!

Tóth Andrásné (Zsóka): Jól van jányom, ügyes legyél. Puszi.

5.2.6. Enyedi Antal Frigyes (71 éves)

Ő az édesapám, aki nagyon sokat segített a kutatásom során a mozaikkockákat helyre tenni. Kéken született 1953-ban, tehát sok mindenkit ismer. Konkrét interjút nem tudok leírni vele, mert nagyon sokat beszélünk a témában, ha elakadok, hogy ki, kinek a kije, mindig őt hívom. Most is így történt és kiderítettem, hogy Daskó Éva, Daskó András unokája volt. Egész pontosan Daskó János fia. Az ő testvére volt Daskó Gizella és Daskó János. Apától tudom, hogy pontosan melyik házban éltek, mivel foglalkoztak a gyerekei és az unokái. Hálás vagyok, hogy segít nekem!

5.3. Daskó András több arca

A kutatásom ezen pontján úgy gondoltam segítséget kérek egy olyan helyi lakostól, aki a közösségi média felületen egy csoportot hozott létre, ahol Kékkel, a kéki lakosokkal és a kéki élettel kapcsolatos fényképeket gyűjt. A „Kék múltja képekben” csoportnak én is rég tagja vagyok, gondoltam hátha segítségemre lesz. Ráírtam az adminisztrátorra, hogy esetleg emlékszik-e bármire Daskó Andrással kapcsolatban vagy van-e valamilyen régi fényképe, ami a régmúlt mesélések hangulatát idézi, esetleg hallott-e az 50-es években történt néprajzkutatói látogatásról. Átküldött egy cikket, amit éppen előző nap kapott. A cikk egy újságból volt kifotózva⁴ és Daskó Andrásról szólt, aki a feljegyzések szerint hazánkban utolsó emberként látott igazi sárkányt. A cikkben a Magyar Néprajzi Lexikonra hivatkoznak így megkerestem a sárkány címszót, ahol az alábbi szöveget találtam:

„...Daskó András kéki mesemondó pl. növendék fiú korában, a 20. sz. elején „saját szemével” látta a sárkányt, mikor a nagy vihar hazakergette a disznókkal a mezőről: felsőteste fekete felhőbe volt burkolva, farka a földet söpörte, szele százados fákat tördelt ki, a felhőből alázúduló víztömeg elsodorta a gyereket a rábízott jószággal együtt, az apraja oda is vészett...” (Ortutay, 1980).

Aztán felfedeztem, hogy 2018.08.13-án a borsonline.hu is az alábbiak szerint cikkezett a témában. „Nem is kell olyan távolra visszamenni a múltban, hogy az utolsó magyar sárkányészlelést felelevenítsük. A XX. század elején a Szabolcs megyei Kék településén élő Daskó András szentül állította, hogy sárkányt látott elsuhanni az égen” (Sz.n., 2018).

⁴ Később kiderült: Hihetetlen magazin, 2024. szeptemberi száma.

A moderátor segítségével azt is megtudtam, hogy vannak az interneten a falunkban gyűjtött tánc-videók is, amelyeken Daskó András is szerepel (6. melléklet). Utánanéztem, és szintén a Magyar Néprajzi Lexikonban az alábbi feljegyzést találtam a repertoár címszó alatt:

„...Daskó Andrásnak magnetofonszalagra vették a mese-, filmszalagra a táncrepertoárját...”(Ortutay, 1980).

4. ábra Daskó András és Lovácsik Anna tánc közben Kéken, 1957

<https://gallery.hungaricana.hu/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkYXNrXHUwMGYzIDBXIGFuZHIcdTAwZTFzIn0>

5.4. Interjú a Daskó-család leszármazottaival

Az internetes csoportban az adminisztrátor még a beszélgetésünk napján megosztotta a sárkányról szóló cikket és az általam említett arcképet Daskó Andrásról. Ezzel egyidőben felhívást tett közzé, hogy ha bárkinek van valamilyen információja róla, jelentkezzen.

Még aznap kaptam egy üzenetet, hogy Daskó Szilvia, aki a mesemondó dédunokája, fel szeretné venni velem a kapcsolatot. Rövid egyeztetést követően telefonon sikerült beszélnünk, ami alapján kezdtem átfogó képet kapni a leszármazottakról és néhány családdal kapcsolatos emléket is megosztott velem.

Ezúton is köszönöm a segítőkész hozzáállását, amellyel sikerült vázolnunk Daskó András leszármazottjainak a családfáját.

5.4.1. Daskó Szilvia (51 éves)

Én: Kedves Szilvia! Köszönöm, hogy időt szán rám. Ha nem probléma tegeződhetünk?

Daskó Szilvia: Természetesen. Szia! Nagyon szívesen segítek, amiben tudok.

Én: Akkor először is segítenél nagyjából felvázolni, hogy hogy is vagytok ti rokonok Daskó Andrással? Ha lehet tőle induljunk ki.

Daskó Szilvia: Rendben. Ő az én dédnagyapám. Neki volt 5 gyermeke. József és János kétpetéjű ikrek voltak. Aztán volt András, aki elég korán elköltözött a családtól, nem is tartották vele a kapcsolatot. Volt egy lány, Veronika, de róla nem tudunk semmit. Végül született még egy fia, Daskó Balázs. Ő akkoriban „késői gyerekeknek” számított, mert az édesanyja 40 éves volt mikor szülte.

Én: Ha jól tudom Daskó Balázs leszármazottai élnek még Kéken.

Daskó Szilvia: Igen, A Daskó Balázs fiát szintén Daskó Balásznak hívták ahogy az unokáját is. Neki pedig két lánya van Andrea és Erika.

Én: De örülök, ismerem is őket. Mindenképp beszélek majd velük is. Folytasd kérlek a családfát, nagyon érdekes.

Daskó Szilvia: Már a mi családukban is nagy az izgalom, hogy szóba jött dédnagyapám. Szóval az ikrek 1919-ben születtek. Józsefnek a felesége Kiss Mária volt. Ők az én nagyszüleim. Pont most voltunk a temetőben hozzájuk. Az ő gyerekek József (az apukám) és László. Laci bátyjának nincs családja, de talán ő emlékszik legjobban dédipapóra, vagyis az ő nagyapjára. Nekem van egy lány testvérem Magdolna, aki édesanyám után kapta a nevét. Mi középiskolás koromban költöztünk el Kékről, nagyon ritkán járunk haza. Én most Debrecenben élek.

Én: Esetleg dédnagymamád nevére nem emlékszel?

Daskó Szilvia: Nem sajnós, de majd utána kérdezek.

Én: Köszönöm. Folytasd kérlek, a János nevű fiánál tartottunk.

Daskó Szilvia: Igen. Neki született egy lánya, Gizella, aki Dzsupsin Sándorhoz ment férjhez. Az ő lányuk Dzsupsin Gizella, aki szintén Kéken lakik egyébként.

Én: Nem tudom ki lehet ő.

Daskó Szilvia: A férjezett neve Tóth Józsefné. az új utcában laknak és az iskolában dolgozik.

Én: Jajj így már tudom, Gizike néni. Holnap meg is keresem a suliban. Akkor ő is olyan dédunokája Daskó Andrásnak mint te?

Daskó Szilvia: Igen. A többiekről már elmondtam, amit tudok.

Én: Igen, nagyon sokat segítettél. Nektek esetleg van valamilyen emléketek arról, hogy hogyan mesélt? Vagy bármilyen fotó, feljegyzés?

Daskó Szilvia: Azt tudtuk róla, hogy mesélő volt. De mi nem hallottuk mesélni. Ugye sajnos én s a tesóm már nem is ismertük személyesen. De az biztos, hogy a nagyapám tőle örökölte a tehetségét, ugyanis ő is nagyon szépen tudott mesélni és énekelni is. Nagymama Nagy-kunságról származik és nagyon sokat mesélt nagyapa a megismerkedésükről, az esküvőről, az életükről. Volt olyan történet amit már kívülről ismertünk, de mégis lenyűgözött a mesélésével. Voltak kevésbé vidám történetei is a háborúról, de sajnos akkoriban ez is az élet velejárója volt. Szóval határozottan örökölte a mesemondó tehetséget. Képünk sajnos nincs róla. Vagyis valahol van egy, emlékszem sokáig bekeretezve ki volt téve a falra egy kép, amin épp mesét mond. Megpróbálom majd megkeresni.

Én: Nagyon jó ezt hallani, hogy a család tovább vitte a hagyományt. Sajnálom, hogy képetek nincs de akkor szeretnék meglepni. Amit említettél képet, azt pont a napokban kaptam meg, plusz egy kis érdekesség. A Magyar Néprajzi Lexikonban a mesemondó címszó mellett a dédnagyapád képe szerepel. Igaz el van írva a neve, de biztos ő az. Ezeket a képeket átküldöm neked. És az interneten még táncfelvételeket is találtam, azt is küldöm.

Daskó Szilvia: Nagyon szépen köszönjük. Ezt nem is tudtuk, hogy benne van a lexikonba. Milyen jó ilyeneket hallani.

Én: Örülök, hogy én is tudtam újat mondani. Köszönöm szépen a segítséget, nagyon sokmindent megtudtam. Beszélünk majd még. Szép estét. Szia.

Daskó Szilvia: Én is köszönöm, hogy megosztottad velünk a kutatásod. További eredményes munkát, keress ha bármiben tudok segíteni. Szia.

Szilvia segítségével nagyvonalakban felvázoltam a leszármazottakat, így könnyebb eligazodnom a rokonok közt. A kéken élő Gizike nénit megkerestem, de azt mondta nem emlékszik a felmenőire, viszont örül, hogy a témában kutakodok és kíváncsian várja a fejleményeket.

5.4.2. Daskó Andrea (40 éves)

Telefonon utolértem Daskó Andreát is, aki szintén dédunokája Daskó Andrásnak, a Balázs nevű fia által. Andit gyerekkorom óta ismerem, így közvetlen volt a beszélgetés.

Én: Szia Andi! Biztos hallottad már a családban, hogy a dédnagyapád, Daskó András mesemondó életéről, tevékenységéről kutatok. Feltehetek pár kérdést?

Daskó Andrea: Szia Marika! Igen már mesélték a családban, nagyon nagy izgalomban van mindenki, kíváncsian várjuk, hogy mit sikerül majd kiderítened.

Én: Köszönöm, mindent megosztok majd veletek. Az már biztos, hogy 1956-ban több meséjét is felvették néprajzkutatók, így összesen 42 meséjét tartják számon. Ti a családban tudtok erről valamit? Vagy ismertétek őt? Hol lakott, mit csinált?

Daskó Andrea: Persze, ismertük, Balázs papó gondoskodott róla haláláig. A szülői házban, az új utcában, a falu szélén laktak. Papó nagyon büszke volt rá, sokat emlegette. Később dédnagyapám rá hagyta a házat, így ő is ott élt élete végéig. Nemrég adtuk el. Mikor pakoltunk kifelé belőle voltak ilyen hivatalos papírok, de a mesemondással kapcsolatban nem volt semmi. Biztos eltemtem volna. Igazából olyan rokon aki még találkozott vele és ma is él az Laci bátya. Ő mesélte nekem is, hogy akkor volt 8. osztályos amikor meghalt dédipapó. Megadom a számát, keresd nyugodtan.

Én: Nagyon szépen köszönöm. Laci bátya az unokája, ha jól rakom össze a családfát?

Daskó Andra: Igen, a József nevű fiának a kisebbik fia. Biztos örömmel fog segíteni. Beszéltem már én is vele, nagyon lelkes, hogy foglalkozik valaki a nagyapjával. Nekem is eszembe jutott egy kis érdekesség. Korábban mikor iskolás voltam nagyon sok szavaló, prózamondó meg mesemondó versenyre vittek, amiket szépen sorban meg is nyertem többnyire. A szüleim nem értették sose, hogy hogyan tudok így szavalni, mikor egyiküknek sincs ilyen irányú tehetsége. Aztán nagyapám világosította fel őket, hogy bizony az ő apja volt ilyen ügyes történet mondó. Mesélte papó, hogy egyszer még az dédi idejében volt valami mesemondó verseny, amit csak azért nem ő nyert meg, mert nem használta a mese elején a tipikus mesekezdő bevezetést. Hanem csak úgy elkezdte a mesét. De egyébként az ükunoka (az én kisfiam) is nagyon tehetséges, gyönyörűen tud szavalni. Szóval van, aki tovább viszi a családi hagyományt.

Én: Nagyon örülök, hogy elmesélted ezeket. Van esetleg bármilyen fotó vagy bármi kézzel fogható emlékeitek róla?

Daskó Andrea: (nevetés) Érdekes, hogy éppen tavaly adományoztuk a faluháznak a tangóharmonikáját. Ezen a hangszeren játszott az árokparton a kéki embereknek, és énekelt is. Idáig őrizgettük, de úgy gondoltuk jobb helyen lesz ott. A szülői ház eladása után nem maradt más semmi tőle.

Én: Köszönöm azért. Esetleg azt nem tudod, hogy dédnagymamádnak mi volt a neve?

Daskó Andrea: Ha jól emlékszem Nagy Veronika, ezért lett a lányuk is Veronika.

Én: Hálásan köszönöm a rengeteg információt. Amint megtudok valami újat kereslek majd. További szép napot. Szia.

Daskó Andra: Nagyon szívesen, mi köszönjük, hogy ezt a témát választottad és foglalkozol a családdunkkal. Neked is szépe napot, szia.

5.4.3. Daskó László (73 éves)

A Daskó Andreával folytatott beszélgetést követően felhívtam Daskó András unokáját, Daskó Lászlót.

Én: Üdvözlöm! Pálinkásné Enyedi Mária vagyok Kékről. Daskó András munkássága után kutatok. Bármilyen apró emléke vagy információja van, örömmel fogadom.

Daskó László: Jó napot. Már vártam a hívását. Andikának is meséltem már, hogy nagyapám nagy mesélő volt, bár akkoriban az ilyen embereket félnótásnak tartották, így a család kicsit szégyellte.

Én: A családtagoknak is mesélt? Önnek milyen emléke van erről?

Daskó András: A családnak soha nem mesélt! Mindig csak a munkában, a felnőtteket szórakoztatta. Emlékszem amikor a Jani házában (apám testvére) vették fel a meséjét. Nem ott lakott, de csak ott volt áram, hogy működjön a magnetofon, ezért vették fel ott. Ez a felvétel verseny lett volna, de rögtön a mesével kezdett így nem nyert. Nem mondott ő semmilyen „Egyszer volt, hol nem volt ahol a malac túr...” bevezetést. Hanem kezdte azonnal a mesét. Vicces ember volt. Nagyon szerette a körtét...és a pálinkát is. (nevetés).

Én: Esetleg emlékszik rá, hogy mikor halt meg?

Daskó László: Pontosan nem tudom, de arra emlékszem, hogy akkor volt Kéken a nagy szarvasmarha kór. Emlékszem, mikor szaladtak ki hozzánk a határba, hogy baj van. Nyári idő volt, 1 órakor. Azt tudom még, hogy abban az évben voltam 8. osztályos. 1951-ben születtem, tehát ha jól számolok. 1964-65-ben halhatott meg.

Én: Nagyon szépen köszönöm, hogy megosztotta velem ezeket az emlékeket, sokat segített. Minden jót kívánok. Viszont hallásra.

Daskó László: Nagyon szívesen, jó volt visszaemlékezni kicsit. Bármiben segítségére lehetek még, keressen bátran. Jó munkát. Viszont hallásra.

Laci bácsi később még küldött egy képet, az édesapja, Daskó József munkakönyvéről, amin jól olvasható, hogy 1919-ben született és Nagy Veronika az édesanyja neve. Így már biztosan tudom, hogy Daskó András felesége Nagy Veronika volt.

Kicsit utánakérdeztem a faluban is, hogy hol lakott Daskó János, ahol felvették a meséket. Kiderült, hogy jól ismerem azt a házat, mert a család jó barátai vették meg.

5.4.4. Daskó István (81 éves)

Kutatásom megkezdésekor csak közvetve tudtam beszélni Daskó Istvánnal, és lényegi információkat akkor sem tudtam meg. Pista bácsi azokban a napokban, amíg én a dolgozatom írásával foglalatostkodtam, átköltözött a korábbi idők otthonából a Kéken található dr. File János Idősek Otthonába. Vettem a bátorságot és meglátogattam. Nagyon izgultam, milyen lelki állapotban fogom találni, nem akartam még jobban felzaklatni. De szerencsémre nagyon kedves és közvetlen volt. Több mint egy órán át beszélgettünk. A sok nosztalgikus történet mellett több érdekes információt is megosztott Daskó Andrásról.

Én: Jó napot Pista bácsi. Zavarhatom egy kicsit? Én kutatok Daskó András mesemondó életéről.

Daskó István (Pista bácsi): Jó napot! Hát kérdezzem, de nem sok mindenre emlékszem.

Én: De Daskó Andrássra emlékszik? Hogyan is voltak rokonok?

Daskó István (Pista bácsi): Igen emlékszem rá. Ő az én édesapámnak a testvére volt.

Én: A kutatásaim során azt találtam, hogy Daskó Andrásnak az édesanyja Gerák Rozália, az édesapja viszont nem volt feljegyezve, édestestvérek voltak az édesapjával?

Daskó István (Pista bácsi): Nem, az apjuk egy volt, azt is Daskó Andrásnak hívták.

Én: És Pista bácsi apukája mikor született?

Daskó István (Pista bácsi): 1905-ben.

Én: Arra tetszik emlékezni, hogy tényleg mesemondó volt András bácsi?

Daskó István (Pista bácsi): Igen az volt, nagyon sokat mesélt, de mindig csak a falunak inkább. A családnak nem nagyon.

Én: Milyen típusú meséket mondott, mire tetszik emlékezni?

Daskó István (Pista bácsi): Hát olyan...na, hogy is mondjam (mosolyog). Inkább a felnőtteknek mesélt. Voltak benne csúnya, trágár szavak. De nagyon vicces ember volt a vén András bátya.

Én: Így tetszettek szólítani? Volt esetleg valami szavajárása?

Daskó István (Pista bácsi): Volt annak több is, de már nem tudom megmondani, hogy mik. Egyre emlékszem, hogy volt valami paráznaságról szóló meséje és abban volt egy monda, hogy „lyukra Miska”....na ezt nagyon sokat emlegettük, meg sokszor viccelődtünk vele. Meg volt amikor vén mesemondónak hívtuk.

Én: Amikor nem mesélt akkor milyen ember volt?

Daskó István (Pista bácsi): Nagyon jó ember volt, na meg persze többnyire jókedvű. Egyszer volt egy olyan eset a családukba, hogy hát ugye szegény emberek voltunk, amiből tudtunk gazdálkodtunk. Apám kocsis volt, de egyszer nagy eső volt, de nem állhattak meg a káposztát

szállítani kellett Demecserbe. Édespám ruhája teljesen átázott, édesanyám szalmával tűzelt, hogy megszáradjon másnapra, de kevés volt. Édesapám elment az özvegy Szöllősinéhez fáért, de az nem akart adni, nekünk meg kellett, mert nem száradt a ruha és akkor ezek jól összeeszesztek. Annyira, hogy Szöllősiné azt mondta édesapámról, hogy fogdosta, meg hogy...na meg akarta...tanút is szerzett. Na ebből az lett, hogy apáméknak 6 gyerekkel ki kellett költözniük a házból 24 órán belül. Hát ugye nem tudtak hova menni, elmentek András bátyához, ott teleltek ki. Szóval segített azonnal, ahol csak tudott.

Én: Tetszik emlékezni olyan alkalmakra amikor mesélt?

Daskó István (Pista bácsi): Hát persze a fonóba, kenderáztatóba, „dörzsölőbe” is mindig mesélt.

Én: A gyerekek hallgatták ezt, vagy ők hol voltak?

Daskó István (Pista bácsi): Hát volt, aki otthon, de volt, akit elhozott az anyja, mert nem tudta hova tenni. Nem küldtük mi el őket.

Én: Nem zavarta akkoriban a felnőtteket, hogy trágár dolgok hangzottak el mesélésakor?

Daskó István (Pista bácsi): Óóóó dehogy zavarta.

Én: Azt olvastam róla, hogy nagyon jól előadta a királykisasszonyi szerepet, igaz ez? Jól tudott mesélni, el is játszotta?

Daskó István (Pista bácsi): Igaz. Eljátszotta a történetet. A mostaniak...na mondjad már...azok a színészek sem tudnák jobban.

Én: Azt tetszett tudni, hogy táncolt is?

A beszélgetés ezen pontján megmutattam Pista bácsinak a birtokomban lévő fényképeket és videó-felvételeket. A beszélgetés kissé érzékeny témához érkezett. Pista bácsi szeme könnybe lábadt, és sokáig nézte a képet. Azt mondta „az apámat is látom benne”. Büszkén nézte a felvételt is. Megható pillanat volt.

Daskó István (Pista bácsi): Apám is így tudott táncolni. A Balázs, az András bátya fia meg nagyon szépen játszott harmónikán. Vitte magával a fonóba és ott zenélt meg énekelt.

Én: Valamilyen konkrét történetre esetleg tetszik emlékezni?

Daskó István (Pista bácsi): Volt egyszer egy olyan történet, hogy azt hallottam, hogy egy kétvégű házban, két külön család lakott és felváltva mentek a toronyba őrszemnek 12 órára. És az egyik ember rossz ágyba feküdt be mikor hazament...(nevetés). Az asszony meg is jegyezte, hogy hát nemrég volt...az...már megint? De hát ennek az embernek is, meg az urának is kopasz volt a feje, és ugye sötét volt. Szóval megtörtént. Lett ebből nagy ügy később, börtönbe is került az ember.

Én: Az egyik jegyzetben említik, hogy a 14 éves csordás fiú is tudja a mesét, nem tetszik esetleg tudni, hogy ki lehetett az? Ha jól számoltam olyan 1943-as születésű lehet.

Daskó István (Pista bácsi): Az biztos, hogy Hritz Józská volt. Az mindig is kondás volt a háború alatt is végig. egész a TSZ-ig ő volt a kondás, meg a fiai is segítettek már neki amikor nagyobbak voltak.

Én: Említik azt is ezekben a jegyzetekben, hogy a szomszéd kisfiú olvasott fel neki? Esetleg arra tetszik emlékezni ki lakott a szomszédjukba?

Daskó István (Pista bácsi): Húú hát ebben nem vagyok biztos, de úgy rémlik, Szöllősi Miska ott lakott. De ezt tényleg nem tudom pontosan.

Én: Semmi baj, így is nagyon sokat tetszett segíteni, köszönöm szépen, hogy időt szánt rám.

Daskó István (Pista bácsi): Nagyon szívesen, bárcsak hamarabb jöttél volna néhány évvel. Még éltek a többiek is...Józská, Jani meg Balázs, az András bátya fiai. Mind a petrógyárban dolgoztak Nyírbogdányban.

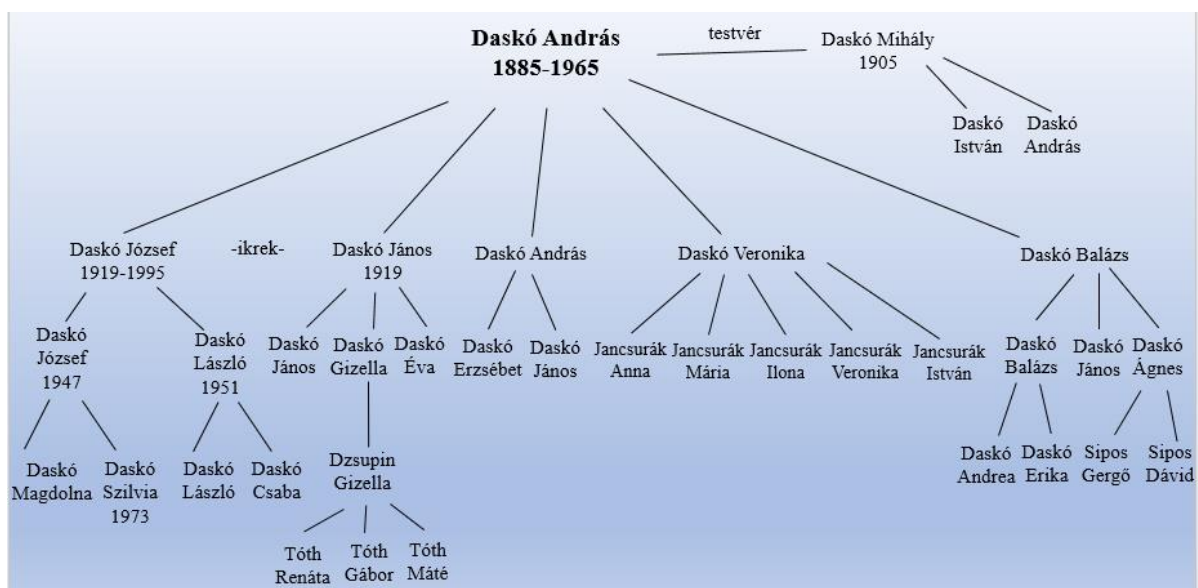
Én: Bárcsak hamarabb tudtam volna milyen kincs lapul a faluban. Remélem még lesz alkalmunk beszélgetni. Jó egészséget kívánok.

Daskó István (Pista bácsi): Köszönöm, én is remélem. Hátha eszembe jut még valami.

5.4.5. Daskó András leszármazottai

A megszerzett információk alapján a teljesség igénye nélkül felvázoltam egy egyszerűsített rajzot, amin átláthatóbb Daskó András leszármazottainak a viszonya. A házastársakat és a születési időket nem minden esetben tüntettem fel. A későbbiekben majd szeretnék egy teljeskörű ábrát készíteni.

1. ábra Daskó András leszármazottai (saját szerk.)

Kutatásom során végig tiszteletben tartottam azokat a hozzátartozókat, akik nem akartak beszélni a családról, illetve nem kérdezősködtem a keveset emlegetett rokonokról. Úgy vélem, ezen információk hiányában is teljeskörű kutatást tudtam végezni Daskó András munkásságáról.

5.5. Kovács Ágnes munkássága

Szeretnék néhány gondolat erejéig kitérni Kovács Ágnes életútjára és gyűjtőmunkájára, hiszen a Daskó-gyűjtést ő és Jakab Ilona jegyzi, de ő sorolta típusba a megjelent Daskó-meséket és ő készített jegyzeteket is hozzájuk. Kovács Ágnes (1919–1990) a magyar népmesekutatás nagyon fontos alakja mind a mai napig. Az NTI Adattárban őrzött hagyatékának rendezése 2023-ban fejeződött be.

A kutatónő 1919. október 31-én született Kolozsvárott. Kovács Ágnes 1938-ban érettségizett a kolozsvári Református Leány-főgimnáziumban, majd beiratkozott a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre, ahol néprajz, magyar irodalom és magyar nyelvészet szakokon szerzett diplomát. Ortutay Gyula (tanára volt) biztatására kezdte meg Kalotaszegen a népmesegyűjtést. Ezen munka eredményeként jelent meg Kovács Ágnes szerkesztésében a Kalotaszegi népmesék, Új Magyar Népköltési Gyűjtemény V–VI. köteteként (Svégel, 2023).

5.5.1. A népmesék rendszerezése

„A 20. század fordulójára olyan sok európai népmese került az archívumokba, hogy szükségessé vált ezek folklorisztikai rendszerezése. E munkát az úgynevezett finn iskola kutatói, elsősorban ANTTI AARNE, majd az amerikai STITH THOMPSON végezték el. 1910-ben AARNE elkészítette az első nemzetközi mesetípusjegyzéket, 1928-ban THOMPSON ezt angol változatban tette közzé, kibővítve a közben megjelent meseanyaggal” (Ortutay 1989:206).

5.5.2. Kovács Ágnes hagyatéka

A Magyar Népmesekatalógus létrehozásának terve egész munkásságát meghatározta. A 19. századi mesegyűjtemények kutatása mellett összeállította *A magyar állatmesék* típusmutatóját (1958) és *A rátótiadák* típusmutatóját (1966). Főszerkesztőként koordinálta a tízkötetes Magyar Népmesekatalógus évtizedeken át tartó munkálatait. *A magyar állatmesék katalógusa* (AaTh 1-

299) [MNK 1.], *A magyar hazugságmesék katalógusa* (AaTh 1875-1999) [MNK 8.] és *A magyar formulamesék katalógusa* (AaTh 2000-2399) [MNK 9.] köteteket Kovács Ágnes és Benedek Katalin szerkesztette.

„Kovács Ágnes 1967-től már a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának kutatója volt, ahol 1979-es nyugdíjazásáig a Folklór Osztály tudományos munkatársaként dolgozott... Kiterjedt gyűjtési tevékenységet folytatott az 1940-es évektől a Baranyába települt moldvai csángók között (Egyházaskozár), a kalotaszegi Ketesden, illetve Nógrádsípeken, Tyukodon, Kéken, Rozsályon és Gyulafirátóton... 1989-ben Magyar Néprajzi Társaság alapításának centenáriumi Ortutay Gyula-émlékéremmel tüntették ki” (Svégel, 2023).

„Kovács Ágnes szakmai munkásságának dokumentumai több önálló egységre oszthatók, amelyek egy-egy kutatói vállalkozás köré szerveződnek. Gyűjtései archiválása során megtartottuk az eredeti, a felvételek időbeli sorrendjét követő rendszert. Mesegyűjtései főként Nógrádsípek, Ketesd, Kék, Rozsály és Tyukod településekhez kötődnek, illetve a gyulafirátóti falucsúfoló gyűjtése is kiemelkedő. Egy-egy mesemondó repertoárja is önálló egységként szerepel a gyűjteményben... A Magyar Néprajzi Lexikon Kovács Ágnes készítette szócikkeinek anyaga is külön egységet képez” (Svégel, 2023).

Kovács Ágnes legfontosabb gyűjtéseit tartalmazó táblázatot a Hagyományok Háza webes felületén lehet megtalálni. Ebben a táblázatban átlátható módon a fent említett módszer alapján vannak települések szerint kategorizálva a népmesék. Feltüntetik a mesélő nevét, korát, és ha az ismert, egyéb adatokat is (foglalkozás). A mesék többsége az ismert Aarne/Thomson féle kategorizálás szerint is típusokhoz vannak sorolva. A kéki mesék esetében csupán 3 népmesének határozták meg a stílusát.

A táblázat az alábbi linkre kattintva letölthető a „Kovács Ágnes legfontosabb gyűjtései” címszó alatt. <https://hagyomanyokhaza.hu/hu/node/4050>

5.6. Daskó András meséi

Kutatásaim során több könyvet, folyóiratot és lexikont is átnéztem a témában. Nagyon sokan kutattak a népmesék után, a Szabolcs-Szatmár megyei népmesék gyűjtése is eredményesnek, de nem teljesnek mondható. Azonban sajnos a fellelhető és a megmaradt anyagok között kevés olyat találtam, ami kifejezetten a kéki mesékről vagy mesemondókról szólna. Apró információmorzsák és az interjúk alapján próbáltam kialakítani egy képet Daskó András meserepertoárjával és a konkrét gyűjtésekkel/mesélésekkel kapcsolatban.

Az alábbiakban összefoglalom, hogy milyen források álltak rendelkezésemre, és hogyan sikerült kicsit átfogóbb képet kapnom „az elfeledett mesemondónk” meséiről.

Már korábbi fejezetben említettem, hogy Kovács Ágnes repertoárról szóló szócikkében is szerepel többek közt Daskó András, aki nemcsak a karakteres és egyedi táncstílusával emelkedett ki a többi egyszerű ember közül, hanem mesemondásban is jeleskedett. A fentebb közölt interjúknak köszönhetően már azt is tudom, hogy a zenélésben és az éneklésben is tehetségesnek bizonyult.

„Daskó András 34 meséjét 1957.X. 13-16-án vettem magnetofonszalagra. A kiváló mesemondóra Nyárády Mihály és Jakab Ilona hívták fel a figyelmet. Nekik, valamint Szatmári István kéki pedagógusnak, aki a gyűjtésben mindvégig segítségemre volt, ezúton is hálás köszönetet mondok. A meséket magnetofonszalagról Kovács Ágnes és Jakab Ilona jegyezték le” (Kovács, 1957. p. 194).

2. ábra Daskó András mesélés közben (magán archívum)

A gyűjtés alkalmával 42 mese került lejegyzésre, ebből 34-ről hangfelvétel is készült. Kovács Ágnes gyűjtőmunkája során fontosnak tartotta, hogy ne csak a meséket, hanem az azt előadó embert is megismerje a közönség. Vizsgálta és lejegyezte többek közt a mese típusát, a mesei előadásmódot és a mese társadalmi beágyazottságát.

„Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a 72 éves Daskó András 1944-ig urasági kocsis volt. Meséjében igen jól érzékelhetők a jó kocsis mesterségével járó ismeretek, beszédmodora, illemtudása. A szemrevaló kocsislegény és a „király” kisasszony enyelgése, majd szerelmük

nem ok nélkül ennyire kidolgozott. Ennek a világnak ezzel a gyakori jelenségével Daskó András bizonyára nem egyszer találkozott” (Kovács, 1957. p. 194).

A népmesék típusain belül egy-egy mesének több változata is lehet, annak függvényében, hogy hány mesemondó merített belőle ihletet. A tündérmesék egyik ritkán előforduló változata volt az úgynevezett „Az ifjú aki hallá, madárrá, nyullá tud változni”. Ennek a típusnak összesen négy változata került közlésre nyomtatásban. Az ötödik közlés Kovács Ágnes: Új népmesetípusok a magyar népmesekatalógusban. Néprajzi Közlemények. 2. évf. 3–4. számában jelent meg 1957-ben. „Daskó András meséjét, 1957. október 15-én vettem fel magnetofonszalagra Kéken fia, Daskó János házánál” (Kovács, 1957. p. 174). A mese címe „A szegény ember három fia”.

Interjúim és a forráskutatások során választ kaptam arra is, hogy miért nem a saját otthonában történt a mesék felvétele. Ennek elég egyszerű oka van, a felvételek helyszínén volt csak áram. A falu elhelyezkedését tekintve a fia háza kicsit közelebb van a faluközponthoz, de még ez is elég távol eső helyszín. A művelődési ház, ahol a táncfelvételek voltak ettől a háztól kb. egy km-re található, tehát véleményem szerint ezt a mesét nem a táncfelvétel szünetében rögzítették, hanem egy külön erre az alkalomra egyeztetett időpontban.

A meséket, mint már említettem típusok szerint próbálták kategóriákba sorolni. Egy-egy típus megítélésében segítségükre voltak a típusvázlatok. „Típusvázlatnak mondjuk egy mesetípus változatainak közös tartalmi vázát. Jelentősége egy nyelvterületen belül az, hogy:

a/ segítségével ismerhetők fel legkönnyebben egy-egy mesetípusnak a változatai,

b/ önmagában is elegendő arra, hogy egy mesetípus nemzeti formáját a kutatóval megismertesse. A szakszerű katalogizálás nélkülözhetetlen kelléke.”

„A mesékben szereplő típusvázlatunk menetében teljesen megegyezik az Aarne Thompson féle katalógus típusvázlatával. Az eddig előkerült magyar változatok csak annyiban mutatnak ettől eltérést, hogy idegen típusokból kölcsönzött epizódokkal bővülnek. Hiányos, vagy a vázlattól eltérő menetű szövegeink nincsenek” (Kovács, 1957. p. 184).

„Földrajzi elterjedésüket illetőleg megállapítható, hogy a legendamesék típusa a magyar nyelvterület északi részén: Sopron környékén /?/, Nyitrában és Szabolcsban ismeretes, valamint Kalotaszegen. Szabolcsban a mese ma is élő, szerves része az epikus néphagyománynak. Kéken pl. Daskó Andrásen kívül a 14 esztendő csordásfiú is tudja. Eddig erről a területről kerültek elő a legszebb, legéletteljesebb változatok, ami szintén a típus élő voltára, általános elterjedtségére vall” ... „Alaposabb vizsgálat gyaníthatólag megjelné a kapcsolatot a mese és ennek a területnek a sámánizmushoz fűződő hiedelemvilága között” (Kovács, 1957. p. 184).

A Daskó Istvánnal folytatott interjúm során kiderült, hogy Hritz József volt a kondás akkoriban. Úgy gondolom, ha már Kovács Ágnes által említésre érdemes, akkor ő is remek mesemondó hajlamokkal rendelkezett. Számításaim szerint most 81 éves (lenne).

Több mesetípust próbáltak összegezni és tisztázni Kovács Ágnesék a gyűjtött mesék feldolgozása közben. Ilyen volt például „Az ördög a szegény ember szolgája” elnevezésű mesetípus. Kutató munkái során kifejezetten érdekesnek és fontosnak tartotta megismerni a környezetet, és vizsgálni az aktuális társadalmi helyzetek viszonyát a mesék által. Nyilván a mondott szövegekben érződött a mesemondó akkori lelkiállapota és társadalmi megítélése is, melyből az általa gyűjtött szöveganyag mennyiségének köszönhetően már lehetett következtetéseket levonni.

„A földesúri világ egy másik érdekes dokumentumát volt alkalmunk magnetofonszalagra venni Daskó Andrástól az alábbi szöveggel, mely nemzetközi elterjedettsége ellenére is jól érzékelteti annak az életformának a légkörét, s abban a mese vágyálom szerepét, melyben az öreg kocsis élete nagyrészt leélte” (Kovács, 1957. p. 194).

Kutatómunkám során felfigyeltem arra, hogy a mesemondókra a legnagyobb hatással az 1950-es években Arany László volt. Az ő népmesegyűjteményének a hatása a későbbi felvételek során határozottan érzékelhető. Gyűjteményének sikeressége többek között abban rejlik, hogy nagyszámú olyan mesét gyűjtött, ami teljes, kerek típusú, és közkedvelt történetet dolgozott fel. Emellett a mesék nyelve nagyon friss, pörgős, és törekedett az előadás során a párbeszéddel tarkított színes előadásmódra.

A mesemondók szerettek volna a gyűjtőknek örömet okozni, vagy néhányan csak a saját maguk örömeire akarták a repertoárjukat bővíteni. De az is előfordulhat, hogy pusztán érdeklődtek az újabb és számukra ismeretlen mesetípusok iránt. Kovács Ágnesék tapasztalata azonban az volt, hogy az ilyen jellegű újítások elég „siralmas” eredményeket hoztak. Ez részben köszönhető annak, hogy esetlegesen gyengébb képességű volt a mesélő, vagy, hogy kevés ideje volt ismerkedni, ízlelgetni az újonnan megismert meseszöveget. Nyilván a mesék elsajátításában nagy szerepet játszott, hogy milyen korban volt a mesemondó, ugyanis az köztudott tény, hogy az idősebb korosztály nehezebben sajátít el új ismereteket (Kovács, 1957).

„1957, X. 13— 16-i kéki (Szabolcs-Szatmár m.) gyűjtőutunkon Daskó András repertoárját 34 mese hangszalagra vételével kimerítettük. Második alkalommal, 1961 júniusában ismét felkerestük, hogy nem jutott-e eszébe még valami. Néhány babonástörténet után ismerősnek ható zavaros mesékkal próbálkozott. Kiderült, hogy a szomszéd kisfiú felolvasta neki az elmúlt télen — az öreg kérésére — iskolai jutalomkönyvét, a Móra Kiadó

Népek Meséi sorozatának balkáni kötetét s ő abból néhányat „megtanult”, hogy majd ha jövünk, „ne maradjon szegyenben” (Kovács, 1961. p. 208).

Szintén Daskó Istvántól tudtam meg, hogy emlékei szerint Szöllősi Mihály volt a szomszédban élő kisfiú. De ebben nem volt teljesen biztos Pista bácsi, úgyhogy én sem merem száz százalékgig állítani. Apukámat (Enyedi Antal Frigyes) megkérdeztem. Az ő emlékei szerint nem a szomszédban laktak Miska bácsiék, de nem tudta teljesen cáfolni sem.

5.6.1. Daskó András begyűjtött meséinek listája

A mesék címlistáját a Sóstói Múzeumfaluban történt kutatásaim során kaptam meg (7. melléklet). Jelenleg itt őrzik a Nyíregyházi Jósza András Múzeum Néprajzi Adattárában található dokumentumokat.

Kovács Ágnes hagyatéki feljegyzései között 37 cím szerepel, de közülük is négy „Cím nélkülinek” van feltüntetve, és kétszer szerepel a „Boszorkánytörténet”. Érdekesség, hogy Kovács Ágnes listáján Mirkó király szerepel, míg az adattárban lévő dokumentumokon Mirkó királyfi. Valószínű későbbi kutatás, vagy a cím nélküli mesék későbbi címadása miatt, vagy nem Kovács Ágnes gyűjtésében találhatók az következő mesék: A suszter, Emlékezések, Emlékei, Rinaldó történetek, Dalok /Huszár Miklós/, Rinaldó-Patkó történetek, /Csali mese/ /Hajnal Dezső/, Álom /Daskó János/, Igaz történet /Daskó János/, Imre. Nem ismert olyan jellegű forrás, hogy ezen gyűjtés alkalmával a címeket ki és mikor adta a meséknek.

További érdekesség, hogy a Rinaldó-Patkó történetek két mesének vannak sorszámozva. Sajnos ez a mese még nincs a birtokomban, így nem tudom, mi lehet ennek az oka. Tehát 39 meséről jegyzetek, írásos feljegyzések találhatóak, de a többségről hangfelvétel is készült, majd utólag lett legépelve a szöveg.

A felsorolt mesékből a Múzeumfaluban az első 11 volt megtalálható. Ezeken kívül a Magyar Népmesekatalógus II. kötetében megjelent nyomtatásban „A szegény ember három fia”, és a Néprajzi Közlemények 2. évfolyam, 3-4. szám (Budapest, 1957) a 185. oldalon megtalálható „A szegény ember fát vágott az erdőn” című mese. Így 13 mese áll jelenleg rendelkezésemre. A teljes repertoár Budapesten a Néprajztudományi Intézet Adattárában található.

1. Mirkó királyfi
2. Brunclik király
3. A kecskepásztor

4. Tehénfia János
5. Annuska
6. A három kismalac
7. A nyulpásztor
8. A kereskedő
9. A tizenkét Mádi jány
10. A két kereskedő
11. Hamupepejke
12. A kígyókirály
13. Fekete hegy nyilj kétféle, három kislány megy befele
14. Csontos Sigfrid
15. A suszter
16. Katonaemlékek
17. Tündérszép Ilona
18. Árgyélus királyfi
19. A kis juhász
20. Az őztestvér
21. Emlékezések
22. A hét daru
23. A száz királyfi
24. Boszorkánytörténetek
25. A halász
26. A szegény ember fát vágott az erdőn
27. Bakszem Jankó
28. Dunavári
29. Emlékei
30. A tűzmadár
31. Álnok vitéz
32. Rinaldó történetek
33. Dalok /Huszár Miklós/
- 34-35. Rinaldó-Patkó történetek
36. /Csali mese/ / Hajnal Dezső/
37. A leány, akinek 7 mázsa haja vót
38. A szegény ember három fia

- 39. Álom /Daskó János/
- 40. Igaz történet /Daskó János/
- 41. Imre
- 42. A rozsdás lámpa

A fenti mesék közül a mai napig összesen három mese jelent meg nyomtatásban. Kettő az Ortutay-Dégh-Kovács által szerkesztett Magyar Népmesekatalógus II. kötetében.

- Daskó András: A kecskepásztor – Kék, Rétköz; II./410
- Daskó András: A szegény ember három fia – Kék, Rétköz; II./459

Valamint egy a Néprajzi Közlemények (1957) 2. évfolyam, 3-4. számában.

- Daskó András: A szegény ember fát vágott az erdőn – Kék, (p.185 – 190)

5.6.2. Daskó András meséinek típusai

A korábbi fejezetbe csatolt táblázat alapján, - amelyben Kovács Ágnes gyűjtései vannak feljegyezve- három népmesét tipizáltak a Aarne/Thompson féle nemzetközi típuskatalógus szerint. Ezek közül kettő a nyomtatásban is megjelent mese volt.

A kecskepásztor AaTh 592 besorolást kapott, tehát a tündérmesék csoportjába tartozik, csakúgy mint A szegény ember három fia AaTh 665 besorolással. A három kismalac története eltér a klasszikusok közé tartozó azonos című mesétől, AaTh 850 számú besorolása alapján a novellamesék körébe tartozik.

Az AaTh 301 besorolású mesék az úgynevezett „Fehérlófia” típusú tündérmesék, melyeket más címmel Juhfia, Tehénfia, Medvefia stb. is említhetnek. A Daskó mesék között is található egy Tehénfia János című mese, ami a vázában nagyon hasonló a „fehérlófia típusú” mesékhez (Kovács, 1957).

A következő besorolás AaTh 313, az ide tartozó meséket „Ráadó” vagy „Anyicska” típusú meséknek szoktunk nevezni. „Daskó András egykori urasági kocsis még emlékezett rá, hogy legénykorában kocsistársa a Nyárády nagyságos úrék istállójában Arany László meséskönyvéből olvasta fel neki Annuska történetét. Az írástudatlan mesemondó évtizedek távlatából is pontosan emlékezett a mese cselekményére, arra is, hogy a hőst Ráadónak hívják, a tréfás hangot azonban valami szenvelgő, a ponyvaszövegekre jellemző stílussal helyettesítette. Bár az ismert ponyvaszövegek között Arany László meséivel eddig nem találkoztunk, nem először merül fel az a gondolat, hogy ismeretlen szerzők ezeket a friss hangú

szövegeket is átírták a ponyvák rosszízű, mesterkélt nyelvére” (Kovács, 1957:193). Ehhez a meséhez tartozik magnetofonfelvétel is.

A tulajdonomban lévő 11+2 meséről megállapítható, hogy körülbelül fele-fele arányban található köztük tréfás mese és tündérmese. A három kismalac Kovács Ágnesék besorolása alapján a novellamesék csoportjába tartozik. Ha ezt a kategorizálást nem ismerem, a történet alapján én ezt is a tréfás mesék közé sorolnám.

A mesékre általában jellemző, hogy nagyon hosszúak, sok bennük az elbeszélő rész, ami élőbeszédben nagy élményt nyújthat és sokat színesít az előadáson, azonban olvasva gyakran éreztem azt, hogy „elvesztettem a fonalat” és nem tudom, hol jár a történet. Ennél a helyzetről az írásbeliség azonban éppen előnyt jelent, ugyanis lehetőségem van visszaolvasni a történetben. Mivel a mesék többsége hangfelvétel alapján került lejegyzésre, törekedtek az eredetiség megőrzésére. Előfordul olyan, hogy a főszereplő más neveken van említve a történetben. ez először zavaró, de mindenképp javítható „hiba”.

A mesék olvasásakor feltűnt, hogy többnyire ugyan a tipikus tündérmeséről van szó, de abszolút érzékelhetők és észrevehetők némelyikben a mesélő által megélt események. Gondolok itt például arra, hogy több mesében feltűnnek zsidók. Tudomásom szerint -amelyet több Kékről írt könyv is alátámaszt-, Kéken sok zsidó család élt, akik sajnos a háború okozta szörnyűségek következtében teljes mértékben „kihaltak” vagy eltűntek a községből. Én úgy vélem ez is hatással lehet Daskó András mesevilágára. Érdekes tény azonban, hogy az általam ismert művekben például az 1956-os forradalom és szabadságharca való utalást nem találtam, pedig a források alapján aktívan részt vett a mesélő a forradalmi eseményekben. A forradalom említésének hiánya lehet azért is, mert esetleg a fiatalabb korában elsajátított meséit volt alkalmam megismerni. Mindenképp érdekes lehet a „Katonatörténetek”, „Emlékezések”, „Emlékei” című mesék, amelyek elképzelhető, hogy nem is mesék...kíváncsian várom, hogy megismerhessem ezeket is. Csakúgy mint a „Boszorkánytörténetek” című meséjét, ami abból a szempontból lehet érdekes amit egy korábbi fejezetben már taglaltam, hogy a Magyar Néprajzi Lexikonban is megírták, hogy Magyarországon Daskó András látott utoljára sárkányt a XX. század elején. Lehet ebben a mesében is valami kevésbé hihető történet kerül napvilágra.

A „Csali mese /Hajnal Dezső/” című mese abból a szempontból érdekes számomra, hogy édesapám elmondása szerint abban a korban két Hajnal Dezső élt Kéken. Az egyik történetesen a sógornóm nagypapája. Mikor megemlítettem neki ezt a mesét, rögtön azt mondta, hogy kizárt, hogy a nagyapjáról van szó, mert ő nem volt nagy mesélő típus. Azonban én úgy vélem, hogy a zárójelben lévő név inkább arra utal, akiről a mese szól. Mikor felvettem ezt az ötletet akkor csillogó szemekkel mondta, hogy „jaa, na azt már jobban el tudom képzelni róla, nagy

csibész volt nagyapám”. Tehát egyelőre, marad a kíváncsiság és a bizakodás, hogy hamarosan ezzel a mesével is meg tudok ismerkedni.

Azt nem tudom még, hogy „Huszár Miklós” és „Imre” kik lehettek, de hátha a történetből apukám segítségével ezt is meg tudjuk majd fejteni. Az „Álom” és az „Igaz történet” című mesének pedig egészen biztosan a fiához, Daskó Jánoshoz van köze. Hogy róla szól, vagy az ő esetét meséli el, az sajnos még rejtély.

6. Mesék feldolgozása

6.1. A tankönyvekben szereplő népmesék arányai

„A mesék elősegítik a beszéd és a kommunikáció fejlődését is, ugyanis a gyerekek megtanulnak történeteket elmondani, kérdéseket feltenni maguktól, és megvitatni a mesékkal kapcsolatos gondolataikat másokkal. A mesék hallgatása vagy olvasása során a gyerekeknek figyelniük kell a történetre, a részletekre és a cselekményre. Ez fejleszti a koncentrációs és figyelmi készségeiket is” (Nagy, 2009).

A NAT 2020 tankönyveiben a korábbi évek tankönyveihez mérten sajnos az olvasókönyvekben jelentősen csökkent a népmesék aránya. Továbbra is inkább előnyt élveznek az ismeretterjesztő szövegek, a novellák és a műmesék. Azonban pozitívumnak mondható, hogy a szövegértést fejlesztő munkatankönyvekben is fellelhetőek népmesék, amelyek azért valamilyen szinten kompenzálják a népmesék számának csökkenését a tankönyvekben.

Szintén segíti a szövegfeldolgozást az a tény, hogy a gyermekek nagy részének otthon olvasnak mesét a szüleik, így az olvasásórákon megjelenő népmesék nagy részével már találkozhattak, vannak róluk előzetes ismereteik, Ilyen népmesék lehetnek például „A kőleves” vagy „A három kívánság”. Azonban ez felvetheti azt a problémát, hogy a gyermeket már nem fogja érdekelni az olvasás, nem fog figyelni, esetlegesen zavarja majd társait is vagy elvonhatja a figyelmüket, mert már ismerni fogja a történetet. Ezért is érdemes amennyiben lehetőség van rá olyan mesét bevinni a gyerekeknek, amelyet még nem olvastak, de mondjuk hasonlóat már hallottak. Az óvodás korban jellemzően sok mesével megismerkednek a gyerekek, így - ha még otthon nem is bővítik ezen irányú tudásukat, - biztos, hogy több mesét ismernek.

Első osztályban jellemzően csak második félévben találkoznak mesével a gyermekek olyan formában, hogy ők olvassák el/fel. Nyilván mesehallgatás során egész év folyamán ismerkednek szövegekkel. Ilyenkor még rövid meséket, verses meséket olvasnak.

Az általános iskola 1-6. osztályai közül, második osztályban találkoznak a gyermekek legtöbbször a népmesékkal az olvasásóra keretein belül. Az ő tankönyvük kimagaslóan sok népmesét tartalmaz a többi évfolyaméhoz képest. Ilyenkor a gyerekek kisebb segítséggel vagy magyarázattal már képesek önálló szövegértési feladatokat is elvégezni, bonyolultabb szókapcsolatokat elemezni.

Harmadik és negyedik osztályban új típusú szövegekkel is ismerkednek a gyerekek, így például megjelennek az ismeretterjesztő szövegek, a népmondák, népköltések, de találkozhatunk műmesékkal, illetve novellákkal is. A népmesék száma így érthetően lecsökken.

Ötödik évfolyamon is hasonlóan az előző két évfolyamhoz, jellemzően nem a mesék adják a szövegfeldolgozó órák anyagát. Bár Petőfi Sándortól a János vitéz sok népmesei elemet tartalmaz. Többféle olvasmánnyal kell megismerkedniük, megalapozva ezzel a felső tagozatos tantárgyak nyelvezetét.

Hatodik évfolyamon már egyáltalán nem szerepel népmese az olvasókönyvben. Erre a korra a gyerekeknek már hosszabb, több órát lefedő olvasmányokat kell elsajátítaniuk, amelyhez segítségükre lehet a népmesék jó alapozó tulajdonsága. Véleményem szerint, aki egy fordulatos több helyszínnel és szereplővel tarkított tündérmesét követni tud, annak a komolyabb hangvételű irodalmi művekkel sem lesz gondja.

A tankönyvekben (1-6. osztály) jellemzően magyar népmesék kerülnek feldolgozásra, elvétve akad egy-egy más nemzetiségű, mint például cigány vagy szlovák népmese. Típusukat tekintve pedig az állatmesék és a tündérmesék vannak kimagasló számban. Ami azért lehet, mert a gyerekek sokkal könnyebben be tudják fogadni az állatok történeteit, vagy a csodás elemekkel tarkított szövevényes meséket. Ezeket követi a tréfás mese, amely humorosabb, illetve a legendamese, ami komoly történekekről szól. Megfigyelhető, hogy a tankönyvekben szereplő legendamesék hőse szinte minden esetben Mátyás király, ami nagyon jó alkalom a tantárgyi kapcsolat megteremtésére, megalapozására.

A tankönyvek mellett, mint már említettem a szövegértés munkatankönyvekben is meglepően magas számban szerepelnek népmesék. Elsősorban a második, harmadik és a negyedik évfolyamon jellemző ez a típusú szöveg. Ezen a három évfolyamon közel annyi népmese szerepel a szövegértés munkatankönyvekben, mint az első hat évfolyamon összesen az olvasókönyvekben. Ezzel tehát méltóképpen kiegészítik a tankönyvek „repertoárját”.

6.2. A mesék kiválasztása, a mesélés gyakorisága és ismétlése

A tapasztalatok és az eddigiek tükrében a mesék mesélésre történő kiválasztásának elsődleges szempontja az, hogy minél nagyobb élményt tudjunk nyújtani általuk. Vagyis leegyszerűsítve, olyan mesét kell választanunk, amit szívesen hallgatnak a gyerekek. Ez akkor következhet be, ha a mesélést élményszerűen végezzük, megfelelő gesztusokkal és hangjátékkal kísérve, figyelve arra, hogy a különböző módszerekkel átadott tartalmak párhuzamban álljanak a mesét hallgatók meglévő ismereteivel, tapasztalataival, élményeivel, vágyaival. Az ilyen meséket szokás kedvenc meséknek nevezni. A kedvenc mesék alapvető jellemzője, hogy a gyerekek szívesen hallgatják meg többször egymás után, újból és újból ezek mesélését kérik (Nagy, 2009).

A kiválasztás egyik legfontosabb szempontja a fentiekén túl a terjedelem. Több vizsgálat is alátámasztja, hogy a 4-8 éves gyermekek a hosszú meséktől hamar elfáradnak, figyelmük, érdeklődésük lankad, ásítanak, elkezdenek beszélgetni, mással foglalkozni, esetleg felállnak, más tevékenységbe kezdenek zavarva ezzel a többi társukat. Többnyire ezen okból is a rövid mesék ebben az életkorban a csoportok számára előnyösebbek. Lényeges szempont, hogy a tartalmi érdekességen túl a kiválasztott mesék elmesélése maximum 3-5 percet vegyen igénybe. A fejlesztő hatás figyelembevételével az is fontos kiválasztási szempont, hogy a mesék különböző típusúak, jellegűek, más-más tartalmi sémájúak legyenek (Nagy, 2009).

6.3. Illusztráció használata

Némely óvodás korú gyermek körében végzett kutatás szerint a mese cselekményét bemutató illusztráció sokat segít a mese szövegének a megértésében.

Máshogy gondolkodik erről Bettelheim, aki azon a véleményen van, miszerint az illusztrált mesekönyvek nem a gyermek érdekeit szolgálják. „az illusztrált ábécéskönyvekkel végzett kutatások azt mutatják, hogy a képek nem serkentik a tanulási folyamatot, hanem inkább lassítják, mert nem bízzák a gyermek képzeletére, hogy ő maga hogyan élné át a történetet. Az illusztrált történet elveszti személyes jelentésének tekintélyes részét, mindazt, amit akkor nyújthatna a gyermeknek, ha az a saját (és nem az illusztrátor) vizuális asszociációival követhetné a történetet” (Bettelheim, 1985:82).

A általános iskolásokat tanítók számára írt módszertani kiadványok az illusztrációról nagyon kevés szót ejtenek, ezért mindenképp érdemes az óvodai módszertant segítségül hívni. Igazából egy nagycsoportos óvodás (egy 6-7 éves gyermek) lehetne már iskolás is, tehát közel áll egymáshoz, sőt helyenként átfedésben van a két korosztály.

A mesélés közbeni szemléltetést Zilahiné ellenzi. „Ennek a korosztálynak nagy a képigénye. Mégse rakjunk ki képeket amikor mesélünk, a belső képteremtést zavarjuk meg vele” (Zilahi, 1989:53). Egy másik helyen így ír erről: „...a népi mesemondók nem használtak semmiféle segédeszközt. Nem készítettek rajzokat, nem használtak előre elkészített síkbábokat, csupán a szavak erejével érték el a kívánt hatást mind a gyerek, mind a felnőtt hallgatóság körében” (Zilahi, 1989:19). Véleménye szerint a mesehallgatáson kívül kerülhetnek a képek csak a gyermekek kezébe.

Máshogy vélekedik erről Dankóné, aki úgy gondolja, hogy a belső képalkotás nehezen megy ebben a korban, a gyermekek képzelete és ezáltal a meséről alkotott képe is könnyebben

kialakítható és pontosabbá tehető különböző szemléltető eszközök segítségével, mint amilyen többek között az illusztráció (Nagy, 2009).

6.4. Csoportos beszélgetés a mesékről

A mesék által leírt történetek sokféle játékos fejlesztőtevékenységre adnak lehetőséget. Ezek közül talán a leggyakoribbak a rajzolás, gyurmázás, dramatizálás. Az alkotások pozitív hatása mindaddig észrevehető, amíg a gyermekek szívesen, örömmel végzik a tevékenységet. Azonban kerülendő a mese megmagyarázása vagy értelmezése, mert azt rögtön tanulási folyamatnak érezheti a gyermek és negatívan vagy elutasítóan fog viszonyulni a meséhez.

A mesék spontán fejlesztő hatásának kiegészítéséül a csoportos beszélgetést használjuk. Ennek lényege, hogy kisebb csoportokat alkotnak a gyerekek, majd a már többször hallot mese újbóli meghallgatását követően kb 5-10 percnyi időtartamban kérdéseket teszünk fel a körülöttünk lévő csoportoknak. A gyermekek önként, e fegyelmezetten válaszolnak. Ilyenkor szabad válasz van, tehát előfordulhat, hogy az egész csoport (kórusban) felel a kérdésre, vagy csak a csoport néhány tagja egyszerre, vagy olyan is lehet, hogy egyetlen gyermek ad választ. Ritkább esetben előfordulhat, hogy senki nem válaszol. Abban az esetben ha nincs válasz, mi fogunk válaszolni. Lényeges, hogy semmiképp ne ismételtessük a kérdést, mert az olyan érzést kelthet a gyerekekben mintha számonkérnénk őket. Viszont miután már megadtuk a helyes választ, gyakorlásként újra feltehetjük a kérdést. Akkor ha csak egy gyermek válaszolt, minden esetben ismerjük el a bátorságát és a vállalkozó szellemét, majd kérdezzük meg csoportot: ki gondolja másként, vagy ki ért vele egyet. Ha a megfelelő válasz is elhangzik, azt kiemeljük, megerősítjük, esetleg a csoporttal megismételtetjük. Amennyiben több gyerek vagy az egész csoport megfelelő választ ad, azt minden esetben elismeréssel megismételjük, és feltesszük a következő kérdést. Lehetőség van arra, hogy ha különböző válaszok hangzottak el, beszélgetést vagy vitát kezdeményezünk, a megfelelő válasz megtalálásának érdekében (Nagy, 2009).

6.4.1. A beszélgetések típusai

A *felidéző beszélgetés* (Emlékeztek még?) funkciója, hogy a meséből kiemeljük azokat az elemeket, amelyek ismerete a következő kérdéscsoportok kérdéseinek tartalmához szükségesek. A kérdések többsége hozzájárul a relációszókincs használatához, gyakorláshoz is. Ez a kérdéscsoport szabadon használható, másokkal kiegészíthető. A lényeg, hogy minél örömtelibb, élvezetes beszélgetés valósuljon meg.

A *véleménykérő beszélgetés* (Mit gondoltok?) köznyelvi szavakkal megfogalmazott kérdésekkel segíti a determinisztikus és a valószínűségi bekövetkezés, gondolkodás működtetését, gyakorlását. (Mindig, biztosan, tényleg, soha stb.; gyakran, ritkán, néha, olykor, véletlenül stb.) A magyarázatkereső és az okkereső gondolkodást a feltételre történő rákérdezéssel működtethetjük (miért, mi a magyarázata, mi okozza stb.) Az okság és az együttjárás megkülönböztetése köznyelvi szavakkal csak kevés esetben lehetséges. Véleménykérő beszélgetéssel lehet gyakorolni a realitás és a fikció megkülönböztetését. (A valóságban létezik...? stb.). Továbbá hasznos lehet a szövegalkotás gyakorlására és a későbbi szónoki beszéd tanulásának megalapozására. Ennek segítségével a gyerekek a későbbiekben könnyebben fognak érvelni, szabad véleményüket megfogalmazni.

A *kitaláló beszélgetés* (Találjátok ki, hogy...) és az *alkalmazó beszélgetés* (Mit lehet tenni...?) az összefüggések használatát alkalmazását működteti, gyakorolja. (Mi történik, ha..., mit kell tenni, hogy...? stb.).

A véleménykérő, a kitaláló, az alkalmazó beszélgetés használatát a pedagógus számára segíti a mesék alatt található összefüggés és realitásértelmezés. Ezt minden mesével kapcsolatos beszélgetés megkezdése előtt érdemes alaposan tanulmányozni, értelmezni ahhoz, hogy a javasolt kérdéseket helyesen értelmezve tehessük fel.

A *gondolatbefejező beszélgetés* (Fejezzétek be, amit abbahagyok!) a tapasztalati szintű formális következtetés négy legegyszerűbb sémájának a gyakorlását, spontán használatának elsajátítását szolgálják (Nagy, 2009:30-31).

6.5. Mesefeldolgozó óra vázlata

A mesék feldolgozásában fontosnak tartom azokat az alkalmakat amikor a pedagógusnak lehetősége van felolvasás helyett fejből mesét mondania. Az élőszavas mesemondás létjogosultsága ma is megkérdőjelezhetetlen. Sokkal több felkészülést igényel, mint az olvasás, de éppen ennyi előnnyel is jár. A mesemondás alkalmával lehetőségünk van a gyerekek aktuális lelkiállapotához vagy hangulatához igazítani a történetet, vagy egy-egy humoros részt tovább fokozni. Magyarországon több irányzat és módszer preferálja a mesék közvetítésének ezt a módját (Meseszó Egyesület, Pompás Napok, Népmesekincstár), amit különböző képzéseken és foglalkozásokon keresztül bárkinek el lehet sajátítani. Az iskolai irodalomórákon ugyanakkor sokkal gyakoribbak azok az alkalmak, amikor a gyerekek olvasott mesét, másszóval „könyvmesét” dolgoznak fel tanórai keretek között.

Az alábbiakban ezért főként ennek a módszertanára alapozok, röviden bemutatva, hogy általánosságban hogyan épül fel egy (szöveg) mesefeldolgozó óra. A struktúra minden esetben az alábbiak szerint alakul, a módszerek skálája pedig igen széles, az egyes szövegrészek feldolgozásának tényleg csak a képzeletünk szabhat határt. Egy változatos és cselekményekkel teletűzdelt mese véleményem szerint mindenképp jó lehetőségeket nyújt többek között a különböző drámapedagógiai módszerek alkalmazásához.

A feldolgozást alsó tagozatban főként -csakúgy, mint a többi szövegfeldolgozó órát-helyesejtési gyakorlatokkal kezdjük, valamilyen témához vagy szereplőkhöz kapcsolódó mondóka segítségével. Ezt követően néhány gondolat erejéig fontos átismételnünk a korábban tanultakat, mint például a mese meghatározása, műfaji jellemzői, sajátosságai, mesekezdő és mesebefejező motívumok, népmesei számok.

A célkitűzést követően történik a címvizsgálat, majd a tanító beleérző módon felolvassa a mesét. A meséről a gyerekek előzetes kérdések nélkül röviden elmondhatják spontán véleményüket, érzéseiket.

Mivel általában hosszabb szövegekről van szó, érdemes a feldolgozás során az analizáló-szintetizáló módszert alkalmazni. A szöveget részekre bontjuk, majd a részeket megfigyelési szempont adása után egy-egy tanuló hangosan felolvassa. A szövegrészlet elemzésekor a tanító irányított kérdéseket tesz fel a részre vonatkozóan, majd választ adnak a tanulók a megfigyelési szempontra is, végül az adott résznek egy címet adnak. Ezt a sémát minden résznél végigvezetjük, majd idő függvényében megtörténik a teljes szöveg újraolvasása, vagy csak a korábban adott címek felolvasása. Mindig figyeljünk arra, hogy amennyiben a mese tartalmaz idegen szavakat, kifejezéseket azt beszéljük át, keressünk szinonimákat.

Általánosításkor levonjuk a mese tanulságát, mely alapján megvalósul a nevelési cél. Az óra utolsó harmadában feladatokon keresztül rögzítjük az olvasottak megértését.

6.6. Daskó András: A három kismalac

A három kismalac című mesét 3-4. osztályban javasolnám feldolgozni. A mese története nem azonos a klasszikus „Három kismalaccal”, de véleményem szerint a klasszikus Három kismalac című mesében szereplő malacok leleményessége és humoros karaktere is lehetett ihletforrása a mesemondónak. Tehát maga a címelemzés nem hiszem, hogy eredményes lenne ebben az esetben, biztos mindenki az eredeti mesére fog gondolni, de szerintem ezért is izgalmas ez a szövegfeldolgozó óra, mert azon túl, hogy a gyerekek megismerik egy lakóhelyükről származó mesemondó még soha nem publikált meséjét, rádöbbennek arra, hogy a cím nem minden! A

történet végén azonban majd kiderül, hogy az eleinte semmitmondónak tűnő szavak valójában kulcsfontosságú szereplőkre utalnak.

A bevezetés valójában nem túl hosszú, lényegre törő. Bemutatja a mesélő a szereplőket és a helyszínt. A mese sok párbeszédet tartalmaz ezáltal könnyebben átlátható, olvasható. A történet a főszereplő, Jancsi leleményességén alapszik, azonban a malacok nélkül nem teljeshetne ki. Az egyes szövegrészek remek alkalmat nyújtanak a drámapedagógiai módszerek alkalmazására. Rögtön az elején lehetőség van némajátékra például, ugyanis Jancsi karaktere olyan elemeket tartalmaz, amiből könnyen rá lehet ismerni. Lehetőség van a népmesei motívumok megfigyeltetésére is, azonban ez a mese is kiválóan tükrözi Daskó András sajátosságát vagy hiányosságát: nem található benne hosszú mesekezdés.

A mese nagyszerű lehetőségeket ad a megfigyelési szempontok adására, ugyanis fordultat, de mégis ismétlődő a cselekmény más-és más szimbólumok megjelenésével élénkítve. A bonyodalom akkor kezdődik amikor már az összes malacát „eladta” Jancsi.

Jelenlegi formájában ez a mese túl nehéz nyelvezetű lenne a gyerekek számára, mert sok benne az élőlőszóban elhangzott javítás, elszólás és régies kifejezés, ami a szöveg értelmezését nehezítheti. Pl: megyen, mán, grumánc, kani, hun.

Félő lenne, hogy az így is gyengébb helyesírási képességekkel rendelkező gyerekek megerősítést kapnának a mese eredeti szövegezése alapján a szavak helytelen írásában pl.: eccer, térgy.

Az eredeti mesében gyakran előfordulnak nyakatekert, mondattanilag helytelen szerkezetek, ami szintén az élőlőszónak tudható be. Ilyen például az alábbi mondat rögtön a mese elején: „Gyönyörűen táncol a három kis malac, mikor a királykisasszony kijött az erdei lakában ki, hogy ott megtartózkodnak odakinn az erdőben. Mikor lesétál arra, látja, hogy a három kis malac hogy táncol, de nagyon-nagyon betáncolt” (Daskó, 1957).

A gyűjtők szöveghűen jegyezték le a meséket, ezért mindenképp szükséges feldolgozás előtt átírni, megformázni, a lényegét meghagyni. A fenti mondatot én így írnám át: „Gyönyörűen táncolt a három kismalac. Egyik nap arra ment a királykisasszony és látja, hogy a három kismalac hogy táncol” (Pálkásné, 2024).

A mese alapján megfogalmazhatunk olyan nevelési célokat, hogy „Nem mind arany, ami fénylik”. Gondolok itt a táncoló malacokra, hogy hiába érdekesek és ritkák, amint megszerezte már nem táncolnak és sok gondot okoznak a királykisasszonynak. De lehet arról is beszélni, hogy milyen nagy segítségünkre lehet az életben a jó észjárás és az előrelátó gondolkodás. Mindenképp érdemes megfontoltnak lennünk, úgy mint Jancsi volt a történetben, mert így nem

csak egyszerűen megszerezte a királykisasszony kezét, hanem út közben még jól meg is gazdagodott.

Másrészről pedig igaz lehet az a mondás is, hogy „Messziről jött ember azt mond, amit akar”. Mindenképp tanulság lehet, hogy nem szabad származás vagy hovatartozás alapján elítélni embereket. A mesében a kereskedő volt a felsőbbrendű a mindenki felett álló és lenézték az egyszerű, de szerény parasztembert. Végül a kereskedőnek is az lett a veszte, hogy kiváltságosan bántak vele. Ez a mese arra is jó példa, hogy megéri egyszerűnek és szerénynek lenni.

A szövegben volt sok olyan rész, ahol keveredtek az időbeli vagy a térbeli részek. Például az eredeti mesében azt mondja a mesemondó, hogy amikor elindult Jancsi, akkor ment utána egy kereskedő. Viszont, ha utána megy, nem tudja bevárni. Tehát ezt is átírtam.

Más meseátiratokból merítve a zsidót is kereskedőnek írtam. A szereplő hovatartozása a mese lényegén nem változtat, viszont úgy gondoltam, a zsidókkal kapcsolatban amúgy is él minden gyermekben egy kép, nem akarom ezt azzal rontani, hogy negatív karakterhez kapcsolom. A történet így is érthető, hogy egy kereskedő a másik szereplő. Sőt így talán a mai generáció jobban megérti, hogy ő volt a gazdag, az elismert, míg a kétkezi munkást lenézték.

Szintén javítottam olyan részeket, amik nem függtek össze, kissé keszekuszák voltak. Nem volt ritka, hogy egy egyszerű mondat több szóismétléssel volt lejegyezve, ami élő szóban megengedett, az átiratban a szószerinti feljegyzés miatt benne maradt, de írásban felesleges. Ilyen volt például a „Itt a térdén van egy csillag neki”. Ez a mondat az eredeti felvételen így hangzott el: „Itt a térgyin van egy csillag neki -azt mondja- a királykisasszonynak.” Vagy ilyen javítás volt például a „Na, mi az a három jel a királylányon?” mondta, ami eredetileg így hangzott el: „Na, mi az a három szó /jel/ -azt mondja- a kislány a királyjány mejjin?”.

A történet végét szinte teljesen átírtam, gyerekaráttá tettem. Nem feltétlen szemérmes hangvétele miatt, hanem mert úgy vélem, abban a formában a történet humoros aspektusa elvonná a figyelmet a lényegi, fontosabb dolgokról. Féltő, hogy a gyerekekben inkább a „fingós” rész maradna meg, mint az, hogy a „jó elnyeri a jutalmát”. A teljes eredeti meseszöveget a 8.1. mellékletbe csatoltam. Az általam elkészített átiratot pedig a 8.2. számú melléklet tartalmazza.

Ez a mese is hűen tükrözi a korabeli sajátosságokat. A gyermekek számára izgalmas lehet, hogy a lakóhelyükön korábban élt mesemondó szájából ered a történet. A feldolgozás izgalmasabbá tétele érdekében olyan játékot is lehetne játszani, amivel a fantáziájuk fejlesztése lenne a cél túl azon, hogy a helyismeretükre és tájékozódó képességükre is szükség lehet. Például találják ki, hogy melyik házban élt Kéken belül Jancsi. Merre lehetett a palota? Hol legeltette a malacokat? stb.

6.7. Daskó András: A kecskepásztor

A kecskepásztor című mesét elsősorban a nyelvezete és a végén a megghiúsult akasztás miatt nagyobb (5-6. osztályos) korosztálynak szántam. A történet egy rövid legendameséhez illő felvezetéssel kezdődik, amiben Jézus és Péter találkozik a szőlőpásztorral. Ez a mese korábban már kategorizálásra került, mint tündérmese. Azonban nem egy tipikus tündérmeséről van szó, amelyben a herceg elnyeri a királykisasszony kezét. Igazából nekem is csak jóval az olvasás után tűnt fel, hogy ebben a történetben nincs is szerelmi szál. Nincs benne szép kiráylány, csak egyszerű pásztorfiú. Ezért is érdekes lehet a mai gyerekeknek, mert míg azt várnák, hogy a megszerzett ajándékokkal majd meghódítja a kiráylányt, addig csak vígan éli az agglegények életét, és magát menti a tilinkójával.

A mese a bevezetés alapján két részre osztható. A főhős is két szerepben tetszeleg, így nagyon jó lehetőségeket ad a történet a dramatizálásra. Jól megfigyelhető benne a személyiség alakulása, mivel a történet elején Jancsi még szerény, alárendelt karaktert alakít, míg a történet végére kissé fölényes, határozott személyiséggé érik. A jellemvonások bemutatásával jól lehet játszani. Egyes szituációkat bemutatva többféle karaktert megformálhatnak a gyerekek.

A jó itt már az elején elnyeri a jutalmát, anélkül, hogy bármit is tenne. A személyiség fejlődését lehet nyomon követni azokon keresztül is, hogy míg eleinte Jancsi alázatosan azt mondja, hogy ő nem adhat szőlőt, addig a történet végén a tilinkó eredetéről már hazudik.

A mese lehetőséget ad a tipikus népmesei motívumok megfigyelésére és kigyűjtésére, bár a mese kezdő formulát – önmagához hűen - itt is elég rövidre fogta Daskó András. A kezdeti cselekmény után a főhős megkapja az ajándékát, ami segítségére lesz a későbbiek során. A hármas szám fellelhető a történetben.

A korosztályhoz mérten igyekeztem a régies nyelvezetet csak a legszükségesebb helyeken javítani, modernizálni. Szeretném megmutatni a gyerekeknek az őseik által használt nyelvet, szóhasználatot. Ezért az alábbi szavakat meghagytam az eredeti szövegből: „eridj, klánét, früstök, kontó, tilinkó, szűrujj, levente”. A mese hangulatán is sokat dob és ezzel az ízes hangvétellel, valamint a tudattal, hogy akár a dédnagyapjuk is mondhatta volna úgy gondolom sokkal szórakoztatóbb és könnyebb a szöveg feldolgozása.

Az eredeti szövegben, csakúgy mint „A három kismalac” című mesében, itt is zsidók szerepelnek. A kocsmáros (a neve utal rá), zsidó származású volt. De mint korábban, most is azt gondoltam, hogy a zsidókkal kapcsolatban él minden gyermekben egy kép, nem akarom ezt azzal rontani, hogy kiemelem, vagy épp viccessé teszem. A szereplő tulajdonságához jelen korban nem tesz hozzá és nem is vesz el belőle az a tény, hogy zsidó volt vagy sem.

A szövegben volt olyan rész, ami a konkrét formában tényleg a nagyon régi korra volt csak jellemző, ezért is írtam át. Ilyen volt például az a mondat, hogy: „Két liter tej rikcug, hátra.”. Ezt egyszerűen így írtam le: „két liter tejjel kevesebb van!” (8.3. melléklet).

Ha az oktatási célt nézzük, mindenképp érdemes szót ejteni arról, hogy a történet elején mikor minden szőlőt, gyümölcsöt letáncoltatott Jancsi a fáról, elmenekült onnan. Ezt a cselekvést mindenképp vitára bocsátanám a gyerekek között. Szeretném, ha megfelelően érvelve tudnák elmondani a véleményüket, ezzel is fejlesztve a szókincsüket és a szövegalkotó képességüket.

Nevelési célként megemlíteném mindenképpen azt, hogy bármilyen helyzetben is volt Jancsi, a munkát mindig elfogadta, még ha nem is kellőképpen látta el. Nyilván elbízta magát az ajándékoktól és kicsit ellustult. Mindenképp megbeszelném a gyerekekkel, hogy a valóságban nem hullik minden az ölünkbe, meg kell azért dolgozni. Vagy fizikai munkával, vagy jelen esetben ki kell érdemelni a becsületes viselkedéssel. Viszont, ha megkaptuk, nem szabad azzal visszaélni, mert amit egyszer megszerzünk, azt el is veszíthetjük. Szóval a lényeg, hogy becsüljék meg, amijük van!

A másik nagyon fontos tanulság, hogy nem szabad és sokszor nem is illik kíváncsinak lenni. Ugye ez a történetben kétszer is megmutatkozott. Először mikor Jákob „táncolta magát meztelenre”, majd amikor még a látszatnak sem hitt Kriszti, és ő is kíváncsiságból táncra perdült.

A történet végén az akasztás, vagy az azzal való rémisztgetés gyakran előfordul a népmesékben. Ezen a részen nem is akartam változtatni, főleg, hogy a furfangos főhős – még ha kisebb füllentés árán is, de - megmenekül. Az eredeti történetben azonban a megköttözött kocsmáros elég morbid módon halálát leli. Ezt kivettem a történetből. Véleményem szerint nem hiányzik majd. Ebből is látszik, hogy a történetek elsősorban a felnőtteknek szóltak, akik alkalmanként vágytak az ehhez hasonló morbid fordulatokra.

Az átírt változatban tehát törekedtem az eredetiség megtartására, szem előtt tartva a józan erkölcsi normák betartását és a korosztálynak való stílust és nyelvezetet (8.4. melléklet)

Összegzés

Az OTDK-ra szánt pályamunkám a *Regionális népmesék feldolgozási lehetőségei az általános iskolában - egy elfeledett mesemondó, Daskó András nyomában* címet viseli.

Dolgozatom írásának megkezdésekor az volt a célom, hogy bemutassam, milyen lehetőségek rejlenek a régi néphagyományainkban, meséinkben. Hogyan lehet a környezetünkben lévő mesekincset a lehető legteljesebb módon beépíteni az általános iskolai szövegfeldolgozó tanórákba. Azonban a kutatásaim során sokkal többet kaptam, mint amire számítottam. Nem csupán meséket, hanem élettörténeteket is megismerhettem. Feltérképeztem a Rétköz és azon belül lakóhelyem- Kék község mesehagyományát, valamint a számos népmesén túl lehetőségem nyílt egy „elfeledett mesemondó” élettörténetét is felkutatnom. Számos rövidebb és hosszabb interjút készítettem, melyeknek csak töredéke mondható eredményesnek, mégis úgy gondolom, sikerrel jártam, de még van mit vizsgálnom.

A kutatás hangulata hűen tükrözte annak a kornak a hangulatát, amelyben Daskó András is élt. Amint vázoltam az interjúalanyaimnak a kutatási témám, azonnal egy emberként mindenki segíteni próbált.

Az irodalmi források alapján átfogó képet kaptam a jelenlegi mesefeldolgozó órák arányáról és a mesék tananyagban rejlő jelentőségéről. Azonban úgy vélem, fontos, hogy a kötelező anyagon túl valami mást, valami újat, de mégis hozzájuk közel állót ismerjenek meg a gyerekek. Véleményem szerint a hagyományápolás nemcsak abban rejlik, hogy megtartjuk a jeles napokat/ünnepeket, hanem abban is, hogy a lehető legtöbb eszközzel fenntartjuk az utókor számára egy korábbi élet „kincseit”. Az már csak a plusz töltet, ha mindezt szórakozva, élménypedagógiai eszközökkel is végezhetjük.

A „Daskó-mesék” szövege eredeti formában nem minden esetben „gyerekbarát”, de kis idő- és energiaráfordítással nagyon színes és humoros történeteket kaphatunk. A drámapedagógia módszereivel pedig kiemelkedő élményeket nyújthat az általános iskolai korosztálynak.

Kutatásom során volt lehetőségem megismerni több rétközi mesemondót és mesét, valamint átfogó képet kaptam a térségben munkálkodó néprajzkutatók eredményeiről. Daskó András meséinek csupán negyede van a birtokomban, azonban megtörténtek a lépések a teljes repertoár megszerzésére, valamint a magnetofon felvételek meghallgatása is a kitűzött céljaim között szerepel.

Pályamunkám mellékletében igyekeztem több eredeti dokumentumot is felsorakoztatni, ami a kutatási eredményeimet is igazolja. Valamint törekedtem a lehető legmegfelelőbb módon

átdolgozni két meséjét, hogy az adott korosztály számára befogadható legyen. Igyekeztem minél többet meghagyni az eredeti nyelvből, úgy, hogy az ne menjen az értelmezés rovására, de mégis korhű és tanulságos legyen.

Összefoglalva elmondhatom, hogy sajnos nagyon kevesen ismerik a lakóhelyük közelében lévő népmeséket, mesemondókat és az azokban rejlő nagyszerű lehetőségeket. A kutatásommal szeretném elérni azt, hogy minél több pedagógus megismerje és alkalmazza a helyi meséket a pedagógiai célok elérésére. Ezáltal is szeretném népszerűsíteni, hogyan fejleszthetünk és nevelhetünk a népmesék által.

Az egyik fő célom, hogy a hagyományápolást és az oktatást minél szorosabb kapcsolat fűzze egymáshoz, és ezáltal a rétközi vagy kéki mesék nagyobb szerepet töltsenek be a gyermekek mindennapi életében. Mindenki találja meg a saját lakóhelyében rejlő lehetőségeket, mert sokkal könnyebb valami olyat átadni a gyerekeknek, ami már eleve az övék a szívük mélyén! Biztos vagyok abban, hogy ha ismerik vagy tudják kihez/mihez kötni a mese megálmodóját, sokkal szívesebben fogják magukévá tenni a történetet.

Irodalomjegyzék

Nyomtatott források

- 1) Bakó, K. (2021). Mesepedagógia az általános iskolában – Tématervek és foglalkozások az alsó és felső tagozat közötti átmenet segítésére a „Népmesekincstár” mesepedagógiai módszer használatával. IrKa2021 – Irodalom és kanonizáció. Eger. Líceum kiadó. (pp. 79 – 99). https://real.mtak.hu/165300/1/79_bak%C3%B3.pdf (2025.01.02.)
- 2) Baksa, B. (2018). Fejlesztési lehetőségek a népmesék feldolgozásában. A mese szerepe a nevelésben, oktatásban. (p. 76 – 86) Felelős kiadó: Apor Vilmos Katolikus Főiskola rektora <https://real.mtak.hu/78580/> (2024.09.28.)
- 3) Bettelheim, B. (1985). *A mese bűvölete és a és a bontakozó gyermeki lélek*. Gondolat kiadó.
- 4) Bobik, J. (2018). Séta a 750 éves falunkban 1268-2018. Felelős kiadó: Kék Község Önkormányzata.
- 5) Bodnár, B. (1980). *Kisvárda környéki népmesék*. Jósa András Múzeum kiadványa.
- 6) Bodnár, Zs. (2001). *Népszokások, néphit, népmese, monda, ballada*. In Sivadó, S. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye értékei. A megye néphagyományai. Szabolcs- Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Megyei Pedagógiai, Közművelődési Intézete és Továbbképző Központja. (pp. 115 – 116)
- 7) Daskó, A. (1957). Jósa András Múzeum Néprajzi Adattár, Nyíregyháza, Sóstói Múzeumfalú, Leltári Szám: 357-67. Szakcsoport: Néprajz.
- 8) Dömötör, T., Katona, I., Ortutay, Gy. & Voigt, V. (1971). *A magyar népköltészet*. Tankönyvkiadó.
- 9) Duzmathné Tancz, T. (2002). *„Klasszikus mesék” a pedagógiai mentálhigiéné szolgálatában*. In Acta Pedagogica. 3. Pécsi tudományegyetem. Tanárképző intézet.
- 10) Erdész, S. (1964). A szabolcs-szatmári népmesekutatás. *Szabolcs-Szatmári szemle*. 1964(2), 47 – 49.
- 11) Erdész, S. (1976). Hogyan élt a rétközi ember. *Élet és Tudomány*. 31(1), 446 – 451.
- 12) Ferencz, M. (2000) *Rétközi mesék II*. Ibrány.
- 13) Igazságügyi Minisztérium. (2020). A Kormány 5/2020. (I. 31.) Korm. Rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról. *Magyar Közlöny*, 2020(17), 354.
- 14) Kádár, A. (2013). *Mesepszichológia – Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk kiadó Kft.

- 15) Dr. Kormány, Gy. (2021). *Szemelvények a rétköz természeti, társadalmi, gazdasági helyzetéről*. Kiadó: Ibrány Város Önkormányzata Trencsényi Imre polgármester.
[https://foldrajz.nye.hu/sites/foldrajz.nye.hu/files/KormanyGy_RETKOZ_szemelvények_kesz_pdf.docx .pdf](https://foldrajz.nye.hu/sites/foldrajz.nye.hu/files/KormanyGy_RETKOZ_szemelvények_kesz_pdf.docx.pdf) (2024.11.19.)
- 16) Kovács, Á. (1986). *Magyar népmesekatalógus 7/A. A magyar népmesék tréfakatalógusa*. MTA Néprajzi Kutató Csoport. <https://nti.abtk.hu/images/adattar/mese/mnk7a.pdf> (2025.01.04.)
- 17) Kovács, Á. (1989). *Magyar népmesekatalógus 7/C. A magyar népmesék tréfa- és anekdotakatalógusa*. MTA Néprajzi Kutató Csoport.
<https://nti.abtk.hu/images/adattar/mese/mnk7c.pdf> (2025.01.04.)
- 18) Kósa, L. & Szemerkenyi, Á. (1975). *Apáról fiúra*. Móra könyvkiadó.
- 19) Nagy, B. & Imre, R. (2024). *A gyermekkultúra és a mesekutató új eredményei*. Acta Academiae Nyiregyhaziensis. Nyíregyházi Egyetem.
- 20) Nagy, J. (2009). *Fejlesztés mesékkel, Módszertani segédlet óvodapedagógusoknak és tanítóknak*. Mozaik kiadó
- 21) Németh, P. (1975). *Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban I. Néprajz*. Jóna András Múzeum kiadványa. Nyíregyháza.
https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_SZSZ_Jamk_05_Honism/?pg=2&layout=s
- 22) Ortutay, Gy. (1935) *Korpás László tiszaberceli mesemondó meséje*. Magyarságtudomány 1., (14 – 19).
- 23) Ortutay, Gy. & Katona, I. (1951). *Magyar parasztmesék I*. Szépirodalmi Könyvkiadó.
- 24) Ortutay, Gy., Dégh, L. & Kovács, Á. (1960), *Magyar népmesék II*. Szépirodalmi Könyvkiadó. (pp. 410 – 414, 459 – 468. <https://terebess.hu/keletkultinfo/Magyar-nepmesek2.kotet-Ortutay.pdf> (2024.12.08.)
- 25) Ortutay, Gy. (1980). *Magyar Néprajzi Lexikon*. Akadémia kiadó.
- 26) Ortutay, Gy. & Katona, T. (1982) *Nyíri és rétközi parasztmesék*. Európa könyvkiadó.
- 27) Ortutay, Gy. (1989). *A magyar folklór*. Tankönyvkiadó.
- 28) Szathmáry, I. (2000). *Lápvidékből virágzó falu, Kék község története 1268-1945-ig*. Cívis-Copy Kft nyomdaüzeme.
- 29) Tóth, G. (2023). A tyukodi mesegyűjtés és a korszak mesegyűjtései. In Andrásfalvy, B. & Kovács, Á. (Eds.) *Tyukodi népmesék*. (pp. 19 – 22). Antológia kiadó
- 30) Turi, S. (1954). *Megyéink népköltészetéből*. Néplap. 3.
- 31) Végh, J. (1942). *Táj és népkutatás a középiskolában*. Államtudományi Intézet Táj- és Népkutató Osztálya.

- 32) Zilahi, J. (1989). *Nevelés az óvodában, verssel, mesével*. Magyar Pedagógiai Társaság. Multigráf GMK.

Internetes források

- 33) Bölcsészettudományi kutatóközpont. Zenetudományi intézet. Néptánc tudástár. *Táncok*.
<https://neptanctudastar.abtk.hu/hu/dances?Localities=%5B%22K%C3%A9k%22%5D>
(2024.12.04.)
- 34) Daskó András vélhető anyakönyvi feljegyzése <https://www.familysearch.org/hu/>
- 35) Hungaricana. Képcsarnok.
<https://gallery.hungaricana.hu/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkYXNrXHUwMGYzIDBXIGFuZHIcdTAwZTFzIn0> (2024.12.04.)
- 36) Kék község földrajzi elhelyezkedése (google térkép és saját szerkesztés)
<https://www.google.com/maps/?hl=hu>
- 37) Kovács, Á. (1957). Új népmesetípusok a magyar népmesekatalógusban. *Néprajzi Közlemények*. 2(3–4), 174 – 190, 194.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_NEPR_Nk_02_3_4/?pg=177&layout=s
(2025.01.11.)
- 38) Kovács, Á. (1969). A XX. században rögzített magyar népmese-szövegek XIX. századi nyomtatott forrásai I. Arany László magyar népmesegyűjteménye. In: Népi kultúra – Népi társadalom. *Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve II-III.* (pp. 193 – 213).
https://adt.arcanum.com/hu/view/MTA_NeprajziKutatoIntezetEvkonyve_02-03/?pg=198&layout=s&query=Dask%C3%B3 (2025.01.11.)
- 39) Kovács, Á. *Tanulmányok a mesemondásról*. Letölthető mellékletek: Kovács Ágnes legfontosabb gyűjtései (excel). <https://hagyomanyokhaza.hu/hu/node/4050> (2024.12.08.)
- 40) Ortutay, Gy. (1980). *Magyar Néprajzi Lexikon. Repertoár*. Akadémia kiadó.
<http://mek.niif.hu/02100/02115/html/4-911.html> (2024.12.03.)
- 41) Ortutay, Gy. (1980). *Magyar Néprajzi Lexikon. Sárkány*. Akadémia kiadó.
<https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-1121.html> (2024.12.03.)
- 42) Pásztor, E. (2019). *Nemzeti nevelés az óvodákban a megváltozott Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja szellemében*. Képzés és gyakorlat. 17(3 – 4), 211 – 220.
- 43) Svégel, F. (2023). *Kovács Ágnes hagyatéka a Néprajztudományi Intézet Adattárában*. Bölcsészettudományi kutatóközpont. Néprajztudományi intézet. Híreink.
 - <https://nti.abtk.hu/hu/hireink/760-kovacs-agnes-hagyateka-a-neprajztudomanyi-intezet-adattaraban>

- <https://nti.abtk.hu/hu/adattar>
- 44) Sz. n. Kék község önkormányzata. *Kék községről*. <https://kekkozseg.hu/kek-kozsegrol/> (2024.12.02.)
- 45) Sz. n. Kék község címere. <https://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzati-cimer/kek-kozseg> (2024.12.02.)
- 46) Sz. n. (2018) *Városi legenda - Szabolcsban bukkant fel utoljára sárkány*. borsonline.hu <https://www.borsonline.hu/aktualis/2018/08/varosi-legenda-szabolcsban-bukkant-fel-utoljara-sarkany> (2024.12.03.)
- 47) Szombathelyiné Nyitrai, Á. (2007). A népmese az általános iskolák alsó tagozatának tananyagában. *Elektronikus Könyv és Nevelés* 9(2), 52 – 55.
https://efolyoirat.oszk.hu/01200/01245/00034/pdf/sznya_0702.pdf

Ábrajegyzék

- 1.ábra: A Rétköz földrajzi helyzete (Kormány, 2021:8), (p.13)
- 2.ábra: Kék Község címere <https://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzati-cimer/kek-kozseg> (p.16)
- 3.ábra: Ortutay, Gy. (1980). *Magyar Néprajzi Lexikon. Daskó András mesemondás közben*. Akadémia kiadó. (pp. 577). <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-1757.html> (p. 19)
- 4.ábra: Daskó András és Lovácsik Anna tánc közben Kéken, 1957
<https://gallery.hungaricana.hu/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkYXNrXHUwMGYzIDBXIGFuZHIcdTAwZTFzIn0> (p. 24)
- 5.ábra: Daskó András leszármazottai (saját szerk.), (p. 32)
- 6.ábra: Daskó András mesélés közben (magán archívum), (p. 34)

Mellékletek

1. melléklet: Tóth Gábor: A tyukodi mesegyűjtés és a korszak mesegyűjtései

Dátum	Gyűjtő	Település	Mesemondó	Mesék száma
1932	Ortutay Gyula	Paszab, Tiszabercel	több mesemondó	46
1936	Ortutay Gyula	Bátorliget	Fedics Mihály	40
1936	Dégh Linda	Piricse	több mesemondó	3
1938–1939	Ortutay Gyula	Tiszabercel	Lacza Mihály	26
1953	Ortutay Gyula	Tiszabercel	Lacza Mihály	17
1949–1952	Béres András	Rozsály	több mesemondó	141
1949–1954	Makra Sándor	Tiszalök	Görbedi István	58
1950 körül	Béres András	Nyíradony	Síje János	n.a.
1950 körül	Polónyi Péter	Nagykálló	több mesemondó	40
1950 körül	Polónyi Péter	Biri	Adorján András	101
1955–1956	Andrásfalvy Bertalan–Kovács Ágnes	Tyukod	több mesemondó	98
1956	Halmos István	Baktalórántháza	Ruszkovics István	72
1957	Halmos István és mások	Baktalórántháza	Ruszkovics István	14
1957	Kovács Ágnes és a nyíregyházi Jósza András Múzeum Folklor közössége	Nyíregyháza–Kisvárd	több mesemondó	n.a.
1957	Kovács Ágnes és Jakab Ilona	Kék	Daskó András	37

Dátum	Gyűjtő	Település	Mesemondó	Mesék száma
1957–1958	Erdész Sándor	Kállósején	több mesemondó	69
1957	Erdész Sándor	Nagykálló	n.a.	19
1958	Erdész Sándor	Nyírvasvári	több mesemondó	59
1958	Erdész Sándor	Ramocsaháza	Jóni Anna	30
1958–1962	Erdész Sándor	Szamoszeg	Ámi Lajos	256
1959	Dömötör Ákos	Nyírtura–Propper-tanya	Farkas Károly	20
1960	Erdész Sándor	Ramocsaháza	Jóni Ferenc	160
1961	Dégh Linda	Mátészalka	Kállay Zsigmond	20
1961	Dégh Linda	Tiszaszamosgyűrűs	több mesemondó	60
1961	Kovács Ágnes	Tyukod–Kék–Mátészalka	több mesemondó	18
1961–1962	Bodnár Bálint	Ajak	több mesemondó	94
1962	Kiss Gabriella	Újfehértó	n.a.	25
1962	Erdész Sándor–Szalontai Barnabás	Nyírbátor	több mesemondó	n.a.
1962	Erdész Sándor	Kállósején–Újfaluré-tanya	Papp János	180
1968	Erdész Sándor	Nyíregyháza	Tarczali Ádám	144

A tyukodi, és más jelentősebb Szabolcs-Szatmár megyében történt mesegyűjtések, amelyek során közel 1800 mese került rögzítésre 1932–1968 között.

2. melléklet: Erdész Sándor: Hogyan élt a rétközi ember, Élet és Tudomány, 1976/1. 446-451.

Földházak Paszabon

A lecsapolásból a *nagybirtokosok* húzták a legtöbb hasznot, hiszen hasznavehetetlen rétjeik gazdag termőföldre változtak. Az uradalmi tanyák nyírségi és felvidéki nincstelenekkel, *Heves* megyei *dohányosokkal* népesednek be, hiszen nemcsak a káposzta, hanem a dohány is kedveli a réti földet! A dohányosok falusi napszámosokat foglalkoztattak.

Híres szülöttek

Alig akad olyan falu, amely ne dicsekedhetne valamilyen történeti, irodalmi vagy néprajzi nevezetességgel. Hagyományait számon tartják és megbecsülik. *Bessenyei György* (1747—1811), irodalmunk és művelődésünk nagy megújítója *Tiszabercelen* született. A községben a róla elnevezett emlékmúzeum várja a látogatókat. „Természet világa”, „Dankák kavarognak” és „A Tiszának reggeli gyönyörűsége” című verseit ez a táj ihlette. Ugyancsak *Tiszabercelen* élt *Lacza Mihály* (1870—1958), a Rétköz nagy mesemondója. 1953-ban ő vehette át elsőnek „a

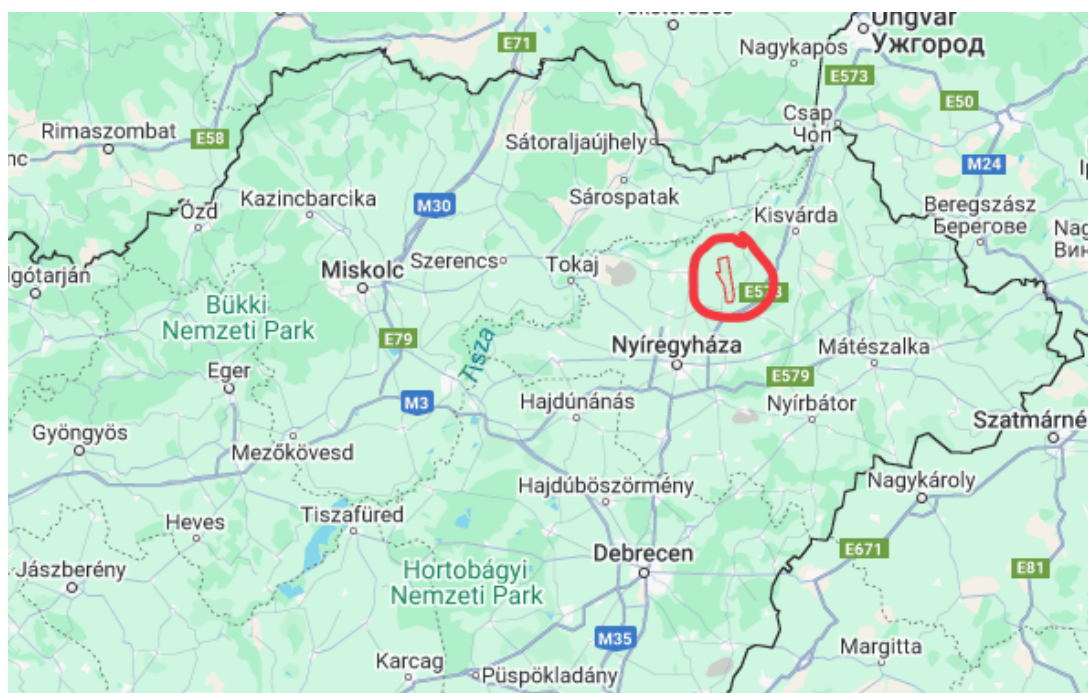
népművészet mestere” kitüntetést: *Ortutay Gyula* több mint 120 Lacza-mesét jegyzett le. A mesemondók sorában *Daszkó András* (Kék), *Maczkó János* (Gégény), és *Bogacsevics István* (Pátroha) nevét kell még megemlítenünk. Paszabon élt *Turi Sándor* (1891—1959), aki falujának nemcsak tanítója, hanem régésze, néprajzkutatója, jogásza, orvosa és minden tudó népművelője is volt. *Kiss Lajos* (1881—1965) Kossuth-díjas néprajztudós, a nyíregyházi Jósa András Múzeum egykori igazgatója az ősi vízvilág népének a *Régi Rétköz* című — több évtizedes kutatómunkája eredményeként írt — könyvével állított örök emléket. *Nyárády Mihály*nak számos tanulmánya foglalkozik a Rétköz néprajzi értékeivel. A „természet ártatlan gyermekei”-nek egyáltalán nem tekinthető *pákászokról* — a korábbi romantikus felfogással ellentétben — valószínű képet rajzolt.

A hosszú téli estéken, így a *fonóban*, *csomózóban* és *tanyázáskor* nemcsak meséltek, hanem dalolgattak, játszottak és mindenféle történeteket is mondogattak egymásnak. Így a besztereci és a demecseri várról beszéltek, hogy ott éjfélkor

450

3. melléklet: Kék község földrajzi elhelyezkedése (google térkép és saját szerkesztés)

<https://www.google.com/maps/?hl=hu>

4. melléklet: Daskó András vélhető anyakönyvi feljegyzése

<https://www.familysearch.org/hu/> (saját szerkesztés)

KERESZTELESI

282 lap.

ANYAKÖNYV.

Értekezési szám	Név	Születési hely	Születési idő	Születési hely
1335	László f.	...	...	...
1336	László f.	...	...	...
1337	László f.	...	...	...
1338	László f.	...	...	...
1339	László f.	...	...	...
1340	László f.	...	...	...
1341	László f.	...	...	...
1342	László f.	...	...	...
1343	László f.	...	...	...
1344	László f.	...	...	...
1345	László f.	...	...	...
1346	László f.	...	...	...
1347	László f.	...	...	...
1348	László f.	...	...	...
1349	László f.	...	...	...
1350	László f.	...	...	...
1351	László f.	...	...	...
1352	László f.	...	...	...
1353	László f.	...	...	...
1354	László f.	...	...	...
1355	László f.	...	...	...
1356	László f.	...	...	...
1357	László f.	...	...	...
1358	László f.	...	...	...
1359	László f.	...	...	...
1360	László f.	...	...	...
1361	László f.	...	...	...
1362	László f.	...	...	...
1363	László f.	...	...	...
1364	László f.	...	...	...
1365	László f.	...	...	...
1366	László f.	...	...	...
1367	László f.	...	...	...
1368	László f.	...	...	...
1369	László f.	...	...	...
1370	László f.	...	...	...
1371	László f.	...	...	...
1372	László f.	...	...	...
1373	László f.	...	...	...
1374	László f.	...	...	...
1375	László f.	...	...	...
1376	László f.	...	...	...
1377	László f.	...	...	...
1378	László f.	...	...	...
1379	László f.	...	...	...
1380	László f.	...	...	...
1381	László f.	...	...	...
1382	László f.	...	...	...
1383	László f.	...	...	...
1384	László f.	...	...	...
1385	László f.	...	...	...
1386	László f.	...	...	...
1387	László f.	...	...	...
1388	László f.	...	...	...
1389	László f.	...	...	...
1390	László f.	...	...	...
1391	László f.	...	...	...
1392	László f.	...	...	...
1393	László f.	...	...	...
1394	László f.	...	...	...
1395	László f.	...	...	...
1396	László f.	...	...	...
1397	László f.	...	...	...
1398	László f.	...	...	...
1399	László f.	...	...	...
1400	László f.	...	...	...

Értekezési szám	Név	Születési hely	Születési idő	Születési hely
1395	László f.	...	...	...
1396	László f.	...	...	...
1397	László f.	...	...	...
1398	László f.	...	...	...
1399	László f.	...	...	...
1400	László f.	...	...	...
1401	László f.	...	...	...
1402	László f.	...	...	...
1403	László f.	...	...	...
1404	László f.	...	...	...
1405	László f.	...	...	...
1406	László f.	...	...	...
1407	László f.	...	...	...
1408	László f.	...	...	...
1409	László f.	...	...	...
1410	László f.	...	...	...
1411	László f.	...	...	...
1412	László f.	...	...	...
1413	László f.	...	...	...
1414	László f.	...	...	...
1415	László f.	...	...	...
1416	László f.	...	...	...
1417	László f.	...	...	...
1418	László f.	...	...	...
1419	László f.	...	...	...
1420	László f.	...	...	...
1421	László f.	...	...	...
1422	László f.	...	...	...
1423	László f.	...	...	...
1424	László f.	...	...	...
1425	László f.	...	...	...
1426	László f.	...	...	...
1427	László f.	...	...	...
1428	László f.	...	...	...
1429	László f.	...	...	...
1430	László f.	...	...	...
1431	László f.	...	...	...
1432	László f.	...	...	...
1433	László f.	...	...	...
1434	László f.	...	...	...
1435	László f.	...	...	...
1436	László f.	...	...	...
1437	László f.	...	...	...
1438	László f.	...	...	...
1439	László f.	...	...	...
1440	László f.	...	...	...
1441	László f.	...	...	...
1442	László f.	...	...	...
1443	László f.	...	...	...
1444	László f.	...	...	...
1445	László f.	...	...	...
1446	László f.	...	...	...
1447	László f.	...	...	...
1448	László f.	...	...	...
1449	László f.	...	...	...
1450	László f.	...	...	...
1451	László f.	...	...	...
1452	László f.	...	...	...
1453	László f.	...	...	...
1454	László f.	...	...	...
1455	László f.	...	...	...
1456	László f.	...	...	...
1457	László f.	...	...	...
1458	László f.	...	...	...
1459	László f.	...	...	...
1460	László f.	...	...	...
1461	László f.	...	...	...
1462	László f.	...	...	...
1463	László f.	...	...	...
1464	László f.	...	...	...
1465	László f.	...	...	...
1466	László f.	...	...	...
1467	László f.	...	...	...
1468	László f.	...	...	...
1469	László f.	...	...	...
1470	László f.	...	...	...
1471	László f.	...	...	...
1472	László f.	...	...	...
1473	László f.	...	...	...
1474	László f.	...	...	...
1475	László f.	...	...	...
1476	László f.	...	...	...
1477	László f.	...	...	...
1478	László f.	...	...	...
1479	László f.	...	...	...
1480	László f.	...	...	...
1481	László f.	...	...	...
1482	László f.	...	...	...
1483	László f.	...	...	...
1484	László f.	...	...	...
1485	László f.	...	...	...
1486	László f.	...	...	...
1487	László f.	...	...	...
1488	László f.	...	...	...
1489	László f.	...	...	...
1490	László f.	...	...	...
1491	László f.	...	...	...
1492	László f.	...	...	...
1493	László f.	...	...	...
1494	László f.	...	...	...
1495	László f.	...	...	...
1496	László f.	...	...	...
1497	László f.	...	...	...
1498	László f.	...	...	...
1499	László f.	...	...	...
1500	László f.	...	...	...

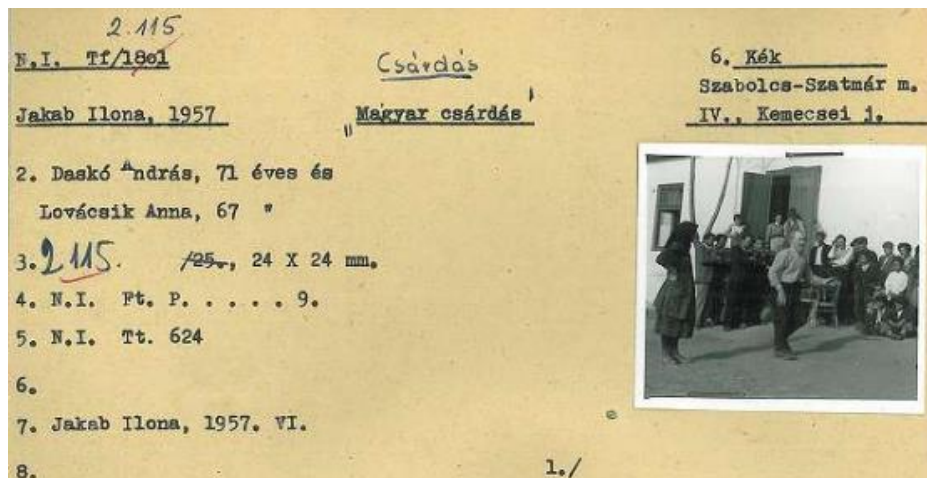
5. melléklet: Az 1950-60-as években néprajzkutatók jártak a faluban.

Ekkor készült ez a felvétel – néhai id. Balogh József és neje, Farkas Lídia, valamint az unoka- reggel a mezőre indulóban.”

6. melléklet: Daskó András és Lovácsik Anna „magyar csárdás”. Kék, 1957.

<https://gallery.hungaricana.hu/hu/>

7. melléklet: Nyíregyháza-Sóstói Múzeumfaluban őrzött Daskó András által mondott mesék címlistája.

1-31, 37-42	Daskó András meséi, 32, 34-35 Madarász Ferenc rabló-betyár történetek
	Kék /Szabolcs-Szatmár m./ -1. mesék
1-17	gy Jakab Ilona és Kovács Ágnes
18-42	gy. Kovács Ágnes; magnetofon felv.
	1957 I 13-16
I/a	1. Mirkó királyfi
I/b	2. Brancsik király
II/a	3. A kecskepásztor
II/a,b	4. Tehénfia János
III/a,b	5. Annuska
IV/a	6. A három kismalac
IV/a	7. /A nyulpásztor/
IV/a,b	8. /A kereskedő/
IV/b	9. A tizenkét Mádi jány
V/a	10. /A két kereskedő/
V/b	11. Hamupaprika
V/b VI/a	12. A kigyókirály
VI/a	13. Fekete hegy nyílja kétféle, három kislány nagy bafele
VI/a	14. Csontos Sigfrid
VI/b	15. A susster
VI/b	16. Ketonszemlékek
VII/a	17. /Tündérszép Ilona/
VII/a,b	18. Árgyélus királyfi
VII/b	19. A kis juhász
VII/b	20. /Az östestvér/
VII/b	21. Emlékezők
VIII/a	22. A hét daru
VIII/a	23. A száz királyfi
VIII/b	24. Hosszorkánytörténetek
IX/a	25. /A halász/

IX/a	26./A szegény ember fát vágott az erdőn/
IX/s,b.	27. Bakszem Jankó
IX/b	28. Dunavári
IX/b	29. Balázs ^{Balázs}
X/a	30. A tűzmadár
X/a	31. Állok vitéz
X/b	32. Rinaldó történetek
XI/a	33. Dalok/Husár Miklós/
XI/s,b.	34-35 Rinaldó-Patkó történetek
XI/b	36. /Csali mese/ /Hajnal Dezső/
XI/b	37. A leány, akinek 7 mássa haja volt
XII/a	38. /A szegény ember három fia/
XII/b	39. Álom /Daskó János/
XII/b	40. Igaz történet /Daskó János/
XII/b	41. Imre
XIII/s	
XIII/s	42. /A rozsdás lámpa/

x x x x x x x x

8. melléklet: Daskó András általam átdolgozott meséi

8.1. A három kismalac eredeti

Jósa András Múzeum Néprajzi Adattár (Sóstói Múzeumfalu, 2024)

JÓSA-ANDRÁS MÚZEUM ADATTÁRA	
Leltári szám:	357-67
Szakcsoport:	

6. A három kismalac.

IV / a

Marha volt a világon, volt egy öreg asszony. ^{Annak} volt egy kis fiacskája, akit Jancsinak hívtak. Ő volt az anyja neki, mint öreg asszony, három malackát és kiállott az erdőben és fröszgette itten a kis malacot, a csindelt egy farulást magának és megtanította a három kis malacot táncolni. Gyönyörűen táncol a három kis malac, mikor a királykisasszony kijött az erdei lakából ki, hogy ott megtartóskodnak odakinn az erdőben. Mikor lelélt arra, látja, hogy a három kis malac hogy táncol, de nagyon-nagyon betáncolt. Anyira nőtte, hogy táncoltatja Jancsi a ^{his} malackat. Odamegyen hozzá, azt mondja:

- Vistalember! Nem adni ^{el} azt a kis malacot nekem, nagyon jó pénst fizetnék hozzá.

- Nem - azt mondja - fogja fel a kisasszony tárgyig a ruháját.

- Ó, hát Jancsi mit érez vele?

- Amit érek, azt érek!

Ha, jó, hát eszéjelenés a királykisasszony, megen nem lát senkit, felfogja tárgyig a ruháját, azon van a csillag, a királykisasszony tárgyán. Ha, hirtelen a malacot, de nem táncol a malac. Visszamegyen megen megint hozzá, onnan a palotából:

- Jancsi, hát nem táncol a kis malac!

- Hát hogy táncolna, mikor a fő ^ú táncos itt maradt!

- Hát adja ide a fő táncost.

- Hát odadon, - azt mondja - fogja fel a ruháját egészen a haddig.

- Hát mit érez vele? - azt mondja.

1957. X. 13.

- Mit hisz érek, azt érek - azt mondja

Mikor felfogja a ruháját a kisasszony, a ruhát a hasán van a hold. Na, azt megjelente. Akkor hasavitte, de csak nem téncel a két kis malac. Azt mondja, hogy megant legyen a harmadik nap hozzá:

- Jancsi to, hət nem téncelnek a malacok, hət miért?

- Hət azért, hət a kani itt maradt, hət ez vicsi az egészes téncet, a fiai nem tudják?

- Hət add nekem akkor!

- Odadon, ha felfogja egészes a nyakig egészen a ruháját. Fogja fel!

Felfogta egészen, a mellis pediglen nap vót. Na, elvitte a három kis malacot. Az anyja hasabajtja reggelre, semmi, estele nincs semmi. Akkor az anyja megveri Jancsit,

- Jancsi, hət a malac!

- Hət elvitte a farkas. Na, édesanyám, hət mit csináljak vele, én nem illek egy farkassal ellenkezni oda!

Eccer dobolják az egész országban, minden városban, faluban, kússágba, hogy aki kitanulja, hogy milyen jel van a kisasszonyon, ésé lesz a királykisasszony, meg a fele királyig. Ó, hət mindenütt dobolnak, sug az ország, a város, mindenfele, Jancsi hallgat.

Eccer azt mondja az anyjának:

- Édesanyám, hət nekem is szűnök valami kis pogácsát,
- azt mondja - hət én is meghallgatom azt a dobzást, - azt mondja - hogy ésé lesz a királykisasszony, aki kitanulja /a jeleket/. A fővárosba kell menni, hət ott lakik a palotában, nem tudja azt édesanyám?

- Jaj, fiem, téged ott anyba fűbe fognak ott verni!

Hət ilyen paraszt gyermek hət járhat ott?

66. 357-67
Leltári szám:

Szakszám:
Jancsi tudja a

Dehát az anyja nem tudta ^{astat} , hogy csak Jancsi tudja a királykisasszonynak hogy milyen jel van rajta. Tehát Jancsi elindult. Kötött neki az anyja karimányba egy kis pogácsát, amilyen^t nem sütött neki, felvigye a vállára, megzen, mint egy pásztorosher, atna meg a gyűrűs kereshető szidő. De nem szült, még nem is kőszűt ^{neki} olyan bűszke vót, legrány vót. Mikor elment egy jó darabon, egyszer ossibe jut a szidőnek, hogy az egy pásztorosher, hit annak tudni kell minden járul. Megállott.

- Halled, hová mész, te nő?

- A királykisasszony szavazatjára.

- Hit te tudod, hogy milyen jel van a királykisasszonyn?

- Akkor nem mondd, ha nem tudom!

- Fisztek háromszáz pengőt azonnal nekod, mondjad egy szót meg belőle.

- Na, fizesd ki, szidő!

Kifizeti a háromszáz pengőt neki, azt mondja:

- Itt a tárgyin van egy csillag neki - azt mondja ^{neki} a királykisasszonynak.

Akkor előrehatolt a szidő, hogy a nyeri meg a király-
ságot, hit ^{ol} engőn niken, jó darabon:

- Nő, hit három jel van azon, nem egy!

Megállott megint. Utoléri Jancsi megint, azt mondja:

- Hit te tudod még a többit?

- Hit hogy ^{te} tudom!

- Hit akkor mondja meg!

- Hit fizesd még háromszáz pengőt.

Adta neki a szidő a háromszáz pengőt, azt mondja:

- A hadd meg a hold. Na, tudja?

ADATTÁRA

Leltári szám: ^{97.} 157-67

Szakcsoport:

- Tudom, - azt mondja - a tórgya van a csillag, a hasen van a hold.

[Tiff, a rossz lónak, odavág a rossz lónak, megyen. Mikor min a város végébe ér, akkor elfelejtette /eszébe jutott/, hát három jel van rajta. Hogy megint bevárja Jancsát. Mikor Jancsa utol-, odaér ^{mei} megint, azt mondja:

- Na, mi az a három szó /jel/ - azt mondja - a király és a királyfi megjött?

- Mit? Mit mi van rajta, hát megmondtam már kettőt, hát finessen még háromszáz pengőt, akkor megmondom a harmadikat is.

Megfizette, ^mitt van, odaadom, kilencszáz pengőbe került, amit árult a gyűrűvel, mindennel. Odaadja neki akkor a zsidó. Azt mondja:

- Ha most már tudom! Tórgya van a csillag, hasen van a hold, melyin meg a nap. - Tudja már tényleg, a loss a király és a királyfi. ^{is} Mikor a királyi palotához ér otthagyja még a lovat az utca közepén, nem kell már neki, ^{semmi}ugyis király loss. Mikor megyen befele, mindig mondja magában:

- Tórgyén van a csillag, a hasen van a hold, a melyin a nap. - A nagy szelindek kutya meg ráugrott, akkor elfelejtette mind a három szót. /A hallgatóság habotázik/. Min mit tudják csinálni, bevárja Jancsát, hát ottan nem csak ilyen emberek vannak, hanem még grófok, hercegek, bárófiuk mind azok a legények, királyfiuk, mindenek, hát ott nagyon odavágnak a tanácsosokra. Bejön a zsidó:

- Hát ^{hát}ugrott a szelindek kutya, elfelejtettem! Kilencszáz pengőbe van a három szó, három, nekem térítsek meg, kilencszáz pengőbe van a három szó, elfelejtettem.

Meg van bolondulva a zsidó, nem tudnak mit csinálni vele. Odaér János, megfogja Jánosnak hátulról a grán-

Leltári szám: 357-67

Szakcsoport:

gatt/a pengyolajit. Azt mondja:

- Mondja meg ^{hog} mi is van a királykisasszonynak?
- Megmondta az uton, érje meg vele, nem tartozik hozzá!
- O ilencsanda pengőt fizessem magának.
- Jancsi küssz hozzá.
- Magával szavalok!
- Aztán nem bánom ha jác egész világ vélem szaval, csak én mindjárt eléb.

A zsidó fogta mindig a grunzt a Jancsinak, két felpat-
tarat az egésze:

- Hallja, maga bolond?
- Micsi lenni én bolond? Ilencsanda pengőbe került az a három sző, belekerült és a kutya ráugrott és elfelejtette!

- Mit arról nem tehetünk semmit, hűt hogy elfelejtette,
hűt már felejtette el?

- Nem bánom, én evel az emberrel szavalok!
- Mit szavaljon, hűt én is szavalhatok vele-hűt a ki-
rályfi mondta meg egy bíróni.
- Hűt mink is szavalhatunk vele!
- Mindogy, én mondom.

[A királykisasszony pedig még ki vót téve a kidisszített ablak-
ba. Egy piros alma, meg egy szobkendi kőfele hecítva, asó
less, aki kitanulja a királykisasszonynak milyen jale van. Hűt
aztán látta a Jancsit, a királykisasszony, ^{hog} bizony már senki
sem tanulja ki, csak ő, aki neki a malacot adta oda. Mikor
Jancsi már átazaval az egészen szinen, az nem fura, tolatodott,
mert tudta, hogy ővé lesz ugy is. Mindonki nagyon szaval, nem

igen, nem igen, két esküdt ember, két esküdt ember ill két
oldalt a királykisasszonyt középre fogva.

- Nem igen, nem ez, nem az, azaz.

Mikor Jancsi odaállott, azt mondja:

- A felsőges királykisasszonynak a tőrgyia van - azt
mondja - egy csillag.

- Igen kéremszívesen, a tőrgyia van az a csillag - azt
mondja - ezt a szíed mondja ^{hul} húrul.

- A felsőges királykisasszonynak a hasán van a hold

- Igen itt, itt, itt, itt - azt mondja - a hasán van
a hold.

- A felsőges királykisasszonyk a mellén meg a nap!

- Igen.

A szíed mindig bitulról. Akkor azt mondják az egész kö-
zség, herceg, bíróiak, meg grófok, meg mind:

- Itt, itt, meg ott, ott, hát ezt mindenki tudni mon-
dani, ha valaki mondani. Hát hiszen tudják mind aztat, ^{hog} mi
van a királykisasszonynak, milyen jole van, ha a nem tudni?

- De ez eskü kitanulta, ^{ill} fog lenni

Végessé vót! Hát mit lehetett tenni. Szíed oras g vót
az egész oras g, hogy keresztény legyenek? Egy ágyat csinál-
tattak az asztalossal, olyat, hogy hárman egyesültibe ^u elér-
jenek. A királykisasszony a középre fekszik, a két ember po-
diglon kétoldalt fekszik, hogy reggel az esküdt ott fog len-
ni, hogy melyik oldalra lesz fordulva a királykisasszony,
azé lesz a királykisasszony.

Na, jó, eltelik a nap, mert ezt nem engedik ezt a lak-
dalom, semmit sem. Hát annak meg kell lenni, mer ez az igaz,
akit a magyar ki írtott, a magyar fia. Na, jó. Eljött az este,
hát Jancsit még vacsorára se hívták be. De a szíed kolbászt

Leltári szám: 157-67

Szakcsoport:

evett, meg mindent odabe, vendégeskedik, mert a fejedelem is jó. Kis zsidó volt, a kisasszony is. ~~És ott ott nyakra-főre~~ mindent. A meg, amit az anyja ~~küldött~~ ^{hát} itthonról a kis bakó-jában, ledült odaki, nem várt, ~~hát~~ ^{hát} kilencszáz pengőjébe úgy sem került a három malac, ~~vehet azon harminchármat belőle, a~~ ^{hát veszem az anyja} három malacból. ~~Van~~ ^{hát}, min ki volt fizetve a kilencszáz pengő, csak harmincegyen, ezért hát meglesz az egész társaság. Az anyja nem fogja utat bántani többet, nem ~~sírt~~ ^{sértésért} ~~egyedül~~. De nem szabad neki elmenni sehova sem, mert azért, hogy ~~ezért~~ ^{hát a} sok bírodalom ~~ott~~ ^{alatt} állott. [Úgy is volt. Eljött az este, lefektülnek, hát neki kihatták:

- Hírurvancig vancig, vancig, vancig, erre vancig, ar-ra vancig - űk vancigolnak ottan együtt az Ágyban és Jancsi-nak a helye kihagyva, minden. Jancsi pediglen szépen ledült az Ágy végébe, ott áll a királykisasszonynak a fekvő Ágya mellett, ő pediglen gyönyörűen megvacsorált és a gyönyörű göndör tisztafehér bajuszakéntével kipoderte a bajuszát. Jó szaga volt. Megyen felfele, a királykisasszony meg alszik.

- Hm, hm, hm! /szippantást utánoz/ Milyen jó szaga! Mit csinál az ott?

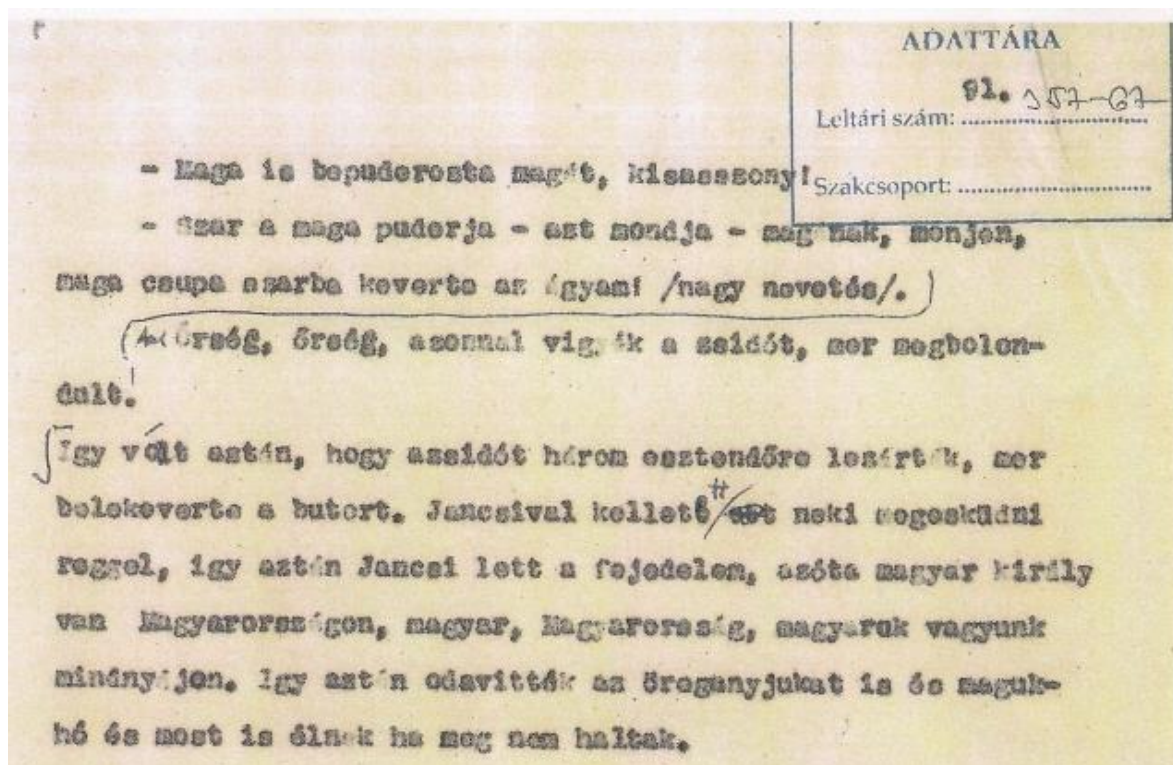
- Hát nem tudja, hogy az esküdt az ajtónál, hát oda-fingácoltak, de nem tudtam hova menni és avval - azt mondja - bekentem magamat, hogy ne legyen itt a pádimentumon.

- Én meg kelbúzt ottan, meg pocsonyát, e meg még az-
gosabb lesz!

Akkor a zsidó aló, harsogosan leugrott, oda-fingácolt oda az Ágy farsához, bekente az összes ~~fehért~~ ^{fejét, hogy ne legyen ott} ~~fehért~~, /nagy ne-
vetés/. Menne felfele az Ágyra, a királykisasszony kiabál:

- Menjen innen! Tekerdjék! A butoromat tudom be ne
niaszkolnia. niaszkol alak. alak. menjen innen - azt mondja -

a pádimentumon

8.2.A három kismalac átdolgozott változat

Daskó András: A három kismalac

Volt a világon, egy özvegy asszony. Annak volt egy kis fiacskája, akit Jancsinak hívtak. Vett az anyja neki három malackát. Jancsi kiment az erdőbe, és őrizgette a malacokat, s csinált egy furulyát magának, és megtanította a három kismalacot táncolni. Gyönyörűen táncolt a három kismalac. Egyik nap arra ment a királykisasszony, és látja, hogy a három kismalac hogy táncol. Annyira nézte, hogy táncoltatja Jancsi a kismalacokat, odamegy hozzá, azt mondja:

- Fiatalember! Nem adná el ezt a kis malacot nekem, nagyon jó pénzt fizetnék érte.
- Nem – azt mondja – fogja fel a kisasszony térdig a ruháját.
- Ó, hát Jancsi mit érsz vele?
- Amit ére, azt érek!

Na jó hát széjjelnéz a királykisasszony, nem lát senkit. Felfogja térdig a ruháját, azon van egy csillag. Na, hazaviszi a malacot, de nem táncol a malac. Visszamegy másnap megint hozzá a palotából.

- Jancsi, hát nem táncol a kis malac!
- Hát hogy táncolna mikor a főtáncos itt maradt!

- Hát adja ide a főttáncost.
- Hát odaadom, -azt mondja – fogja fel a ruháját egészen a hasáig.
- Hát mit érsz vele? – kérdi a királykisasszony.
- Amit érek, azt érek – azt mondja Jancsi.

Mikor felfogja a ruháját a kisasszony, a hasán ott van a hold. Na azt megjegyezte Jancsi. Akkor hazavitte a királykisasszony a malacot, de csak nem táncol a két kismalac. Azt mondja, hogy megint lemegy az erdőbe a harmadik nap hozzá:

- Jancsi te, hát nem táncolnak a malacok, hát miért?
- Hát azért, mert a fiú itt maradt, hát az viszi az egész táncot. Nem tudjátok?
- Hát add nekem akkor!
- Odaadom, ha felfogja egészen nyakig a ruháját.

Felfogta egészen a ruhát és a mellén egy nap volt. No, elvitte a három kismalacot. Jancsi malac nélkül ment haza, az anyja jól megveri.

- Jancsi, hun a malac? – kérdi az anyja
- Hát elvitte a farkas. Na, édesanyám, hát mit csináljak vele, hát én nem állok le egy farkassal ellenkezni.

Egyszer dobolják az országban, minden városban, faluban, községben, hogy aki kitalálja, hogy milyen jel van a királykisasszonyon, azé lesz a királykisasszony, meg a fele királyság. Ó, hát mindenütt dobolnak, zug az ország, a város, mindenfele, Jancsi hallgat. Egyszer azt mondja az anyjának:

- Édesanyám, hát nekem is süssék valami kis pogácsát – azt mondja- hogy én is meghallgatnám azt a dobszót, hogy azé lesz a királykisasszony, aki kitalálja a jeleket. a fővárosba kell menni, ott lakik a palotában. Nem tudja az édesanyám?
- Jajj, fiam, téged ott agyba-fübe fognak verni! Hát ilyen parasztgyermek járkálhat ott?

De hát az anyja nem tudta azt, hogy csak Jancsi tudja milyen jel van a királykisasszonyon. Tehát Jancsi elindult. Kötött neki az anyja tarisznyába egy kis pogácsát, felvágta a vállára, megyen mint egy parasztember. Előtte ment a gyűrűs kereskedő. De az nem szólt, még nem is köszönt Jancsinak, olyan büszke legény volt. Mikor elment egy jódarabon, egyszer eszébe jut a kereskedőnek, hogy az egy pásztorember, hát annak tudni kell minden jeltől, így megállt.

- Hallod, hova mész, te hé?
- A királykisasszony szavazatjára.
- Hát te tudod, hogy milyen jel van a királykisasszonyon?
- Akkor nem mennék, ha nem tudnám.
- Fizetek háromszáz pengőt azonnal neked, mondjál egy szót meg belőle.

- Na, fizesd ki ember!

Kifizeti a háromszáz pengőt neki, azt mondja Jancsi:

- Itt a térdén van egy csillag neki.

Akkor előrement a kereskedő, hogy ő nyerje meg a királyságot, hét erdőkön, jó darabon:

- Hé, hát három jel van azon, nem egy!

Megállott megint. Utoléri Jancsi megint, azt mondja.

- Hát te tudod még a többit?
- Hát hogyan tudnám!
- Hát akkor mond meg!
- Hát fizessék még háromszáz pengőt.

Odaadja neki a kereskedő a háromszáz pengőt, azt mondja:

- A hasán van a hold. Most már tudja?
- Tudom – azt mondja – a térdén van a csillag, a hasán van a hold.

Azzal piff, odavágott a rossz lónak, megy tovább. Mikor már a város végéhez ér, akkor eszébe jutott, hogy három jel van rajta. Megy megint bevárja Jancsit. Mikor Jancsi utoléri, megint azt mondja:

- Na, mi az a három jel a királylányn?
- Hát mondtam már kettőt. Fizessen még háromszáz pengőt, akkor megmondom a harmadikat is.

Épp kilencszáz pengőt árult a gyűrűvel, így megfizette és azt mondta:

- Itt van, odaadom, kilencszáz pengőmbé került. Na most már tudom: térdén van a csillag, hasán van a hold, mellén meg a nap.

Tudta, hogy ő lesz már a király, rohant a királyi palotába. Annyira sietett, hogy még a lovat is otthagyt a udvar közepén, gondolta nem kell az már neki, úgyis király lesz. Míg be nem ért mindig mondogatta magába:

- Térdén van a csillag, a hasán van a hold, a mellén a nap.

Amikor beért a kapun, a nagy szelindek kutya ráugrott és elfelejtette mind a három szót. Nem tudott mit csinálni, be akarta várni Jancsit. a palotában már mindenféle emberek voltak, grófok, hercegek, bárófiúk, királyfiúk akik mind a hercegnővel való találkozást várták. Bejön a kereskedő és elmeséli, hogy őrá ráugrott a nagy szelindek kutya és elfelejtette a három szót, pedig kilencszáz pengőjébe volt. Azt mondta:

- Kérem, nekem térítsék meg a kilencszáz pengőt, mert elfelejtettem a három szót.

Teljesen megbolondult ez az ember, nem tudtak vele mit kezdeni. Ekkor odaért János is. A kereskedő elkapta a grumancát hátulról és azt mondta:

- Mondja meg már, hogy mi is van a királykisasszonyon?
- Megmondtam az úton, érje be vele, nem tartozik hozzám.
- De kilencszáz pengőt fizettem magának.
- Semmi közöm hozzá. De hallja maga bolond?
- Miért lennék én bolond, kilencszáz pengőmbé került az a három szó, de a kutya rám ugrott és elfelejtettem.
- Hát arról nem tehetünk semmit, hogy elfelejtette, hát minek felejtette el?

A királykisasszony kint állt a kidíszített ablakba, egy piros alma, meg egy zsebkendő kétfele hasítva volt nála. Meglátta Jancsit a tömegbe. Rögtön tudta, hogy bizony már senki nem találja ki, csak ő, aki neki a malacot adta. Jancsi pedig nyugodtan várta a sorsát, nem tolakodott, mert tudta, hogy úgyis övé lesz a királykisasszony. Mindenki egymás után próbálta kitalálni a helyes jeleket, de egyiknek sem sikerült. Mikor Jancsi odaállt, azt mondja:

- A felséges királykisasszonynak a térdén van a csillag.

Erre megszólal hátul a kereskedő.

- Igen kéremszépen, a térdén van a csillag.

Majd Jancsi tovább folytatta a felsorolást.

- A felséges királykisasszonynak a hasán van a hold.
- Igen itt, itt, itt, itt – ismétli a kereskedő- a hasán van a hold.
- A fenséges királykisasszonynak a mellén meg a nap van – fejezte be Jancsi.
- Igen. – vágta rá a kereskedő.

A többi herceg, bárófiúk, meg grófok is mind azt mondták, hogy:

- Itt, itt, meg ott, ott, hát ezt mindenki tudná mondani. Honnan tudjuk mi azt, hogy mi van a királykisasszonyon, ha Jancsi nem tudná?
- De ez ezt kitalálta – mondta a kereskedő.

Hát mit lehetett tenni. Na jó, ezt a lakodalmat nem engedik, mert az is amit a magyar fiú kiáltott és az is amit a kereskedő mondott igaz. Csináltattak hát egy olyan ágyat az asztalossal, hogy hárman is elférjenek rajta. A királykisasszony feküdt középre, a két ember pediglen kétoldalt fekszik. Reggel amerre fordulva van a királykisasszony, azé lesz a királyság. Eljött az este, hát Jancsit még vacsorára sem hívták be, bezzeg a kereskedő kolbászt evett, meg mindenféle finomságot. Etették őt nyakra-főre mindennel. Jancsi meg elővette a kis batyujából a pogácsát amit az anyja küldött otthonról, leült odakint. Úgy gondolta kilencszáz pengőbe úgyse került az anyjának a három malac, hát vesz az anyja harminchármat belőle, az már ki van fizetve, már csak hazamegy. Az anyja nem fogja őt többet bántani, nem sértegeti. De egy próbát megér, így nem ment sehova. Eljött az este kihagyták neki a helyet. A fiú leült az ágy végébe, a

királykisasszony már aludt, a kereskedő pedig korábban jól megvacsorázott, gyönyörű göndör tiszaujlaki bajuszkendővel kipederte a bajuszát. Lefeküdtek a királylány mellé. Igen ám, de olyan jól belakott, hogy csak úgy áradt belőle a kolbász, a hagyma és a bor szag. A királykisasszony kiabálni kezdett:

- Menjen innen! Az ágyamat bepiszkolja, piszkos alak, menjen innen.

Nem értette a kereskedő mi lehet a baj, de a királykisasszony annyira kiabált, hogy az örök máris ott teremtek és kipenderítették a palotából. Így volt aztán, hogy a kereskedőt három esztendőre bezárták, mert bebüdösítette a szobát. Jancsival kellett a királykisasszonynak megesküdnie reggel, így aztán Jancsi lett a fejedelem és azóta magyar király van Magyarországon. Az öreganyját oda költöztette és most is élnek, ha meg nem haltak.

8.3. A kecskepásztor eredeti

Jósa András Múzeum Néprajzi Adattár (Sóstói Múzeumfalu, 2024)

82.	ADATTÁR
Leltári szám: <u>257-67</u>	
Szakcsoport:	

3. A kecskepásztor.

1.a.

világon volt ekkor egy hortász, aki a falusi szőlőt őrizte. Ott ott őriz, őrizt a szőlőt. Akkor kimentek urunk a faluba jött Péterrel. Mikor ak mennék, mennék, így gondolja Péter, mit ak nem éhes volt, azt mondja Péter:

- Urak, Terentén, mit legyél olyan éhes, mit te eszel uton-utódon, de én pedig éhes vagyok.

- Uridj be - azt mondja - ehhez a szőlőpásztorhoz, ottán kérjél magadnak egy pár fűrt szőlőt.

De is ment, mondja a szőlőpásztor: - fiatal gyerek volt, ^{egy} tizenkilenc éves gyermek volt a szőlőpásztor - azt mondja, hogy:

- Tessék adni egy kis szőlőt - ezt Péter mondja.

Azt mondja, hogy:

- Én nem adok, senki esetre nem adhatok, de menjen, vegyen magának szőlőt, amennyi jól esik, mert én csak alatt szőlő-
lök és nem adhatok.

Miként Péter, azt mondja:

- Hallottad, mit mondtam?

- Na látod, aki az isten szavát megtartja, az nem is fog adni. Uridj, vegyél magadnak, amennyi kell és jólakol és akkor ki fogol jönni.

Na, úgy is volt. A Péter bement, odaállott a szőlő tőké-
hez levett magának három fűrt szőlőt és aztat gyöngyöskén meg-
ette. Azt mondja most, - mikor megette, - akkor mondja neki az
Ur József:

- Péter! De mit azért megetted a szőlőt, dehit azért a
szőlőpásztornak valamit adni kell.

1957, X. 13.

Leltári szám: 357-67

Szakcsoport:

Bemegyem.

- Na, ezt mondja - mit ~~fizetek a szállóért?~~- (, hát nekem azt úgy sem tudják megvenni, amit én akar-
nék!

- Hát mit?

- Én nekem kéne - azt mondja - egy olyan pipa, hogy abból
a dohány ki ne fogyjon, de mindig égne. Én kéne nekem egy olyan
klánát, hogyha én abba belefujnék, hát még mind neki táncolna e-
jást mondja.- Na, ^{is} - azt mondja - já, hát ezt ^{et} elhalgattam.- De kéek olyan puská aki, - azt mondja - illeg-billog a
szarka a fán, én avval - azt mondja - meglövöm, de mindig tele
vóna.

- Na, eriggy, fiam!

Elment Péter Krisztus urunkkal. Mecer megyen a szálló-
péstor a szállón ~~hát~~ megyen megtanálja legelőbb a pi-
pát. Ott füstöl neki az az övényen. Felveszi, szíjja, nézi:
tele van, de abból ^{is} dohány neki nem fogyott.

- Istene, - azt mondja - megadtad a kérésemet!

Megint megyen tovább, látja, hogy a klánát kor szűl volt
fordulva egy gyalogövényen. Felveszi a klánát, felveszi a klá-
nátot, belefuj. De ő nem nésett szíjjel, hogy még a szálló is
mind lehullt a földre, mindenféle táncolt az egész körül az e-
gész szállóba. Még megyen tovább, megtanítja a puskáját, mikor
megtanítja a puskát, látja, hogy ott billog a szarka, oda is,
bele, lelötö, leesett a szarka, de ^{meg van látva a puskája} még hogy nagy kárt tett a
puskájá. Evvel oszt. Miko' felkel egész világosan, akko látja
ilyen ^{hát} pár millió kárt csinált a szállóban. Megindul és szalad
és szalad és szalad, hogy még a gazdik észre sem veszik, hogy
még a gazdik észre nem veszik, hogy minden gyümölcsöt leejtett

Leltári szám: 157-67
Szakcsoport:

a földre. Szalad, ^{cc} egyszer egy nagy v. rosta-sókra odaért. A fala végén volt egy seidek ~~asszony~~. Annál a seidek ^{Őst} kocsmá-
ros volt. Annál bement, legalább - azt mondja-megfrustukból, m?
éjszaka van, még nem is evett mára ijedteben, de megfrustukból,
vagy kicsinál, megvaccorál. Majd ont is beadja, ez elég. Meg-
vaccorál, bemegyen, megiszik egy deci pálinkát és akkor azt kér-
dezi a Krisztit. Az asszonyt Krisztinek hitték, Jakobnak hitték
a seidek.

- Jakobi! Ki van a kocsmában!

- Egy pásterember van itt.

- Mondjad csak neki, hogy igyék meg - azt mondja - még egy
decit, de ^{man} ~~azt~~ ~~az~~ a mi kontónkra. Szólitad csak meg, nem jüno
el nekünk kecskepásternek?

Ugy is volt, megszólította kecskepásternek.

Azt mondja:

- De elmegyek, ugy is szolgálatnálküllü vagyok.

- Na, aggyl még neki egy decit - azt mondja a gasda -
a mi kontónkra.

Na, meg is itta, be is ment osztán János, Jánosnak hívták
a fiut, be is ment, osztán megvaccoráltatták.

Reggel mikor eljött az idő, felolvagnak neki húss kecskét,
anyakecskét, aki fejszik.

- No, János, magának ez lesz a foglalkozása, reggel kihajt,
délbe hazahajt és este hazahajt. Itt lesz a Bodrog, ^{ez} ~~az~~ a Bod-
rog, ^{- azt mondja -} ~~az~~ az egész az anyám, ez a terület. Maga meglegelteti, meg-
itatja és hazahajtja.

- Jó lesz.

Ugy is volt, reggel megfejt Krisztit, mikor megfejté Krisz-
ti a kecskét, akkor pediglen kihajtotta János a kecskét.
János elküvette a magját. Addig fekszik, otték ezegény kecskék,
azt tudtak, mert János előbb megtette, a puskáját kilőtte,

azután hozaköszönt a kislányával, Saszefliótak a kecskék táncolni. Nem ettek attól fogva, se nem ittak, ^{hízi szim} ²³³ ~~opóliert~~ azt a kislánymat elküvette, mer a pipája mindig ágett, ekkor pedig len táncoltak a kecskék. Hazahajtja dőibe a kecskéket, megfeji az asszony. Erre azt mondja a zsidó asszony, mikor megfeji a kecskéket, negen, mert táncoltak a kecskék, azt meg megmagyarázni.

- Jāhēd! mī oke es? e ast mēdja - Kāt liter toj riheng,
batra.

- Vahdtt mág nem ismerik a püestört, mág nem ismereték meg
101. ⁰⁴²¹ de biztos nem ottak j.

Naschajtja esto, negint mifal liter tej rikeng hitra.

- Ez nem jó lesz így! János, míg reggel János frustokul, te pediglen kimegy és megleped, hogy hogy étet vagy itat János csinált. Ha jó. János *Fakob* beleült egy nagy csipkebokor tövébe, mikor beleült, János kihajtotta a kecskákat gyönyörűen leült. Ballangot tüselt. Elővette a puskáját, egyet lőtt, elővette a pipáját, egyet pipázt, akkor aztán hozzákendett klanétozni, a kecskák mind odasorakostak hozzá és ahogy odasorakostak hozzá, táncoltak gyönyörűen. A zsidó meg a csipkebokorban! Egyik oldalt a másik oldalba, egyik oldalból a másik oldalba ment, a fa is táncolt, lehuzta fűlét, csak tiszán, pucéron maradt a ~~zsidó~~ zsidó odabenn, az *vétele* ^(bokrta) *ig* várta, hogy elhagyja a klanétját János. Mikor elhatta, a ruhája ottmaradt, pucérba eszedt elfele.

- Jaj, Kriszti, Kriszti! - azt mondja - te még ilyen nem léteztél! Van egy titlarkője annak a mi pártöröknök, de nézd meg, csupaszon maradtam! - azt mondja - mind leeredte a ruhát fulas a csipkeboxer!

- Na, én meg kenyeret sütök éppen, ráérek, de innatok vele, ha megvaccorál, innatok vele egy szép nőtől!

Leltári szám: 357-67

Szakcsoport:

- Haj, riszti! Ingen tegyél el, bajtass el, aha a tal-
luba, amelyik^{bol} a legtöbb hordó van. Kés én ezt nem tőröm.

- Hát hárba, neked huzott, nekem is huzson!

Ha, jól van, eljött az idő, hazaament János, már nem kő-
vetelte a tejet, mindent. Jánosnak a vacsora ki volt készítve
az asztalra és akkor megvacsorál, riszti meg fut odakinn a
konyhába, orsókn. Azt mondja:

- János!

- Irtom.

- Van magának egy tilinkója!

- Van nekem, ^{tudom,} nem tagadom el!

- Huzson nekem egy p r nőt!

Ő tudta, hogy a négy kenyér az asztalról lerepül a föld-
re egyenesen, nem meri megfújni.

- De nekem huzz egyet, - azt mondja

- Nem huzhatok - azt mondja - mert bajok lesznek!

- Semmi baj, ne törődjön maga avel, ha az uramnak huzott
egyet, ő már el van rejtőzve, a talluba fokozik hátul a padon
- azt mondja - a legnagyobb hordóba.

Ha, jól félretette az iszt, ^(a tanyáért) félretette, a lábát összerot-
te, aztán kivette a zűrűjéből a tilinkóját. Akkor csak belefújja,
akkor a négy kenyér lerepül az asztalról a földre, riszti meg
odakinn - piszkafával, piff-paff az edényt mindent levert az o-
gószt, annyira táncolt. Tudta ő azt hogy így lesz. János még
mindig mondta a pad hátuljáról:

- Lipit-lapat, lipit-lapat, - még a pad ^{máján} leesett tal-
lualul együtt.

Azt mondja:

- Látod! Tudtam én azt, hogy így lesz! -] felelőse aia-
bál:

- Ha te tudtal, né nem mondtal! Hopp! Hopp! Haj! Ha te

Leltári szám: 357-67

Szakcsoport:

tudtad né nem mondtad! Hopp! Hopp! Hopp!

Ammyira tancoltak, hogy megboldogultak. Mikor Jari végre elhagyta a tilinkóját, akkorra eszelést a zsidó egyenget a vőrocházára az urakba, hogy akasszák fel a pásztert, mert a kenyéret... vegyék fel a kirt. Innenek az esküdtök oda hit litélik a kenyér mind a földön fekszik, az összes edény min le van varve, hit mit csináljanak vele, folakasszák.

Német, vlesik akasztani. Miko az akasztófahoz vlesik roggel a pásztert, hit mindenki eszelit erre, hogy pásztert még sose akasztottak abban a községbe, hit most mi lesz mⁿennek a vigzete? Hit mindenki odament, mennek az akasztófa. Hit mindeⁿkörst megadnak az akasztófa alá az embereknok, hit a rengeteg népség amint mennek, kiderik saegény Jancsit kiföld... Mikor kikiderik, az akasztófa alatt áll, az est mondjat

- Fiam, minden kívánságod meg van adva! Vármat felelhetel, amit akarsz.

- Hit nekem, mikor az édesapám meghalt - azt mondja - hagyott egy kis tilinkót - azt mondja - abba fujok bele, aharmilyen szenvedéssel fogok meghalni.

Azt mondja a zsidó:

- Hej, ne engedjenek meg! Készenek meg éngem! An ezt nem tűröm további éngem készenek meg!

Hit volt ott vagy négy levente fia közelibe. Azt mondja:

- Készenek meg!

Lehunzták a rudul a rablóláncot, oast oda huzták egy úres székérhő, a fűzfőhő a zsidót, akkor hozzakondott. Na még szivesen nem fujta Jancsi a tilinkót, most fujta. Az akasztófa alatt állt, az a rengeteg népség, min az egész hozzakondtak táncolni. Ammyira hogy még mindenki hozzakondott kiabálni est a kérdést:

Leltári szám: 357-67

Szakcsoport:

tudtad né nem mondtad! Hopp! Hopp! Hopp!

Anyira táncoltak, hogy megboldogultak. Mikor Juci végre elhagyta a tilinkóját, akkorra eszelést a szidó egyorvát a vőrosházára az urakra, hogy akaszták fel a pésztert, mert a kenyéret... vegyék fel a kirt. Imennek az esküdtek oda hirt lőt-jik a kenyér mind a földön fekszik, az összes edény minél le van verve, hirt mit csináljanak vele, folakasszák.

Hirt, viesen akasztani. Miko' az akasztófához viesen ro-gol a pésztert, hirt mindenki szakit erre, hogy pésztert még sose akasztottak abban a községbe, hirt most mi lesz má'ennek a végzet? Hirt mindenki odament, mennek az akasztófa. Hirt minde^{IV}kérdést megadnak az akasztófa^{IV}nál az embereknek, hirt a ren-geteg népség amint mennek, kicérik saegény Jancsolt kifelő...Mi-ker kikicérik, az akasztófa alatt áll, na azt mondjat

- Fiam, minden kívánságod meg van adva! Mármost felelhetel, amit akarsz.

- Hirt nekem, mikor az édesapám meghalt - azt mondja - ha-gyott egy kis tilinkót - azt mondja - abba fujok bele, akár-milyen szenvedéssel fogok meghalni.

Azt mondja a szidó:

- Haj, ne engedjenek meg! Köszenek meg úgymé! Na ezt nem tartsd tovább! Úgymé köszenek meg!

«Hirt völt ott vagy négy leveste fia közelibe. Azt mondja:

- Köszenek meg!

Lehunyták a rudról a rablóláncot, oszt oda husszik egy ti-res székérő a fűzfő a szidót, akkor hozzátrendett. Na még szívesen nem fujta Jancsi a tilinkót, most fujta. Az akasztó-fa alatt állt, az a rengeteg népség, minél az egész hozzakerd-tek táncolni. Anyira hogy még mindenki hozzakerdett kiabál-ni ezt a kérdést:

- Tudtam én azt hogy így lesz!
lesz!

Leltári szám: 357-67
Szakcsoport:

Aztán a kürtön kürt mind lehusta a bűrt a hátáról ahogy
a székérbe belemászott, akkor meg a nép kiáltotta:

- Ha te tudtad, né! nem mondtad, happ, happ, happ! Ha
te tudtad né! nem mondtad, happ!

Mikor elénkeli, akkor a nép azt mondta:

- Hát az a bűn, amerre a két szemedet emelni bírod az o-
gás világ. - azt mondja.

Evel aztán Jancsi utrakelt, a épek meg hazatértek mind,
a szék meg meghalt, mert összehusta az összes balit a nyak-
lánc. Mit ennyi vót ez mind.

8.4.A kecskepásztor átdolgozott változata

Daskó András: A kecskepásztor

A világon volt egyszer egy kertész, aki a falusi szőlőt őrizte. Hát ott őrzi, őrzi azt a szőlőt,
amikor Krisztus Urunk a földön járt Péterrel. Mikor ők mennek, mennek, Péter már éhes volt.
Azt mondja Péter:

- Uram, Teremtőm, hát legyél olyan szíves, hát te eszel úton-útfélen, de én pediglen éhes vagyok.
- Eredj be — azt mondja — ehhez a szőlőpásztorhoz, aztán kérjél magadnak egy pár fürt szőlőt.

Be is ment, mondja a szőlőpásztornak — fiatal gyerek volt, egy tizenkilenc éves gyermek—,
azt mondja, hogy:

- Tessék adni egy kis szőlőt.

Azt mondja szőlőpásztor:

- Én nem adok, semmi esetre nem adhatok, de menjen, vegyen magának, amennyi jólesik, én eskü alatt szolgállok, én nem adhatok.

Kiment Péter, azt mondja :

- Hallottad, mit mondott?
- Na látod, aki az Isten szavát megtartja, az nem is fog adni. Eredj, vegyél magadnak, amennyi kell, jóllakol, és akkor ki fogsz jönni.

Na, úgy is volt. Péter bement, odaállott a szélső tőkéhez, levett magának három fürt szőlőt, és azt gyönyörűen megette. Mikor megette, akkor azt mondja neki az Úr Jézus:

- Péter, hát te megetted a szőlőt, de hát azért a szőlőpásztornak valamit adni kell. Bemegyén.
- Na — azt mondja —, mit fizetek a szőlőért?
- Ó, hát nekem azt úgy sem tudják megvenni, amit én akarnék!
- Hát mit?
- Én nekem kéne — azt mondja — egy olyan pipa, hogy abból a dohány ki ne fogyjon, de mindig égne. És kéne nekem egy olyan klánét, hogyha én abba belefűjnék, hát mindenki táncolna. És kéne olyan puska — azt mondja —, illeg-billeg a szarka a fán, én avval meglőném, de mindig teli volna.
- No eredj, fiam!

Elment Péter Krisztus Urunkkal. Egyszer megy a szőlőpásztor a szőlőn körül, ahogy megy, megtalálja legelőbb a pipát. Ott füstöl neki az ösvényen. Felveszi, szívja. Nézi, tele van, de abból a dohány ki nem fogyott.

- Ó, Istenem — azt mondja —, megadtad a kérésemet!

Megint megy tovább, látja, hogy a klánét keresztül van fordulva egy gyalogösvényen. Felveszi a klánétot, belefűj. De ő nem nézett széjjel, hogy még a szőlő is mind lehullt a földre, minden táncolt körülötte. Megy tovább, megtalálja a puskáját. Mikor megtalálja a puskát, látja, hogy ott billeg a szarka, oda lő, bele, lelőtte, leesett a szarka, de megvan töltve a puskája. Mikor felnéz, akkor látja, hogy milyen kárt, millió kárt csinált a szőlőben. Elindul, és szalad, szalad, és szalad, hogy eltűnjön, míg a gazdák észre nem veszik, hogy minden gyümölcsöt leejtett a földre. Szalad, egyszer sokára egy nagy városba odaért. A falu végén volt egy kocsmá. Oda bement, legalább megfrüstököl, már éjszaka van, még nem is evett máma ijedtében, megfrüstököl, vagy mit csinál, megvacsorál. Bemegyén, megiszik egy deci pálinkát, és akkor kérdezi a Kriszti. Az asszonyt Krisztinek hívták, Jákobnak hívták a kocsmárost.

- Jákob, ki van a kocsmában?
- Egy pásztorember van itt.
- Mondjad csak neki, hogy igyék meg még egy decit, de már ezt a mi kontónkra. Szólítsd csak meg, nem jönne el nekünk kecskepásztornak?

Úgy is volt, meghívta kecskepásztornak.

- Elmegyek — azt mondja —, úgyis szolgálat nélkül vagyok.
- Na, adjál még neki egy decit — azt mondja —, a mi kontónkra.

Na meg is itta, be is ment aztán a János — Jánosnak hívták a fiút — megvacsoráztatták. Reggel eljött az idő, felolvasnak neki húsz kecskét, anyakecskét, aki fejőzik.

- No, János, magának ez lesz a foglalkozása, reggel kihajt, délben hazahajt. Itt lesz a Bodrog az az egész az enyém, ez a terület. Maga meglegelteti, megitatja, és hazahajtja.
- Jó lesz.

Úgy is volt, reggel megfejt Kriszti, mikor megfejte Kriszti a kecskéket, akkor János kihajtotta. Amíg feküdt, ettek szegény kecskék, amit tudtak, azután a puskáját kilőtte, azután hozzákezdett a klánétjával. Összeállottak a kecskék táncolni. Nem ettek attól fogva, se nem ittak. A pipája pedig folyamatosan égett. Hazahajtja délben a kecskéket, megfeji az asszony. Azt mondja a kocsmárosné mikor megfeji a kecskéket megint:

- Jákób, mi oka lehet — azt mondja —, két liter tejjel kevesebb van!
- Nahát, még nem ismerték meg jól a pásztort, biztos nem ettek jól.

Hazahajtja este, megint másfél liter tej hiányzik.

- Ez nem jó lesz így, Jákób! Míg reggel János früstökölt, te kimégy, és meglesed, hogy hogy etet vagy itat János odakinn.

Na jó, Jákób beleült egy nagy csipkebokor tövébe. János kihajtotta a kecskéket, gyönyörűen leült, elővette a puskáját, egyet lött, elővette a pipát, egyet pipázott, akkor aztán hozzákezdett klánétozni. A kecskék mind odasorakoztak hozzá, és ahogy odasorakoztak, táncoltak gyönyörűen. A kocsmáros meg a csipkebokorban: egyik oldalból a másik oldalra, a fa is táncolt, lehúzta róla a ruhát, csak tisztán pucéran maradt odabenn. Alig várta, hogy elhagyja a klánétját Jancsi. Mikor elhagyta, a ruháját otthagya, pucéran szaladt elfele.

- Jaj, Kriszti, Kriszti! — azt mondja. — Te még ilyet nem láttál! Van egy tilinkója annak a mi pásztorunknak, és nézd meg, csupaszon maradtam! Mind leszedte a ruhát rólam a csipkebokor!
- Na, én meg kenyeret sütök éppen, ráérek, de ha megvacsorál húzatok vele egy szép nótát!
- Jaj, Kriszti! Engem tegyél el, bújtass el abba a talluba, amiből a legtöbbhordó van. Mert én ezt nem tűröm.
- Hát hiába, neked húzott, nekem is húzzon!

Na, jól van, eljött az idő, hazament János, már nem követelték a tejet. Jánosnak a vacsora ki volt készítve az asztalra, megvacsorázott, Kriszti meg épp a konyhában fűtött, és megszólalt:

- János!
- Értem.
- Van magának egy tilinkója?
- Van én nekem, tudom, nem tagadom el — azt mondja.
- Húzzon nekem egy pár nótát!

De János tudta, hogy a friss kenyér az asztalról lerepül a földre egyenest, nem merte megfűjni.

- Nem húzhatok — azt mondja —, mert bajok lesznek!
- Semmi baj, ne törődjön maga azzal, ha az uramnak húzott egyet, húzzon nekem is, ő már el van rejtőzve, a talluba fekszik hátul a padon, a legnagyobb hordóban.

Na jó, félretette a tányért, a lábát összetette, aztán kivette a szűrűjéből a tilinkóját. Hangosan belefűjt. Akkor a négy kenyér lerepül az asztalról a földre, Kriszti meg odakinn a piszkafával piff-paff az edényt mindet leverte, annyira táncolt. Tudta ő azt, hogy így lesz, Jákob meg mindig mondta a pad hátuljáról:

- Lipit-lapat, lipit-lapat — míg a padkáról leesett tallustól együtt.

Azt mondja:

- Látod! Tudtam én azt, hogy így lesz! - A felesége meg kiabál:
- Ha te tudtad miért nem mondtad! Hopp, hopp! hopp! Ha te tudtad miért nem mondtad! Hopp! Hopp! Hopp!

Annyira táncolnak, majd megbolondultak. Mikor Jani végre elhagyta a tilinkóját, akkorra szaladt a kocsmáros egyenesen a városházára az urakhoz, hogy akasszák fel a pásztort, meg jöjjenek, vegyék fel a kárt. Elmennek az esküdtek oda, hát látják, a kenyér mind a földön fekszik, az összes edény mind le van verve, hát mit csináljanak vele, felakasszák.

Nahát, viszik akasztani. Mikor az akasztóházhoz viszik reggel a pásztort, mindenki odamegy, hogy pásztort még sohasem akasztottak abban a községben, hát most már mi lesz ennek a vége? Mennek az akasztóházhoz, ez a rengeteg népség mind, mennek, kísérik szegény Jancsit kifele. Mikor kikísérik, az akasztófa alatt áll, azt mondja a bíró:

- Na, fiam! minden kívánságod meg van adva! Hármat felelhetsz, amit akarsz.
- Hát nekem, mikor az édesapám meghalt — azt mondja —, hagyott egy kis tilinkót, abba fűjök bele, akármilyen szenvedéssel fogok meghalni.

Azt mondja a kocsmáros:

- Hej! Ne engedjék meg! Engem kössenek meg! Kössenek meg engem! Nem tűröm tovább! Engem kössenek meg!

Hát volt ott vagy négy levente fiú a közelibe, azt mondja a bíró:

- Kössétek meg!

Ahogy odakötötték egy szekérhez, akkor hozzákezdett Jancsi a tilinkót fűjni. Az akasztófa alatt áll az a rengeteg népség, mind az egész hozzákezdtek táncolni. A kocsmáros meg kiabált a szekérről:

- Tudtam én azt, hogy így lesz! Tudtam én azt, hogy így lesz!

Akkor meg a nép kiáltotta:

- Ha te tudtad, mért nem mondtad, happ, happ, happ! Ha te tudtad, mért nem mondtad, happ!

A bíró azt mondta:

- Fiam, eredj, amerre a két szemedet emelni bírod az egész világra.

Evvel aztán Jancsi útra kelt, a népek meg hazatértek. Hát ennyi volt ez mind, ez a hazugság.